Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS ·

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

Lyckans grõna ãngar

Av
Nanny
Johansson

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

Sindblads

fv 34/1523.

LYCKANS GRÖNA ÄNGAR

LYCKANS GRÖNA ÄNGAR

(EN OVÄLKOMMEN IV)

AV

NANNY JOHANSSON

UPPSALA
J. A. LINDBLADS FÖRLAG

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

STOCKHOLM 1933
GUSTAF LINDSTRÖMS BOKTRYCKERI

FÖRORD.

Till den ovälkomnas vänner och läsare!

Ja — nu har den ovälkomna nått en etapp som hon kallar »lyckans gröna ängar». Mången sätter väl frågetecken inför ett sådant uttryck om tiden vid en fabrik — isynnerhet som »fabriksflickor» på den tiden voro ansedda som samhällets avskum — men de, vilka tagit del av Nannas föregående upplevelser och öden, förstå nog att åren vid fabriken kunna te sig som en ljuspunkt. Visst var fabriken dyster och dammig, och långt ifrån ideala förhållanden rådde, men arbetstiden var begränsad, och utanför fabriken fick man vara människa. Denna lugna, lyckliga tid räckte i elva år, och den hade säkert blivit längre, om inte Nannas dåliga ögon gjort det omöjligt för henne att utföra sitt arbete.

Namn på personer och platser är som i de föregående böckerna fingerade, och händelserna äro inte alltid tagna i den följd de passerade, men sådant anser jag betydelselöst för dem, som annars ha glädje av boken. Det är varken Nanna eller hennes upplevelser som stått såsom det viktigaste för mig under arbetet.

Till sist vill jag även här uttala ett varmt tack för all den uppmuntran som från olika håll kommit mig till del.

N. J.

INNEHÅLL

	Sid.
Lyckans gröna äng	7
Ett protestmöte	20
Bröllopet	37
Bröllopsresan	49
Eldsvådan	69
Stämplade	84
Eremitliv	98
»Nya Zeeland»	109
På epidemien	130
Hos de gamla	141
En aktion för högre lön	158
Hem för arbeterskor	173
Klappjakt på friare	184
Köpenhamnsresan	199
Min vän Emanuel	209
I Kungälv — hos »Gocke Danje»	223
Än en gång lyckans gröna ängar	240

Lyckans gröna äng.

— Jag tror på paradiset — det måste ha funnits, och det finns än!

Det var en av mina arbetskamrater som avlade denna trosbekännelse ute på en daggfrisk blomsteräng en strålande söndagsmorgon i juni. Solen hade just tittat upp bakom åsen, och den uppvaknande naturen hälsade med jubel dess välsignade strålar. Göken i den närmaste skogsdungen var nog den mest kända och käraste rösten i kören. Hans kuku var som en hälsning hemifrån Backskog. Det hade låtit likadant där, när han kommit med sitt ljuva budskap om att den hårda vintern avstått sitt regemente åt den vänliga sommaren. Först när jag hört hans kära stämma i tallen, som reste sig över småskogen bakom vår stuga, hade jag vågat tro på den goda tid som randades. Sommaren — den betydde många långa månader, då man slapp frysa och svälta.

Men den här söndagsmorgonen, då jag tillsammans med min kamrat stod på den paradisiskt sköna ängen och insöp den nyfödda sommardagens ljuvlighet, var det inte lättnaden i näringsbekymmer utan en helt annan känsla — kanske inte lika lätt att förklara — som gjorde att jag stod där som den andäktigaste soldyrkare.

Nog förstod jag min kamrat och hennes utrop om paradiset. Vi hade gått ut med var sin bok under armen klockan fyra på morgonen, men bokluntorna lågo glömda på en tuva, och vi stodo med händerna fulla av nyplockad liljekonvalje. Det var nästan ofattbart för mig själv att det var jag — den utvakade och förslavade Nanna — som i frihet fick röra mig efter behag, läsa eller plocka blommor eller låta bli bådadera och bara njuta. Jag hade ännu inte vant mig vid friheten, trots att jag en hel lång och härlig vinter njutit av den. Visserligen hade jag stått i en fabrik från klockan sex på morgonen till klockan sju på kvällen, men den arbetstiden var ju ingenting mot den jag varit van att ha. De långa kvällarna och hela söndagarna rådde jag mig själv. Lyckligare kunde man inte ha det.

Min senaste plats hade varit på ett ungkarlshotell i Stockholm, och där hade arbetstiden räckt dygnet om. Ett ordspråk säger ju att man syndar inte när man sover, men jag hade nästan känt det som en synd, när jag någon gång stupat över ända och sovit en stund. Men så var jag också så slut, att min enda önskan och framtidsdröm var att få sova... sova... bara sova! Och ändå var jag inte mer än aderton år!

Det som mest hade lockat mig att gå in vid en fabrik, då jag skulle byta plats, det var nog att man hade nätterna fria och kunde få sova. Jag trodde mig aldrig kunna bli utsövd. Det var därför en överraskning för mig själv, när jag nu tänkte tillbaka och märkte att det knappast varit sömnen, som berett mig den största lyckan denna sköna vinter. Första månaden hade jag nog sovit nio timmar varje natt, men sedan blev jag pigg och kunde ägna mig åt andra intressen.

Innan den allt uppslukande längtan efter att få sova tagit överhanden, hade lusten att läsa haft stor makt över mig. Mer än en hård skrapa hade jag fått uppbära, därför att jag då och då fastnat i en bok, när det fanns tusen sysslor som väntade på mig. När jag nu blev utsövd och mina livsandar på nytt vaknade, återkom också den gamla kärleken till böckerna, och nu fick jag ägna mig åt dem utan att behöva frukta några efterräkningar. En ofattlig lycka! I antikvariat hade jag förvärvat en del böcker, några hade jag fått ärva efter en bortgången vän, och jag hade således en liten samling. Mycket brokig visserligen vad innehållet beträffar — jag visste ju egentligen ingenting om böcker, och när jag skulle köpa några, var det oftast priset som fick vara utslagsgivande. En billig bok var alltid en bra bok enligt mina begrepp. Ofta voro de också mycket illa medfarna, mina skatter från antikvariaten, både smutsiga och trasiga — men trots detta älskade jag dem lika högt. Det var verkligen sällan en bok fick ligga förskjuten så som nu denna sköna söndagsmorgon i gröngräset.

Min kamrat var också en »bokmal», men även hon hade tappat lusten att läsa just nu. Prata gick inte heller, utan vi slogo oss ned på var sin tuva och läto morgonens skönhet tala sitt språk. För min del gjorde jag stunden till en liten tacksägelsehögtid för allt det goda, som jag fått här på min nya plats. Visst var förtjänsten liten och arbetet inte alltid så lätt, men det var småsaker mot allt det ljusa och lyckliga. Jag hade fått tid att känna mig som människa, jag hade fått vänner och — framförallt — jag hade fått tid att ägna mig åt mina böcker. Några särskilt spännande

upplevelser hade jag inte haft; livet hade gått sin lugna vardagsgång, men det var ju bara vilsamt efter allt vad jag upplevat som hotellstäderska.

En gång tidigare hade jag försökt slå mig fram som fabriksarbeterska, men den gången hade försöket misslyckats. Mest berodde det kanske på att jag haft oturen att få sådana konstifika rumskamrater. Unga flickor, som läto smuts och ohyra ta överhanden, trots att de hade så god tid att sköta sig, kunde jag inte förstå mig på. Deras osnygghet och vårdslöshet var ändå inte det värsta, sådant kan ju övervinnas, det hade jag sett bland våra logerare på ungkarlshotellet. Värre var det med deras smak för att ha sina fästmän hos sig både natt och dag i vårt trånga rum. Givetvis visste jag redan då, att det också fanns en annan sorts flickor vid fabriken, sådana som i alla avseenden kunde mäta sig med de bästa både bland hembiträden och hemmadöttrar. Men därigenom att jag från början kommit in i sämre sällskap hade jag blivit utestängd från de hyggligas umgänge. (Detta var vid samma fabrik, där jag nu hamnat för andra gången. Vid en annan, där jag också försökt, hade det varit arbetet som jag ledsnat på.)

Den här gången hade jag redan från början haft bättre tur med bostadsfrågan. Kamrern, som hade att sörja för rum åt nykomlingar, föreslog mig att flytta tillsammans med en stadgad arbeterska, som hade ett litet rum ett stycke utanför själva fabrikssamhället. Något bättre kunde jag knappast ha fått. Rummet var fint som ett dockskåp, och kamraten och jag blevo de bästa vänner. Lite originell var hon onekligen, men det hade jag intet ont av — åtminstone inte sedan jag lärt känna hennes ömma punkter. En av hennes egen-

heter var att hon blev dödligt förolämpad, om man inte tydligt uttalade varenda stavelse i hennes namn, som var lite långt och tungt att säga. Hon hette nämligen Eleonora, och hennes arbetskamrater brukade förkorta det till Nora. Tack vare detta fanns det få som hon räknade som sina vänner.

Hon hade i flera år haft sitt lilla rum, men alltid bott ensam, tills hon nu av sparsamhetsskäl beslutat sig för att dela med någon. Hyran var visserligen inte så svindlande, bara sex kronor i månaden, men Eleonora, som var en förståndig människa, tyckte det var bra att få spara hälften även av denna lilla summa. Hon skulle nämligen gifta sig, och sådant kostar pengar, som man vet.

Alltså hade jag även nu en kamrat med fästman. Men Eleonoras Johannes var inte alls lik rallarna, som hållit till hos mina förra kamrater. Han bodde bara några stenkast från stugan, där vi hade vårt rum, men ändå kom han aldrig mer än två gånger i veckan. Onsdag och lördag voro hans kvällar; då kom han på slaget sju och stannade till klockan nio. Aldrig en minut varken mer eller mindre, eftersom Eleonora från början hade mätt ut den tiden åt honom. Jag hade försökt få honom att överträda detta bud, men det lyckades inte. En gång hade jag gömt hans träskor, men då gick han i strumplästen hem trots att det var snö. Och träskorna fick jag bekväma mig till att bära hem till honom dagen efter. Han gick alltid i träskor, och dem ställde han på förstubron hurdant vädret än var. Någon sällskapsmänniska var han inte, man fick knappt ett ord ur honom de två timmar han satt på en pall innanför dörren. Han satt bara och såg salig

ut och följde med ögonen varenda rörelse som hans älskade Eleonora gjorde.

Eleonora hörde heller inte till de frispråkiga, och jag funderade många gånger, hur det gått till vid deras frieri, vem av dem som fört ordet. Och en gång när Eleonora var på särskilt gott humör, kunde jag inte låta bli att fråga henne om saken. Hon fnyste förstås åt min nyfikenhet och menade att om man var aldrig så pratsjuk borde man förstå, att ett frieri inte krävde många ord. Åtminstone trodde hon för sin del, att ju mindre det pratades om saken dess lyckligare blev det. Emellan henne och Johannes hade det gått mycket enkelt till. Han hade varit hos henne och huggit ved, och då hade hon sett att han hade fasligt trasiga strumpor. Eftersom han var ungkarl och ensam, var det för henne den naturligaste sak i världen att hon stickade ett par strumpor och gav honom. Två dagar efter det han fått strumporna kom han och gav henne en psalmbok, och då var det färdigt. En vecka efter gåvobytet förlovade de sig. Från den stunden hade det varit Eleonora, som svarat för att Johannes alltid varit hel och ren. Ibland hände det nog att han hade hål på strumporna när han kom till oss. Då såg han ytterst generad ut och försökte sticka undan fötterna. Men Eleonora, som inte var så värst finkänslig, befallde honom kort och gott att ta av sig strumporna, så hon fick stoppa dem. Arme Johannes, jag såg hur han plågades. Han både rodnade och bleknade men vågade inte annat än lyda. Innan han tog av sig, brukade han be mig vända bort ansiktet eller åtminstone blunda tills han blev färdig.

*

Bland allt det roliga jag hade att blicka tillbaka på var det särskilt julen tankarna dröjde vid. Minnet av den var som en stor strålande stjärna. För all del, det är ju möjligt att en bortskämd människa skulle tyckt att stjärnans glans var tämligen matt. Men på den tiden hörde inte jag till de bortskämda. Vi skulle för det första ha fyra hela fridagar: arbetet skulle vara inställt på julaftonen, och dessutom var det tre helgdagar. Några fridagar var alltid ett kärkommet avbrott i enformigheten.

Annars hade jag för min del ingenting emot arbetet, och jag längtade visst inte efter att få vara fri, trots att den avdelning jag hörde till var den gammalmodigaste och osundaste i hela fabrikskomplexet. Från morgon till kväll stod dammet tjockt som en londondimma (ja d. v. s., en sådan känner jag bara efter hörsägner), och frisk luft hörde man aldrig talas om. De hygieniska anordningarna inskränkte sig till två plakat, uppsatta på en vägg, med noggranna föreskrifter om hur det skulle förfaras med fabrikens tvättattiralj. Där stod tydligt skrivet att händerna skulle tvättas väl rena innan man begagnade handduken; var och en skulle skölja handfatet efter sig, men ändå fick man inte slösa med vattnet, och framförallt måste man spara på tvålen. Dessa sistnämnda föreskrifter voro inte svåra att följa, eftersom det aldrig funnits vare sig handduk eller handfat, inte vatten en gång. Det enda som fanns bredvid anslagen var ett par eller tre hål i väggen, varigenom det i tio års tid varit meningen att man skulle dra in vattenledningsrör, fastän det aldrig blivit av. Men ändå — trots bristerna — tror jag att vi alla trivdes i vår ohygieniska fabrik. Saknade

den »nutida bekvämligheter», så hade den heller intet av nutidens hets. Jag skulle vilja se den moderna fabrik i vilken man kan sitta och sticka strumpor eller läsa böcker och ändå hinna sköta sin maskin.

Med riktig spänning väntade jag på julen, efter allt vad mina kamrater berättat om att de brukade ha för sig då. Naturligtvis gick det här som det ofta gör i livet, när man spänt förväntningarna lite för högt: det underbara var i verkligheten en smula blekare än jag i min fantasi utmålat det. Och ändå vill jag inte påstå att jag blev besviken. Julen gav så mycket, även om det bästa var av helt annan art än det kamraterna berett mig på. Det de mest talat om var en timme på julnatten — tiden mellan tolv och ett — »domedagens timme» kallade de den.

Det var nämligen sed att några då klädde ut sig och gingo omkring och lekte »domedag». En del utstyrda som änglar från himmelen och andra som representanter för hornper. Var som helst trängde de sig in hos folk och uppförde sig så, som enligt deras mening den hemsökte förtjänat. Hos somliga var det ljusets änglar som agerade, men för det mesta var det tvärtom. Givetvis förde dessa upptåg med sig slagsmål och annat ofog, och så småningom blevo de av fabriksledningen förbjudna. Tokroliga voro nog upptågen men alltför groteska, och jag för min del undanbad mig äran att få vara en av de straffande, när jag fick se hur det skulle gå till.

Roligare var det då med julklappsutdelningen. Den tillgick på det sättet, att ungdomar mellan femton och tjugo år, som kunde åstadkomma något fantastiskt att sätta på sig, klädde ut sig och agerade »julgubbar».

Redan flera dagar före jul hade man börjat bearbeta sina vänner och bekanta för att få dem att skicka sina klappar just med det lag man själv hörde till. Det var en riktig tävlan om vem som skulle få de flesta paketen att dela ut. Man slog sig ihop i olika lag, och de som lyckats bäst med sin utklädsel blevo alltid mest anlitade. Tomtar slog knappast an, det måste vara något mer raffinande. Djurskepnader voro särdeles uppskattade, likaså negrer och landsvägsriddare. I det lag jag tillhörde hade vi gjort vårt bästa för att representera lappmarken, åtminstone trodde vi själva att vi sågo ut som en grupp lappar med sina renar. Till vår förtjusning visade det sig vara ett lyckat påhitt, vilket väl närmast berodde på att samhället kort före jul gästats av ett ambulerande lappläger.

Hemma i Backskog, hur besvärligt där än var, hade vi alltid brukat hjälpas åt med att skapa lite feststämning vid högtiderna, särskilt vid julen, och det brukade också lyckas för oss. När jag tänkte på våra fattiga jular, låg det alltid ett visst skimmer över dem. Men sedan jag kommit bort hade jag aldrig känt någon högtidsstämning, vare sig det gällt jul eller påsk. Jularna på ungkarlshotellet vågade jag knappast tänka på, och det hade inte varit någon fröjd på de andra platserna heller. Här vid fabriken kände jag det som om jag fått uppleva min första verkliga jul.

Min rumskamrat hade rest bort, så att jag var ensam och fick ordna allting precis som jag ville ha det. Grovstöket hade vi gjort undan innan min kamrat for, så jag hade bara det som var lätt och roligt att göra. Gran skulle jag förstås ha, fastän vi hade tämligen litet utrymme. Bonden jag köpte den av kommer jag att

minnas så länge jag lever; han lät mig nämligen gå ut i skogen och själv hugga den gran jag ville ha. Det var ju nästan som om jag varit hemma i Backskog. På eftermiddagen var det julbön i kyrkan, som låg vid sidan om arbetarbostäderna, och någonting vackrare och stämningsfullare än vägen till kyrkan och den korta gudstjänsten har jag knappast upplevt. För det första låg det som sig bör snö på marken, björkarnas fina grenverk var pudrat av rimfrost, och nymånens skära satt blank på den mörkblå himlen.

Inne i kyrkan var varenda plats upptagen av en högtidsklädd församling — ja, högtidsklädd. Hur prosaiskt det än låter mitt i feststämningen, måste jag ändå säga att det slog mig hur fina och välklädda alla voro. Med undantag för hustrur och barn funnos här helt visst inte tio personer, vare sig manliga eller kvinnliga, som inte voro fabriksarbetare. Den väl inövade manskören, organisten, solosångaren, den ståtlige kyrkvaktmästaren och för övrigt vilken jag såg på i skaran — alla stodo de i den dammiga fabriken om vardagarna. Sällan har jag hört en församling sjunga så som denna, det var nästan så att man tyckte sig se barnet och krubban som psalmerna handlade om.

Sången, doften av de friska granarna och de levande ljusen — alltsammans gav en äkta gammaldags julstämning. Och denna förhöjdes ytterligare då man kom ut från kyrkan och gick förbi de små prydliga arbetarhemmen, där granarna voro tända men rullgardinerna inte nerfällda, utan man kunde se rätt in i rummen och fånga mer än en glimt av ett ljust och lyckligt familjeliv.

När gudstjänsten var över och man hunnit göra sig

i ordning, skulle den allmänna julklappsutdelningen gå av stapeln. Allmän kan man utan överdrift kalla den, eftersom alla fingo besök och en gåva. Fanns det någon gammal och ensam människa som ingen tänkt på, så var det julgubbarna själva som skramlade ihop något att gå till henne med. Hade det varit stilla och stämningsfullt tidigare på eftermiddagen, så blev det ett så mycket rörligare liv nu. Handlyktor, facklor eller torrvedsbloss vimlade i alla vinklar och vrår, och det betydde att julgubbarna började komma. Den ena gruppen efter den andra av pojkar och flickor i de otroligaste skepnader samlades mellan husen, och spelet började. Man kunde också säga spelandet — varje grupp hade ett eller flera musikinstrument, om inte annat så åtminstone en bleckbunke att hamra på — musik måste det vara på denna glada vandring. Det säger sig självt att samhällets alla barnungar voro på benen och att de utnyttjade tillfället att få motionera sina lungor. Å, hur där ropades »God jul» i alla tonarter!

Efter den stormiga julklappsutdelningen blev jag bjuden till en av mina arbetskamrater för att äta den traditionella fisken och gröten, vilket givetvis smakade härligt efter allt travande som lappgumma. Hemmet jag blev inbjuden till var visst inte rikt på jordiska ägodelar, men där funnos andra skatter: far och mor och en stor syskonskara höllo innerligt av varandra och gjorde allt för att bereda varandra glädje och trevnad.

En av orsakerna till att jag trivdes så bra vid fabriken var nog att jag haft lyckan komma in i ett lag av präktiga, trevliga flickor, som höllo samman för att gemensamt hitta på lämpliga förströelser som motvikt till

enformigheten i fabriksarbetet. Vi voro inte mindre än femton stycken, och i regel träffades vi minst två gånger i veckan. Vi hade under vintern bildat en läsecirkel och hade också syjuntor där jag, som inte kunde sy, fick läsa högt. En smula gymnastik övade vi och hade även bildat en sparkassa. Vi ville nämligen spara ihop till en köpenhamnsresa och hoppades det skulle gå bättre om vi gjorde det gemensamt. Vi hade läst om Danmark och då gripits av en oemotståndlig lust att se dess huvudstad. Ingen av oss kunde lägga av mer än tjugofem öre i veckan för en sådan lyx som en resa, så nog skulle det dröja innan vi kommo iväg, men vad gjorde det. Vi voro alla unga och hade tid att vänta ...

Hittills hade mina drömmar varit mest tillbakablickande, men med det att jag kommit att tänka på vår resa riktades både drömmar och tankar framåt. Jag började undra om vi inte skulle kunna hitta på något sätt att göra oss några extra förtjänster och därmed fortare nå våra drömmars mål. Och kanske hade jag redan här på söndagsmorgonen lyckats lösa problemet, om jag inte blivit störd av en pojke som kom och lämnade mig ett solkigt brev.

Till min omåttliga häpnad var brevet från Eleonoras Johannes — vad kunde han vilja mig! Han hade ju kvällen förut suttit som vanligt sina två timmar hos oss, utan att knysta om att han ville mig något. Om det varit första april skulle jag absolut ha trott att någon annan än han totat ihop raderna, som lödo:

»Högt ärade fröken!

I mitt eget och min Älskade fästemös namn tager jag penan i hand saken är viktig och bråskande och torde den behandlas därefter. Förlåt min näsvishet, men jag

ville ödmjukligen anhålla om ett besök i min enkla verkstad klåkkan ellva denna dags förmiddag. Saken rör sig om viktiga angelägenheter som så att säga har med allas vår framtid att göra. Vi skola tala i vittnes närvaro, min fästekvinna Eleonora Erlandsdotter kommer att vara med.»

Det må inte förvåna någon att jag häpen stirrade på denna högtidliga skrivelse, vilken säkert kostat den arme Johannes mycken möda. Han var ingen skrivkarl, det märktes redan på utanskriften. Kantiga och stelbenta bredde bokstäverna ut sig, och det fordrades nästan lite god vilja för att få fram att det skulle vara mitt värda för- och efternamn som stod där.

Vad kunde det här betyda?

Eftersom Eleonora skulle vara med kunde det ju inte vara fråga om någon hemlighet mellan Johannes och mig. Om han inte nämnt henne hade jag nog börjat undra om han vänt sina tankar från Eleonora till mig — men nu var ju det uteslutet. Inte minst förbryllande var det att han titulerade mig »högt ärade fröken». Vi hade sagt du till varann sedan första gången vi träffades.

Hur som helst ansåg jag det bäst att hörsamma den allvarliga kallelsen och infinna mig i Johannes' verkstad klockan elva.

Men skulle jag komma i tid, gick det inte an att dröja längre på denna underbara lyckans gröna äng.

Ett protestmöte.

När jag lämnade den vackra ängen för att följa kallelsen i Johannes' brev gick jag inte direkt till verkstaden. Jag ville först se om Eleonora var gången. Inte för det jag var rädd att komma ensam till den snälle karlen, men jag visste att han själv skulle blivit generad. När jag kom hem stod Eleonora färdig att gå, men hon bad mig dröja en stund så att hon fick gå före och städa upp en smula hos Johannes. Det var inte så sent som jag hade trott. Det var omöjligt att få ur Eleonora vad hon och hennes fästman ville mig. Hon svarade bara, att han som skrivit brevet fick säga vad det var. Efter hennes min att döma tycktes det då inte vara något angenämt. Ett ögonblick tänkte jag låta bli att gå, men så tog min medfödda nyfikenhet överhanden.

Då jag kom till verkstaden satt Johannes och svettades i skjortärmarna, medan Eleonora fyrade på väldeliga i en plåtkamin. Hon var i färd med att grädda pösmunkar, och där doftade kaffe. Ett litet bord stod dukat med Eleonoras bästa koppar, så det skulle antagligen bli traktering, och det var ju lugnande. Jag hade aldrig varit i verkstaden förr och såg mig därför nyfiket omkring. Visserligen brukade Eleonora gå dit

och städa ett par gånger i veckan, det visste jag, men ändå var det överraskande hur prydligt här var. Johannes hörde inte till dem som tala mycket om sina angelägenheter; jag hade hört att han bodde i sin verkstad, det var allt. Men nu såg jag ju att han hade ett riktigt behändigt litet hörn avbalkat till bostad. En sak fastnade dock mina ögon på, och det var inte utan att jag ryste till. En lång och smal svart kista stod i ett hörn, locket var pålagt, och det hade skruvar i form av små blanka kors i hörnen. Nog visste jag att Johannes var likkistsnickare, men jag hade aldrig trott att ens en sådan orkade ha en dylik pjäs inne.

Antagligen märkte Eleonora att jag tyckte det var kusligt med kistan; hon skyndade sig att upplysa mig om att den stod härinne, därför att Johannes använde den till säng, och ingen annan än han själv skulle sova den sista sömnen i den. — Knappast var den mindre kuslig för det, tyckte jag. Johannes hade gjort kistan under sin lärlingstid, den första han egenhändigt gjort, och när han fått den kasserad hade han beslutat att behålla den för sin egen del. Och det var ju onödigt att den stod till ingen nytta, därför begagnade han den till säng.

— Men han tänker väl inte ta den med sig och ligga i den när ni blir gifta! flög det ur mig innan jag hann tänka på vad jag sade. Ett oförhappandes utrop, men det hade en oväntad verkan. Eleonora flög upp och slog ihop bägge händerna, och även Johannes fick ett saligt leende på sina läppar.

— Det här bryter isen, sade han; just vårt giftermål var det vi ville tala med dig om.

Längre kom han inte, innan han stakade sig och stod

och klippte med ögonen. Först efter en liten paus fortsatte han:

— Ja, det kanske inte är riktigt anständigt att prata med en ung tös om sånt som rör gift folk, men se nu är det liksom — liksom lite oundvikligt. I tre år har jag bott i den här vrån och legat i den här sängen, som du tycker är så förskräcklig, och nu tycker jag det inte skulle vara så dumt att få byta om. Sovit gott i min bädd har jag nog gjort, men det är liksom inte naturligt att ligga i den än — en ska, som du vet, somna in lite hårdare först. I alla tre åren har jag haft ett gott öga till Eleonoras rum, men vi har inte förrän nu haft det så, att vi kunnat gifta oss. Men nu har jag fått uppgjort med en affär i stan att jag får lämna alla kistor jag gör där, och då går det bra. Kanhända att jag rent å kan ta min älskade Eleonora ur fabriken.

Detta var nära på första gången jag hörde Johannes säga så många ord på en gång. Förmodligen var det lyckan som löst hans tungas band. För min del kunde jag inte låta bli att tycka synd om honom, mest med tanke på att han hela sitt liv skulle vara tvungen att säga »Eleonora». Det lät alltid som han vänt två tobaksbussar i munnen, när han sade det. Och ändå begagnade han inte tobak.

Men trots det långa talet hade Johannes tydligen ännu inte kommit fram till kärnpunkten i det han skulle säga. Eleonora blinkade åt honom, puffade honom i sidan och viskade:

— Säg det nu... säg det nu... skynda dig!

Och — om det också kostade på måste Johannes börja på nytt.

Det var rummet det var frågan om. Kunde jag

skaffa mig annan bostad, skulle både Johannes och Eleonora känna sig stå i evig tacksamhetsskuld till mig. Och beskedliga själar som de voro, förklarade bägge sig villiga att hjälpa mig med anskaffandet av rum. Johannes föreslog att han själv skulle gå till kamrern och tala om varför jag blivit husvill. Ett löfte som säkert kostade Johannes åtskilligt av övervinnelse, eftersom ingen kunde vara räddare än han för »herrarna».

Men både Johannes och Eleonora försäkrade med en mun, att det alls inte var så att de ville bli av med mig. Tvärtom. Och jag kände att de menade allvar. Vi kunde ju mycket väl ha bott alla tre, om det inte varit så att man måste akta sig för »onda tungor». »Onda tungor.» Jag fattade inte galoppen. Nog visste jag, för all del, att det fanns sådana, men jag förstod inte vad de kunde ha med oss att göra om vi också bodde tre. Tyvärr tror jag att mitt anseende för »gott huvud» fick en svår knäck. Johannes såg på mig med största medlidande — en så hopplös enfald var mer än han kunde begripa. Han kände det nästan under sin värdighet att förklara saken, men han gjorde det ändå.

Han började med att fråga hur gammal jag var och om jag kände till hans och Eleonoras ålder — att bägge voro mer än dubbelt så gamla som jag. Kunde jag då inte begripa att folk skulle säga, att jag var frukten av en ungdomssynd, som han och Eleonora — de ärbaraste människor på jorden — hade begått. Vem skulle tro annat än att jag var deras barn, som de nu efter sitt giftermål måst ta till sig.

Naturligtvis förstod jag vilken blamage det skulle vara för mina vänner, om folk trodde något sådant. Det var ju bara besynnerligt att jag inte kommit att

tänka på det förut. Att ett sådant misstag måste förebyggas, det var ju givet. Emellertid var rummet alldeles på tok för litet åt tre, och jag hade inte varit så alldeles utan ängslan för att Eleonora skulle anse ekonomien kräva, att vi packade ihop oss och delade rum även sedan Johannes och hon gift sig. Hon hade flera gånger talat om att hon redan hade sin tvåmanssäng, och Johannes hade inga möbler att ta med sig. Hon hade hela tiden varit så snäll emot mig att jag nästan känt det som min skyldighet att stanna, om hon velat ha mig kvar.

Vart jag skulle ta vägen, visste jag redan. En av mina vänner skulle resa till Amerika, och hon hade bett mig flytta till hennes yngre syskon, en flicka vid samma ålder som jag och en pojke på fjorton år, som skulle stanna kvar vid fabriken. Deras föräldrar voro döda, men den äldsta systern, som nu reste ut för att gifta sig, hade i över tio år dragit försorg om syskonen. Nu kunde de ju sörja för sig själva, men för att de inte skulle bli så ensamma genast, ville hon att jag skulle vara hos dem åtminstone första tiden efter det hon rest.

Alltså kunde jag försäkra mina vänner Eleonora och Johannes, att de kunde vara utan oro för mig, en lättnad som de uppskattade, det märkte jag. Eleonora, som ändå inte var någon eldfängd natur, föll mig om halsen, och jag tror att Johannes följt hennes exempel, om han inte varit så tagen av sina giftastankar.

När det första glädjeruset lagt sig, frågade Johannes om han inte fick ge mig en liten present som insegel på vår vänskap. Jag såg frågande på Eleonora, och då hon nickade god mening var det ju ingenting som hindrade att jag tackade ja.

— Som du vet, Johannes tog en allvarlig min på sig när han talade, och tonen stämde bra överens med hans yrke — som du vet, lever jag på att snickra ihop en nödvändighetsartikel som varenda människa förr eller senare behöver. Ja, om så kommunen ska skaffa den här saken, så måste en ha den. Men bevara oss för det kommunen ger, det är bara skräp. Du har gjort skäl för finare don, och därför ska du få den grannaste kistan jag gjort i vinter.

En kista! Hu — det var nästan så jag kippade efter andan. Skrockfull var jag knappast, men ändå kom det för mig att det här kanske var ett varsel om att jag snart skulle dö — skada när jag nu fått det så bra. För att inte stöta mig med Johannes gick jag i alla fall med honom ut dit där han hade sitt lager. Där funnos kistor både för stora och små, och när han pekade ut den han ämnat åt mig, tog jag honom i hand och tackade men sade på samma gång att jag tyvärr inte kunde ta presenten med mig genast. Som väl var förstod han det, och vi kommo överens om att det inte var någon brådska med att hämta den.

Det var ljuvligt att från det dystra lagerrummet komma ut i solen och den friska luften. Ute i den vackra björkdungen vid sidan om verkstaden hade Eleonora för andra gången dukat upp med kaffe och nygräddade munkar, som smakade förträffligt. Det gick lätt att skölja ned obehagskänslan, som den unika presenten framkallat. Snart voro vi fördjupade i planer för bröllopet, som skulle stå sista lysningsdagen. Och det skulle lysas de tre närmaste söndagarna — alltså var evenemanget ganska nära. Ett ståtligt bröllop skulle det bli, det kommo vi överens om. Eleonora hade

många gånger sagt att hon inte väntade sig så värst mycket av sitt giftermål.

Johannes var en stackare, det kunde inte bortresoneras, men ett bröllop som inte skämdes för sig, det skulle hon ha. Hon tycktes mena att detta i någon mån skulle hålla henne skadeslös. Huruvida hon på sista tiden ändrat mening i fråga om Johannes, vet jag inte; hon höll då i alla händelser fast vid att bröllopet skulle bli präktigt, vilket jag gladde mig åt, eftersom min ringhet skulle få spela en ganska väsentlig roll vid högtiden. Att jag skulle vara tärna, det hade länge varit uppgjort, och nu bad Eleonora mig att också skaffa de andra tärnorna och för övrigt ta hand om en del av förberedelserna.

De äldre och klokare av Eleonoras kamrater menade, att det var en stor dumhet att ställa till med ett bröllop. Eftersom både brud och brudgum voro så pass till åren komna, skulle det passa allra bäst att de ginge till prästen och läte viga sig i all stillhet. Men det ville varken Eleonora eller Johannes höra talas om. Johannes blev riktigt rasande. Han knöt händerna och mullrade:

— Nog har jag låtit folk sätta sig på näsan på mig, men tror de att de ska hänga mig i lönndom, så hugger de i sten.

Jag förmodar att Eleonora kände till sin blivande makes bildspråk, annars skulle hon väl ha blivit stött över att han tycktes sätta likhetstecken mellan att bli hängd och att sammanvigas med henne.

Minst fyrtio personer skulle bjudas, och jag fick förtroendet att beställa bjudningskort. Men vi hade en lång palaver om huruvida det skulle vara guldkanter på kuverten. Johannes, som nu hade föresatt sig att slå

på stort, tyckte att guldkanter var klart som dagen, men Eleonora och jag voro en smula tveksamma. Tyvärr hade ingen av oss nånsin fått bjudningskort till något bröllop, så vi hade ingenting att gå efter. Vi saknade prejudikat som Johannes uttryckte saken. Vi enade oss dock till slut om att slopa guldkanterna.

Till sist kom en viktig fråga: var skulle vi hålla detta stora bröllop? I Johannes verkstad var det för trångt, och i vårt lilla rum likaså. Visserligen hade vi vid ett tillfälle haft tjugo personer hos oss, men den gången hade det bara varit ett enkelt kafferep, och för övrigt hade vi suttit ihopsmetade som sardiner i en burk. På sin bröllopsdag ville Eleonora ha både supé och dans. Hon hade redan hört sig för om både kokfru och musikanter. Det vore ju för all del tänkbart att man skulle kunna hålla till ute, men det var nog lite för riskabelt att räkna bara med den möjligheten. Dels kunde det bli regn, och dels var det svårt att få någon lämplig plats. Efter mycket resonemang hit och dit beslöto vi att vända oss till fabriksledningen med begäran om att få vara i en lokal som närmast motsvarade ett folkets hus, fastän det var ledningen som höll den. Socialistiska tillställningar öppnades den inte för, men väl för fosterländska och religiösa, och till dessa kategorier fick väl ett bröllop anses höra. Med frejdigt mod åtog jag mig att utverka tillstånd.

Så långt hade vi hunnit i våra planer då en svettig och andfådd cyklist hoppade av sin maskin vid grinden. Han fäktade med armarna och ropade något som vi omöjligen kunde uppfatta. Men utan att ta notis om ifall vi hört eller inte, kastade han sig upp på cykeln

och jagade vidare. Vi rusade förstås ut på vägen för att se vad som stod på.

— Någon olycka måste det väl vara, sade vi till varandra, — denna vilda ritt och en sådan olycksbådande min!

Vår första tanke var att elden kommit lös framme vid fabrikerna eller i arbetarbostäderna. Vi trodde oss nämligen ha förstått att han ropat, att vi skulle skynda oss fram till samhället. Eleonora tyckte till och med att hon såg rökpelare stiga upp.

Också vid nästa hus stannade cyklisten och ropade och fäktade alldeles som han gjort hos oss. Johannes sprang dit för att höra, om människorna där förstått vad det var frågan om. Och det hade de. Det gällde ett protestmöte, som skulle hållas på dansbanan så fort man hann samla folk, men vad det skulle protesteras emot visste ingen. Eleonora, Johannes och jag, som hade det ganska lugnt och för tillfället voro belåtna med vår värld, tänkte inte alls bry oss om tillställningen — varför skulle man protestera när allting var bra som det var. Men så kommo grannarna och gjorde oss nyfikna. De påstodo att det hände så mycket där framme i det stora samhället som inte vi i vår avkrok hade den blekaste aning om, fastän det på sätt och vis rörde även oss. Om vi inte passade på och protesterade när vi kunde få göra det, så fingo vi nog nöja oss med vad mängden beslutade.

Nyligen hade det bildats en skytteförening vid fabriken, och de hade nog inte så orätt som sade, att den kommit till på bekostnad av andra intressen. En av tjänstemännen, som ivrigt kämpade för nykterheten, hade av fabriksledningen begärt ett blygsamt anslag

för att kunna anordna några föreläsningar, men han fick nej. Allt vad som den våren kunde offras för »kulturen» skulle gå till skytteföreningen. Och ändå var den inte igångsatt för att motarbeta nykterhetssaken utan en annan rörelse. En ung adelsman, som tagit initiativet till densamma, sade i ett av sina stora tal att skytteföreningen kommit till för att »läka dem som sårats av socialismens pilar». Tack vare det blev den också i allmänhet kallad plåstret. Nu menade våra grannar att om vi, som inte voro skyttar, i tid passat på att protestera, hade vi nog sluppit »plåstret», som varenda söndag förstörde helgdagsfriden. Inför det argumentet böjde vi oss och beslöto att gå med.

Ynglingen, som for omkring och värvade folk, var känd för att vara en spjuver, och det var ju inte omöjligt att det hela bara var ett påhitt av honom. Men i så fall fick man väl ta det med ro: en promenad i det vackra vädret skadade inte, och vid dansbanan kunde man ju ta sig en svängom. Alltså tågade vi och våra grannar iväg, och flera slöto sig till oss efter hand. Alla med ett stort frågetecken i sin uppsyn.

Narri var det tydligen inte fråga om, det märktes gott när man kom fram till samhället. Det vimlade av folk på väg till dansbanan, och omkring den var det en förfärlig trängsel. Både honoratiores och vanligt folk hade mött upp. Inte ens gamle Petter Qvitten med sin knölpåk saknades.

Petter Qvitten var ett gammalt original, som i sin krafts dagar varit förman vid en avdelning i fabriken, och det påstods att det var från den tiden han hade både sin knölpåk och den myndiga tonen. Sitt öknamn — Petter Qvitten var nämligen ett sådant —

hade han fått därför att han alltid skröt med att en av herrarna sagt, att han var en lika stor aktör som själva Petter Qvitten. Vem den verklige, eller rättare diktade, Petter Qvitten var hade han ingen aning om, fastän han låtsade sig vara vän och bror med personen i fråga. En gång ville han veta av mig hur stor lön »vännen Petter» hade vid kungliga operan. Då jag kom från Stockholm tyckte han att jag borde ha reda på det. Och i hans ögon fick jag sedan den dagen gälla för att vara en efterbliven stackare, som inte hade reda på en så enkel sak.

Av Petter Qvittens närvaro vid dansbanan övertygades vi alla att det var en allvarlig sak, som skulle avhandlas.

Otroligt festligt var här också: en ny blågul flagga vajade för vinden, samhällets musikkår med blanka instrument stod på estraden, och en trupp nybakade skyttar stod som hedersvakt. De unga vackra pojkarna i sjögröna uniformer och trekantiga hattar stodo i stram givakt, och tack vare dem verkade det hela officiellt och högtidligt. Den friska högsommargrönskan bildade en förtjusande ram kring den livfulla tavlan vid dansbanan.

En ung man med kraftig stämma steg fram och upplyste om att det kommit bud från ett grannsamhälle att en del människor därifrån voro på väg, och man måste således för deras skull vänta en kvart eller tjugu minuter med att öppna mötet. Samtidigt uttalade han sin glädje över att så många hörsammat kallelsen till detta möte. Det tydde ju på, menade han, att allmänheten var ense med arrangörerna om sakens vikt. Men inte ett ord om vad saken gällde yttrade karlen. Han

tycktes förutsätta att alla visste det, vilket var ett stort misstag. Frågorna haglade till höger och vänster, och de mest olika rykten korsade varandra. Men ingen hade annat än gissningar att hålla sig till, och naturligtvis rörde sig dessa mest om vårt dagliga arbete och förhållandena i fabrikerna.

Eftersom det var ett protestmöte som blivit utlyst, var det givetvis inte frågan om några förbättringar, ifall något nu skulle ändras. Snarare var det väl tvärtom. Somliga påstodo att det skulle bli som i de gamla tiderna, då det var fjorton timmars arbetsdag och de kvinnliga arbetarna hade fem öre i timmen. Det fanns ännu ganska många som hade varit med om de tiderna, då man veckan igenom fick leva av svart bröd, potatis och salt, trots den långa arbetsdagen. Att få en sill ansågs som höjden av läckerhet. Och så skulle vi, bortskämda stackare, nu få det. Men andra menade att det inte var så farligt, det var bara våra raster man ville ta bort.

Medan man så diskuterade och pratade hit och dit hade trängseln kring dansbanan vuxit, och ynglingen med den kraftiga stämman kom fram och upplyste om att nu skulle det börja. Men man måste gå parlamentariskt tillväga: utse ordförande och sekreterare, och den som ville yttra sig måste begära ordet och sedan vänta tills hans tur kom. För min del hade jag ingen förståelse för detta formväsende. Jag var rosenrasande på mannen för att han inte genast kläckte ur sig vad det var fråga om.

Formaliteterna blevo mycket långrandiga; de som skulle ha förtroendeposterna läto sig trugas och krusas.

Och ändå syntes det på dem, hur gärna de ville upp och lysa inför denna stora församling.

Äntligen — alla öron på skaft. Det handlade varken om arbetstid eller timpenning. Han som tog hand om ordförandeklubban upplyste om att det med denna sammankomst skulle bevisas att vi fabriksarbetare, manliga såväl som kvinnliga, voro »kulturellt medvetna» människor.

För all del, det är ju möjligt att hans orerande, när det var som mest högtravande, gick en smula över min horisont. Men kontentan i vad han sade fattade jag, och jag ropade bravo så kraftigt, att både Eleonora och Johannes skämdes å mina vägnar. Men så gällde det ingenting mindre än att försvara Ellen Key mot ärekränkande beskyllningar, som en liten grupp människor slungat ut.

Saken var denna: Ellen Key brukade ofta vistas i samhället — långa tider till och med — och hennes intresse för allt mänskligt gjorde att hon ofta slog sig i språk med folk och tog del av vad som rörde sig omkring henne. Ofta mötte man henne på tidiga morgonpromenader, och då brukade hon alltid stanna och göra en fråga eller säga ett vänligt ord. En söndagsmorgon hade hon sett en grupp barn, som med flaggor i händerna marscherade in i skogen. Hon gladdes åt att se den ungdomliga skaran och blev så intresserad att hon utan tvekan gick in i ledet och marscherade med. Barnen, som skulle ut på gökotta, hörde till en kristlig söndagsskola, men det hindrade inte att deras ledare kände det som en stor heder att få Ellen Key med. Och när de kommo fram till sin lägerplats, bad han henne tala några ord till barnen. Han menade att det för smått-

tingarna skulle bli ett minne för livet att de haft den stora Ellen Key med på sin gökotta. Hon hade också berättat en nätt liten saga, som barnen varit mycket förtjusta i, och så långt var allt gott och väl.

Men söndagen efter, när barnens ledare kom för att ta hand om sin grupp, möttes han av det beskedet att han var avstängd från att hålla söndagsskola, då han inte bättre vakade över barnens själar, än att han lät en »gudlös» människa som Ellen Key tala till dem. Hon hade tagit som sin mission att upplösa alla band av gammaldags heder och trohet. Genom att plädera för fri kärlek lärde hon ju ut sedeslöshet. Visserligen hade ingen i den fromma kretsen läst hennes böcker, men ändå visste man att det i dem stod allt vad man tillvitade henne och lite till ändå, som inte passade för söndagsskolbarn. För övrigt tyckte man att en gammal söndagsskollärare borde veta att sagor voro bannlysta från schemat.

Den gode mannen — Frid, hette han, och han gjorde skäl för sitt namn — tänkte inte annat än att stilla och beskedligt lämna sin kära söndagsskola, som han haft i femton år. Det hade nog ställts i utsikt att han kunde få stanna, om han ville göra avbön och lova att för framtiden ta sig bättre i akt. Men varken avbön eller några löften för framtiden tyckte han sig kunna göra, hellre drog han sig tillbaka. Och därvid hade det nog blivit, om inte några av barnen, som inte ville mista sin lärare, gjort alarm. Tack vare detta kom saken ut, och några friska viljor i den nybildade föreläsningsföreningen tog sig an den. Till en del var det orättvisan mot Frid de ville beivra, men framförallt var det smutskastningen mot Ellen Key, som bragte deras stridshu-

mör i svallning. Och de hade genast klart för sig vad som skulle göras. Naturligtvis skulle det bli ett protestmöte. I närmaste stad hade nyligen hållits ett sådant mot en präst som slungat sin bannstråle mot August Strindberg, så man hade ju ett färskt exempel att gå efter.

Knappt hade ordföranden förklarat ordet fritt förrän en hel rad av talare anmälde sig. Här skulle det säkert inte bli några döda punkter på programmet. De flesta som talade voro fabriksarbetare, men enligt min mening kunde de lika gärna ha varit professorer varenda en. Jag häpnade över huru mycken lärdom och vältalighet som utvecklades denna söndagseftermiddag. Givetvis blev det en del smärre utvikningar från ämnet, men sådant är väl ofrånkomligt då talare av guds nåde få släppa barrabam lös. En av de första som fick ordet hade varit lokförare i Amerika, och han glömde både Ellen Key och kulturen för de amerikanska järnvägarna — underverk, som vi fattiga svenskar aldrig drömt om. Han kom i extas när han talade om vilken himmelsvid skillnad det är på järnvägarna i Amerika och i Sverge. Våra snälltåg hånskrattade han åt och sade, att de i stället för snälltåg borde heta snigeltåg. Men då blev han nedklubbad. Stinsen från järnvägsstationen var närvarande i full uniform, och han begärde ordet, mörkröd av förtrytelse. Han brydde sig inte om att vänta tills det blev hans tur att tala; trots ordförandens klubba och hyssjningar från alla håll skrek han med sina lungors hela styrka ut hastigheten för alla snälltåg i hela den civiliserade världen — utom Amerika, som han inte räknade med i detta sammanhang.

Sedan ordföranden barskt uppmanat alla som skulle

tala att hålla sig till sak, släpptes en ny fram, och denne kom med en saklig utredning om allt vad häxprocesser och inkvisitionsdomstolar ställt till i världen. Detta ansågs förmodligen höra till sak, eftersom han fick fortsätta en rätt rundlig tid utan att bli avbruten. Sämre gick det för den som ville tala om franska revolutionen och hur greve Fersen blivit lynchad; den stackarn hann knappast över inledningen innan han blev nedklubbad. Mest lycka gjorde kanske en käck yngling, som i livliga färger utmålade hur mycket vetenskapen genom tiderna fått lida av kyrkans intolerans.

Först sedan alla talare blivit en smula matta lyckades ordföranden att få diskussionen lite mera samlad kring den sak det verkligen gällde. En av dem, som hjälpte honom därmed, var just Petter Qvitten. Han steg fram, lyfte sin knölpåk som om den varit en kungaspira och bad att få se den i vitögat, som trodde sig om att kunna säga något ont om Ellen Key. Högtidligt som om han läst ur en bok yttrade han:

— Jag, Petter Qvitten, sätter mitt huvud och min knölpåk i pant på att denna kvinna är en hedersman.

Söndagsskolläraren Frid tog han också i försvar och fordrade att de som trakasserat honom skulle träda fram och bekänna sin skuld, och nästa söndag skulle de utan att krångla släppa fram Frid till sin klass. Detta var ord och inga visor, och Petter Qvitten fick församlingen på sin sida. Det ropades bravo från alla håll, och de få som försökte göra invändningar nedtystades.

Slutet blev att ledaren för den krets, som uteslutit Frid, steg fram och förklarade att det hela berott på ett missförstånd. En avundsman och ovän till Frid

hade farit med osanning, och nu var det i stället denne som skulle uteslutas.

Under diskussionens gång hade Ellen Key tillsammans med den familj hon gästade promenerat förbi mötesplatsen ett par gånger — ja, till och med stått och lyssnat en stund och sett mycket road ut.

Det var långt lidet på eftermiddagen då musikkåren blåste slutnumret och skyttarna gjorde avskedshonnör, men ändå gjorde människorna sig ingen brådska med att åtskiljas. Alla voro eniga om att det varit en angenäm och givande eftermiddag. Glada och uppiggade gingo vi hem, Eleonora, Johannes och jag, och fortsatte våra överläggningar om bröllopet. Högtiden var ju nära förestående, och det var mycket att ordna innan dess.

Bröllopet.

Ack... Ja...! Hur många sömnlösa nätter har jag inte i mitt långa liv haft för mina förhastade löftens skull!

Det började redan i min gröna ungdom och hänger alltjämt med. Närmast tänker jag nu på den gången, då jag lovade Eleonora och Johannes att skaffa dem tillstånd att ha sitt bröllop i en lokal, som fabriksledningen vid särskilda tillfällen brukade upplåta. När jag tänkte efter, visste jag ju inte ens till vilken av herrarna man hade att vända sig i denna angelägenhet. Minst fyra instanser kunde komma i fråga. Kamrern ordnade upp allt som hade med bostäderna att göra — men detta hörde väl knappast dit. Skytteföreningens ordförande och disponenten och prästen hade också åtskilligt att säga till om i lokalfrågan, det visste jag, men vilken av dem jag först skulle gå till var svårt att veta. Kamrern var en torr och knarrig gammal herre, som man sannerligen inte besvärade annat än i trängande fall.

Med prästen hade jag gjort bekantskap vid ett annat tillfälle, och han och jag hade inte blivit särdeles goda vänner. En nykterhetsförening, som jag slutit mig till, hade bevisat mig den stora äran att välja in mig i sitt

programråd, och där hade jag väckt det förslaget, att vi skulle försöka få församlingens präst att hålla ett nykterhetsföredrag. Han hade själv i kyrkan talat så vackra ord om att alla goda krafter måste samverka till världens förbättring, och i min enfald tog jag karlen på orden och tyckte att han och nykterhetsföreningen borde slå ett slag tillsammans. Eftersom jag kommit med förslaget, fick jag också i uppdrag att tala med prästen. Men han tog som en personlig förolämpning, detta att man kunde tänka sig att han skulle ställa sig att tala för några fantastiska blåbandister.

Skytteföreningens ordförande titulerades kapten och var således en hög herre, som jag hade en ända till knäsvaghet gående respekt för. Alltså återstod bara disponenten, och honom beslöt jag att vända mig till. Men det var verkligen inte en så enkel sak, som jag trott, att få företräde hos honom. Först var det en myndig tamburmajor som skulle ha reda på vad jag ville, så skulle mitt ärende prövas av en bleksiktig kontorsherre med guldbågad pincené och sträng uppsyn. Säkert hade jag inte kommit längre än till honom, såvida inte »Kråknäbbet» tagit sig an min sak. Den som vi, elaka fabriksflickor, kallade så var en dam, privatsekreterare hos chefen, och en för övrigt mycket betrodd person. Sitt namn hade hon fått därför att hon brukade säga om den, som inte var nog rapp i vändningarna, att han ej lärt att hantera kråknäbbet.

I vanliga fall verkade hon så hög och stram, att jag blev storligen förvånad över det levande intresse hon ägnade mitt ärende. Förmodligen var det »det evigt kvinnliga» som gav sig tillkänna när det var tal om bröllop. Hon gratulerade mig varmt och öste ur

fullaste hjärta över mig råd och förmaningar att vara rädd om det äktenskapliga sakramentet. Och jag tog emot och tackade; det var omöjligt att förstöra stämningen med att tala om att det inte var jag som skulle gifta mig.

Disponenten ställde sig särdeles välvillig, lyssnade tålmodigt på min vidlyftiga utläggning av saken och frågade vidare en hel del. Eleonora hade arbetat här sedan hon var femton år och skött sig oklanderligt, så nog kunde hon ha rätt att fordra ett anständigt utrymme för sitt bröllop, det gav disponenten mig rätt i, och för sin del tillstyrkte han gärna att lokalen i fråga upplåts. Men tyvärr var det inte han utan prästen, som hade befogenhet att ge löfte härom. Prästen. Mitt mod sjönk betydligt; det var inte långt ifrån att jag tagit till lipen. Hur skulle jag kunna rädda min ära och Eleonoras lycka, om det var prästen som hade avgörandet i sin hand.

Den vänlige disponenten märkte min modlöshet och frågade efter anledningen, och när han då fick höra om mitt tidigare sammanträffande med prästen, skrev han några rader och skickade med mig. Och med det gick jag glad i hågen till min gamle antagonist. Naturligtvis hade prästen tusen och en invändningar mot min begäran. Särskilt tryckte han på att lokalen i viss mån var att anse som ett heligt rum, då där ibland brukade hållas gudstjänster, och en tillställning som Eleonoras bröllop skulle verka profanerande. Men eftersom jag alltjämt var den obeskedliga Nanna, kunde jag inte låta bli att fråga, om pastorn verkligen menade att ett bröllop var mer vanhelgande än dans och skyttebasarer. Sådana tillställningar hade nämligen oftare

än gudstjänster förekommit i lokalen. Man må ju inte förtänka prästen att han bad mig komma ihåg med vem jag talade.

Sedan han ännu ett par gånger ögnat igenom raderna från disponenten, fick jag äntligen höga vederbörandes tillstånd att gå till städerskan som hade nyckeln. Hon var således den sista instansen, men alls inte den lättaste att komma tillrätta med. Hon var vresigare än prästen och hade minst lika många undanflykter som han. Först när jag lovat henne en hedersplats vid bröllopsbordet gav hon med sig. Ett lite oförsiktigt löfte, då det inte var mitt eget bröllop det gällde, men jag tröstade mig med att Eleonora givit mig fria händer då det gällde att ordna upp saken. Och när jag kom hem och talade om vad jag lovat tog varken Eleonora eller Johannes mycken notis om det. De hade ju så många viktigare saker att tänka på. Johannes yttrade bara en stilla förhoppning att människan skulle få tandvärk, influensa eller något annat laga förfall bröllopsdagen.

Beträffande tärnorna, som jag fått förtroendet att välja ut, hade Johannes viskat i mitt öra att jag helst skulle ta vackra flickor — vackrare än jag var själv, och sådana voro ej svåra att finna. Det var vanligt att man hade helt unga flickor till brudtärnor och således passade det ju bäst att ta dem bland mina vänner. Eleonoras voro ju alla mera till åren.

Några dagar före bröllopet överraskades jag av att bli kallad in till disponenten. En sådan kallelse var nästan det förskräckligaste man visste, eftersom ingen blev inkallad utan att den hade på något sätt försyndat sig. Och den som varit »inkallad» hade för all framtid

en fläck på sig. Inte för att jag visste med mig någon synd, som jag gjort mig skyldig till, men ändå var det på skälvande ben jag steg uppför kontorstrappan. I tamburmajorens blick tyckte jag mig märka en skadeglad glimt, men jag försökte morska upp mig och inte visa att jag var förskräckt. Men döm om min häpnad och glädje, när det inte var frågan om något annat än att disponenten ville meddela mig, att han ämnade låta dekorera lokalen till Eleonoras bröllop. Och jag skulle få vara med och bestämma hur det skulle se ut. Detta var ett av mina stora ögonblick i livet.

Eftersom jag hade särdeles liten del i dekoreringen kan jag väl, utan att bli beskylld för självberöm, få säga att den annars rätt tråkiga salen var glänsande på bröllopsmorgonen. Men så var också utsmyckningen gjord av en skicklig dekoratör från staden. Mest stolt var jag över brudparets namnchiffer i grönt på fondväggen. Ett hörn var avskilt för själva vigselceremonien. Det var inramat av blommande krukväxter, med en fin matta på golvet, ett altare iordningställt och brudpallar framsatta — sannerligen, vem som helst kunde önska sig att bli vigd där. Fabriksledningen hade också givit Eleonora en kaffeservis i bröllopsgåva, och den var uppställd så att alla kunde se den. Eleonora var omåttligt glad och stolt över den presenten och det med all rätt, den var ju ett bevis för att hon var en värderad arbeterska.

Alla gästerna som voro bjudna kommo och till och med några objudna, men det gjorde ingenting. Det fanns gott om plats, och välfägnaden var särdeles rikligt tilltagen. Först sedan alla gästerna voro samlade kom brudparet — alldeles som herrskap åkande i en fin vagn

fram till dörren. Ett litet missöde hände, men det var lyckligtvis inte farligt. Johannes skulle som flott kavaljer lyfta sin brud ur vagnen, men hon hade inte mod att lämna sig oförbehållsamt i hans armar utan stretade emot och råkade då ramla omkull. Men hon slog sig inte, och hennes fina stass blev ej värre åtgången än att den kunde borstas av. Lite bortkomna sågo de ut, både Eleonora och Johannes, men det var ju ej att undra på, de voro inte vana att bli så uppmärksammade som nu, när hela skaran av bröllopsgäster kom ut och tog emot dem med sång och hurrarop.

— Hade jag vetat det här hade jag nog gått köksvägen, muttrade Johannes, och Eleonora nickade instämmande.

Inne i salen leddes de fram till hedersplatserna, men det tycktes sannerligen inte traktera dem. Isynnerhet den arme Johannes föreföll att vara i stor förlägenhet om var han skulle göra av händer och fötter. Tydligen plågades han också av stärkkragen, som såg ut att vara för trång och för hög. Dessutom var det första gången han var klädd i stärkkrage, det hade han anförtrott mig. Hans nya skor hade nog också behövt vara lite rymligare. Det gjorde mig verkligt ont om stackarn, och efter den högtidliga mottagningsceremonien passade jag på att viska några ord av medlidande i hans öra, vilket säkert gav honom en välbehövlig lisa. Med en suck av tacksamhet svarade han:

— Ja, du kan sätta dig på att jag har det hett, det kan inte gärna vara värre i ..... ja, du förstår vad jag menar. Eländet om halsen håller på att strypa mig, och skorna klämmer så jag skulle ha lust till å vråla. Det är då för väl att en stackare inte behöver gifta sig

mer än en gång i sitt liv. En sån här dag till, det vore döden i grytan.

Mina kamrater, som skulle vara tärnor, hade fått ta sina fästmän med sig som marskalkar, men jag som ingen fästman hade skulle få en kusin till Johannes som uppvaktande kavaljer. Nog hade jag kunnat få någon yngling ur min bekantskapskrets, men Johannes hade föreslagit kusinen, därför att han och jag skulle representera brudparets »anförvanter». Jag hade aldrig sett gossen i fråga, men jag hade hört att han skulle vara en hygglig bondpojke, som nu var i stan för att fullgöra sin värnplikt. Men hygglig eller inte så behagade han utebli, och just av det skälet att han supit sig full på söndagsmorgonen. Det var verkligen fatalt, jag som hade glatt mig åt att få bli tärna, men det kunde jag ju inte utan kavaljer. Till sist lyckades jag övertala en yngling bland mina arbetskamrater att ställa sig till förfogande och rädda mig ur den pinsamma situationen.

Så alldeles utan skäl var det nog inte som Johannes hade rykte om sig att vara lite mer än lovligt barnslig, och det var nog med tanke härpå som en del ungdomar glatt sig åt att han under bröllopet skulle utmärka sig och ge dem något att skratta åt. För min del hoppades jag kunna passa på honom så att han ej fick utmärka sig. Han hade ju själv utnämnt mig till sin anförvant denna högtidliga dag, och jag kände mig därför ha ett visst ansvar för honom. Men det var sannerligen lättare sagt än gjort att passa på honom. Innan jag hann märka att han styrde kurs på prästen, stegade han fram till denne och frågade högt och tydligt:

— Goa pastorn, är det sant att kyrkobalken förbjuder en man att vigas utan att ha stärkkrage om halsen?

Prästen hajade till och stirrade på karlen, och när han hunnit hämta sig, svarade han att honom veterligt stod det ingenting i kyrkolagen om kontrahenternas kläder. Det var dock en vacker sed att man vid detta enastående tillfälle bar högtidsdräkt, och till en sådan hörde nu en gång stärkkragen, men naturligtvis, den som kände sig lyckligare utan, den borde ha sin frihet.

Johannes bockade sig djupt för prästen och tackade för den vänliga upplysningen. Sedan vände han sig till Eleonora och sade:

— Älskade, inte vill ditt goda hjärta lägga tyngre börda på mig än lagen gör — du hörde vad pastorn sade, och jag hoppas du tillåter... Och utan att avvakta Eleonoras svar gjorde han en gest som anstått en hjälte och slet med ett enda ryck av sig kragen, som han kastade i ett hörn. Den första effekten härav var nog att gästerna sågo chockerade ut, inte minst prästen som väl inte väntat sig detta krafttag av den stillsamme brudgummen. Han var dock den som räddade situationen genom att gemytligt slå Johannes på axeln och säga:

— Bra gjort, min vän, ni är en karl med mod i barmen och svenska tag i händerna, det bådar ju gott för framtiden.

Dessa ord av pastorn utlöste ett hjärtligt skratt, och därmed lättade också stämningen, som onekligen varit en smula tryckt efter pastorns ankomst. Den enda som inte skrattade var Eleonora. Hon såg ut så att jag fruktade att hon skulle säga nej, när det kom till vigseln. För att återställa ordningen föreslog pastorn att vi skulle sjunga en psalm, och medan församlingen sjöng tog värdinnan Johannes med sig ut i köket och snyggade till honom lite om halsen. Eleonora och jag

lyckades också komma undan och få språka lite, och det lugnade henne. Hon sade något om, vad jag redan visste, att Johannes var snäll och foglig som ett lamm när han bara fick leva i de gamla gängorna. Att den här dagen skulle bli lite påfrestande för honom, det hade hon räknat med. Och hon förlät honom det som var gjort, om det nu bara ville gå bättre i fortsättningen. Men tyvärr — de som hoppats att Johannes skulle utmärka sig fingo ännu en godbit.

Efter sången, just när brudparet skulle ställa upp sig till den högtidliga akten, började Johannes se orolig ut och leta i sina fickor.

— Nu har han tappat ringen, det fäet, fräste värdinnan och steg fram och hjälpte honom att undersöka fickorna.

Den gången höll också jag på att explodera, och det var inte långt ifrån att jag följt deras exempel som störtade på dörren. Jag hade hört så många skrattretande historier om brudgummar som i det kritiska ögonblicket upptäckt att de förlorat ringen. Pastorn såg frågande på den stackars Johannes, som blev allt rödare i ansiktet och grävde allt ivrigare i fickorna.

— Är det ringen? viskade pastorn med bekymrad uppsyn och närmade sig Johannes som om även han velat hjälpa till att undersöka fickorna.

Men just i samma ögonblick klarnade det. Johannes slog sig för pannan, vände sig till pastorn och bad:

— Goa pastorn, sjung ett par psalmer till; på röa momangen är jag här med ringen, den ligger under huvudkudden hemma i min likkista.

Och utan att vänta på något svar från pastorn flög Johannes ut genom dörren som skjuten ur en kanon.

Ute på vägen stod ett par unga män med var sin cykel, och efter en sekunds samtal fick Johannes ta den ena maskinen, som han kastade sig upp på och for iväg som själva Jehu. Eleonora fick ett anfall av gråt och måste föras in i ett sidorum. Pastorn, som lyckligtvis var mycket mänskligare än jag trott honom om, gick in till henne, och han lyckades snart tala henne till rätta. Efter ungefär en kvart kom Johannes tillbaka med ringen, som han triumferande visade upp för hela församlingen. Och då lät Eleonora utan svårighet övertala sig att komma ut igen, och ceremonien kunde ta sin början. Andfådd och svettdrypande efter sin häftiga cykelritt stod brudgummen där, men han svarade ändå lugnt och säkert på frågorna.

Efter vigseln pågick sedan bröllopet utan störande avbrott. Allt var glädje och gamman, som sig bör vid ett dylikt tillfälle.

Brudgummen inledde festens senare del med att förklara, att han aldrig känt sig så tom i magen som han gjorde nu efter denna dagens påfrestningar. Nu ville han framför allt ha sig ett stadigt mål mat, och han hoppades att hans gäster också voro hungriga, så att han slapp bli ensam vid bordet. Johannes bjöd till bordet mycket mer belevat än jag trott honom om att kunna göra. Han hade ju riktiga sällskapstalanger, bara han tog sig för att göra bruk av dem. Eleonora var fullkomligt återställd efter chocken hon fått, och hon log hult mot Johannes när han högg in på det dignande bordet för att föregå med gott exempel.

När måltiden var över och pastorn gått sin väg, frågade Johannes dem som voro gamla och erfarna, om man vid en högtid som denna behövde ha mer av Guds

ord än vad som redan förekommit. Han längtade nämligen efter en hambo men höll styvt på att ingen dans fick börja innan den »andliga» delen av festen var över. Inte för att Johannes var den som ringaktade Guds ord, men just nu såg han ändå belåten ut när samtliga menade, att det heliga kunde läggas å sido och dansen börja.

Brud och brudgum ropades fram som första par. Eleonora stretade emot lite och urskuldade sig med att det var femton år sedan hon sist dansade. Men här hjälpte inga undanflykter. Johannes ville inte ge sig. Själv hade han inte på tjugo år tagit ett danssteg, sade han, men vad betydde det nu. Nu — när hela livet var som en lustig dans måste han väl ha sig en sväng. Och under de omkringståendes jubel dansade han ut med sin brud. Men den dansen blev lindrigt sagt obeskrivlig. Vem kunde ha trott att Johannes var så vig! Isynnerhet sedan han, trots Eleonoras protester, tagit av sig skorna, hoppade och piruetterade han, så att en häxmästare kunde ha varit stolt över dylika prestationer. Naturligtvis satte han sig suveränt över allt vad takt och rytm heter.

Först fram på morgonsidan slutade bröllopsfesten. Både unga och gamla påstodo att de aldrig varit med om ett så roligt bröllop förr. Det var nästan som om den goda glada stämningen knutit oss alla bröllopsgäster samman, så att vi kände oss som en smula släkt. Och flera år efteråt talade vi om hur roligt vi haft den gången. Johannes själv glömde totalt alla svårigheter han haft att utstå. När han blickade tillbaka såg han den stora dagen helt i rosenskimmer.

— Om jag inte fått dansa den natten hade jag nog

sprängts av glädje, brukade han säga på tal om bröllopet.

Till sist ledsagade vi brudparet till deras hem och bombarderade dörren med risgryn, vilket den praktiska Eleonora mest värderade ur matnyttig synpunkt. Vi hörde henne nämligen yttra något om att det var väl att förstuggolvet var rent, i fall vi kastade så mycket gryn att det åtminstone blev till en välling. Men Johannes ropade åt oss att vi kunde spara risgrynen, Eleonora och han tänkte bli lyckliga utan några extra påhitt. Och här må tilläggas: Eleonora och Johannes blevo lyckliga.

Bröllopsresan.

En vecka efter det Johannes och Eleonora haft bröllop skulle de göra sin bröllopsresa, och jag blev bjuden att följa med. Färden skulle gå till Trollhättan, vilket både Eleonora och Johannes tyckte var en riktig långresa. Johannes hade nog hellre farit till Marstrand, som han kände till en smula, eftersom han arbetat där en tid i sin ungdom. Men det var några skäl som talade mera för Trollhättan. Dels var det ju något pampigt att ha sett fallen där, och så var det den fördelen med en resa dit, att man knappast behövde befara att bli sjösjuk, då båten höll sig i Göta älv. Eleonora hade hört så mycket om hur obehagligt det kunde vara med sjösjuka, att hon inte på sin bröllopsresa ville utsätta sig för något dylikt. Hon hade aldrig rest på båt förr och hade nog också sina tvivel angående lugnet på älven. Hon tyckte sig dock förstå att det i alla fall måste vara bättre där än på öppna havet.

Det starkaste skälet för att ställa färden till Trollhättan var ändå det, att Frälsningsarmén hade en lustresa dit. Biljetterna voro nedsatta till halva priset, och det utlovades musik och festlig glans över hela resan. Detta var nu som enkom beställt för en bröllopstripp, det voro vi ense om, de nygifta och jag. Både Eleonora och jag gladde oss omåttligt åt resan och talade om

den ständigt dagarna innan den skulle gå av stapeln. Johannes, som inte mindre än sex gånger gjort resan mellan Göteborg och Marstrand, log överseende åt vår barnslighet, men jag tror nog att han var glad, han också. Mest bekymmer hade han om matsäcken. Vi kvinnfolk ville inte ta så mycket med, då vi trodde att maten skulle spela en underordnad roll när det gavs så mycket annat att njuta av. Men våra poetiska utläggningar kallade Johannes »trams». Resan skulle räcka ett dygn, och vad var det för nöje, om man skulle gå med tom mage. Hur medgörlig Johannes annars var, i det här gav han sig inte en tum.

Alltså gåvo vi oss iväg på lördagskvällen med en duktig förning; vi hade till och med ett fotogenkök med oss för att vi skulle slippa leva på torrskaffning. Tur med vädret hade vi också; det var varmt och finfint. Frälsningsarmén hade ställt i utsikt att färden skulle ske med en förstklassig båt — och det var den kanske för de passagerare den vanligen befordrade. Det var nämligen en kreatursbåt, som förde boskap från landsbygden utefter älven ner till Göteborg. Eleonora blev förstås en smula besviken när hon fick höra vad det var för sorts båt, men hon tröstade sig snart. Den utlovade musiken fanns där, och det var fint dekorerat ombord och väl sörjt för sittplatser. Den enda olägenheten var att relingen var så hög, att man ingenting såg av stränderna. För att rättfärdiga Frälsningsarmén måste jag dock tala om att det från början varit meningen att ha en riktig båt, men en sådan var dyrare än en kreatursspråm, och det hade sålts för få biljetter. Vi som kommo i god tid lyckades i alla fall få ett alldeles utmärkt hörn, där vi gjorde det bekvämt åt oss.

En stund innan båten skulle gå kom en kvinna ombord och styrde kurs rakt på vårt hörn. Hon hade ett litet flickebarn med sig, och hon bad att vi skulle ta hand om den lilla, medan hon själv sprang i land några minuter. Hon måste nämligen gå upp och se efter sin man som blivit försenad. Kvinnan själv var både smutsig och trasig, och barnet, som såg ut att vara omkring fyra eller fem år, såg ännu eländigare ut. Modern lade henne på golvet med ett litet bylte under huvudet och en gammal schal till täcke, och knappt hade tösen lagt ned huvudet förrän hon sov. Hon märkte inte alls att hon blev flyttad till en hyggligare bädd, som Eleonora gjort i ordning åt henne av vad vi hade med oss.

Kvinnan kom tillbaka ett par gånger och tog sig en titt på den lilla och uttryckte sin tacksamhet över att vi togo oss an henne. Men mannen saknades alltjämt, och kvinnan måste i land igen. Han hade biljetterna, och hon trodde att han irrade omkring och sökte efter båten.

När avgångstiden var inne blev det rusning ombord. Passagerarna stodo på tå vid relingen för att vifta farväl åt vänner och bekanta på kajen, musiken blåste och man sjöng och hurrade. Eleonora, Johannes och jag voro också med i trängseln, inte för att vi hade några bekanta bland dem som kommit för att säga farväl, men vi ville i alla fall vifta och dessutom försöka få se en skymt av staden i den vackra kvällsbelysningen. Vår sovande skyddsling tänkte vi inte ett ögonblick på. Det var först när båten varit i gång en stund och det blev stilla ombord som vi började speja och undra varför flickans mor inte kom och själv tog hand om sitt barn.

Johannes gjorde en rundvandring bland folket och frågade efter henne, men det var förgäves. En stund senare gick Eleonora ut på razzia, men det var likadant, och samma blev resultatet då jag gav mig ut på spaning. Visst var det begripligt om mamman tyckte det var skönt att vara av med tösen under natten; denna hade det ju också så bra där hon låg, men vi tyckte det var lite nedrigt att på det viset lura oss.

Det föll oss inte in att tvivla på att människan fanns ombord. Men när det led framåt morgonen utan att hon låtit höra av sig, funno vi det säkrast att gå och tala med kaptenen på båten, och denne i sin tur kallade till sig Frälsningsarméns ledare. De båda satte igång med en undersökning, och då konstaterades det att hon som lämnat barnet till oss inte fanns på båten. Sällan har jag sett en så talande bild av hjälplösheten som Johannes då företedde — med gråten i halsen besvarade han kaptenens frågor.

— Om det varit fem år senare, gnällde han, hade folk gärna fått tro att barnet är vårt, men nu skulle det vara en »utskämma» utan like om någon trodde det. Min hustru och jag har varit gifta bara en vecka, detta är vår bröllopsresa, och då så ...

Naturligtvis blev det lite fnitter kring Johannes, till och med den gamle bistre kaptenen drog på smilbandet, men allas intresse var samlat kring den lilla som tydligen var ensam ute på lustresa. Efter mycket resonerande och många förslag om att göra det eller det blev det bestämt att Eleonora och jag skulle ha hand om tösen tills vi kommo åter till Göteborg. Till en början morrade nog Johannes lite, men snart fann han sig tillrätta och började tala om att han kände sig som familje-

far. Men han suckade när han såg på det vanvårdade och undernärda barnet.

— Den där skulle jag vilja släppa lös i ett grötfat, sade han och tillade när han funderat en stund: — Jag hoppas att kräket som kom med ungen har fallit i sjön och dränkt sig, då tar vi tösen tvärt.

För en så gudlös önskan som att människan skulle ha fallit i sjön och drunknat fick Johannes sig en skrapa av Eleonora, fast jag tror nog att det också inom henne stigit upp en önskan att få behålla den lilla. Det var rent rörande att se hur ömt hon pysslade med att skydda henne för kylan, som var rätt kännbar i soluppgången.

För min del längtade jag verkligen efter att tösen skulle vakna. Jag ville så gärna veta vad slags barn hon var — om hon var efterbliven eller kanske kvick och behändig — och hur hon skulle ta det att befinna sig bland idel främmande människor då hon vaknade. Tydligen hade hon varit en ovälkommen här i världen, också hon, och jag undrade om det hade märkt henne.

Men jag fick lära mig att vänta. Hon sov gott timme efter timme, och jag måste ju ge Eleonora rätt i att det säkert var bäst för alla parter så länge hon sov. Först en timma innan vi kommo fram menade Eleonora det var tid att väcka henne. Men det var inte lätt att få liv i henne, och medan Eleonora höll på härmed samlades en tät ring av folk omkring oss. När tösen äntligen blev vaken satte hon sig upp, gnuggade sig i ögonen och stirrade på folket. En man steg fram, räckte henne handen och sade:

— God morron, lilla stumpan, du sover som en gris, medan vi står så många och uppvaktar precis som om du vore en riktig prinsessa.

Ett ögonblick såg flickan med stora frågande ögon på den artige mannen, men sedan stötte hon undan hans hand, gjorde en ful grimas och gömde sina händer bakom ryggen.

— Fikon fick du, Zakarias, sade hon och tillade när hon tagit sig en titt på de omkringstående: — Den här gången har du visst tagit med dig hela mobben i Masthugget, men det hjälper inte, jag skvallrar ändå inte på farsan om han också vore femti gånger så stor buse som han är.

Hon skakade energiskt på huvudet, och i hennes ögon lyste det av »blankt stål» som någon uttryckte sig. Mannen som velat hälsa på henne såg ut som om han fått ett slag för örat, och det dröjde en lång stund innan han kom sig för att fråga vad hon menade och om hon kände honom.

— Känner — hon fnyste föraktligt — gå hem och ta nattmössan på dig, gamla deckare.

Flickans ord och åthävor framkallade nog en del skratt och bravorop, men också förvåning, för att inte säga förskräckelse, bland dem som stodo omkring henne. Inte minst förvåning väckte det att mannen, som hon kallade deckare, sade sig verkligen vara detektiv från Göteborg, inte just nu på tjänsteresa utan ute för att förlusta sig såsom andra dödliga. Men han var annars alltjämt i tjänstgöring, och han för sin del var övertygad om att den lilla hade känt igen honom, fast han inte kunde påminna sig när och var de hade träffats. Men, van som han var att snärja folk med frågor, lyckades han snart lista ut vem hon var. Av de personalier han lockade ur henne framgick det att hon hette Ada Eliasson, var fem år fyllda men ansågs ovanligt liten

för sin ålder. Men det framgick också att lilla Ada var ett ovanligt begåvat barn. Även en vuxen människa försatt i hennes situation, skulle säkert ha tappat koncepterna, men flickebarnet redde sig utmärkt.

Hon tycktes ta med allra största ro att hon var på väg till Trollhättan ensam — utan att ha vare sig mamma eller pappa med. Åt den tanken att hon skulle haft pappan med, log hon ett vemodigt leende och sade med en ton av hjärtskärande resignation:

— Det blir först när jag går på krogen eller i finkan som jag får min pappa med mig.

Men den vemodiga stämningen varade inte länge. Efter några ögonblick tändes åter den kvicka, energiska och vaksamma glimten i hennes ögon, när hon besvarade frågor som riktades till henne. Detektiven, som säkert var road av hennes kvicka ibland dräpande svar, började fråga ut henne angående den här resan, när mamman hade köpt biljetterna och var hon hade köpt dem. Flickan svarade undvikande och gjorde aktningsvärda försök att komma ifrån ämnet, hon till och med erbjöd sig att låta höra hur bra hon kunde sjunga, men karlen var envis och fortsatte med sina frågor. Och när det inte gick att komma undan blev hon desperat och sade:

— Ja, om du äntligen ska veta det, så tror jag det är så att min veliga mamma tyckte, att jag som är så liten och lätt kunde få komma ut på lustresa utan biljett, hon trodde inte det var så farligt. Men var nu hygglig, farbror deckare, och låt polisen ta mig och ställ inte till tråkigheter för den stackars människan som bara menade väl.

Men varken detektiven eller någon annan ombord

hyste annat än vänliga känslor för Ada, och när båten lagt till var det många som förklarade sig villiga att ta hand om henne. Något som dock var onödigt, eftersom hon själv valt ut Eleonora som den hon skulle höra till. Att Johannes och jag också hörde till Eleonora var hon inte så värst förtjust över, men hon lovade att fördra oss, om vi bara lät bli att supa oss fulla. Hon anförtrodde oss att det värsta hon visste var brännvin och bärsa; både hennes mamma och pappa brukade dricka sådant, och det var det som hade ställt till allt elände. Det värsta var att hennes pappa »blev långfingrad när han fick lite i sig», och det var med anledning härav som »deckare och andra poliser» brukade komma till hennes hem och försöka narra henne att tala om var pappan brukade gömma de saker, han kom hem med ibland. Just han, som var med på båten i dag, hade flera gånger försökt »pumpa» henne.

Trollhättans sevärdheter hunno vi inte ägna så mycken tid under dagen, det var mest Ada som vi sysselsatte oss med. Och tack vare hennes frispråkighet hade vi åtminstone inte långsamt. Hon var naturvän och gladde sig obeskrivligt åt att få plocka blommor, men ändå bättre var det nog när hon efter behag fick rumstera i Eleonoras matkorg. Å, vilken aptit hon hade! Och både Eleonora och Johannes hade sin stora fröjd i att se henne äta. Jag måste vara busen och ta korgen ifrån henne ibland, så att hon inte skulle äta sig alldeles fördärvad.

På eftermiddagen ville Eleonora och jag gå en tur och se på fallen, men Johannes ville hellre ligga och vila, och då övertalade vi Ada att stanna hos honom vilket inte var svårt, de hade blivit sådana såta vänner.

Men vi togo ett hederligt löfte av dem att de, medan vi voro borta, skulle hålla sig stilla på lägerplatsen eller åtminstone så nära den, att vi kunde se dem då vi kommo tillbaka. Vi gjorde oss naturligtvis inga illusioner i fråga om Adas respekt för »hederliga löften», men vi litade så mycket säkrare på Johannes och gjorde oss därför ingen brådska. Båten skulle inte gå förrän sent på kvällen, så vi hade god tid.

Ada och Johannes hade skamligt svikit vårt förtroende. De funnos varken på vår lägerplats eller i dess närhet när vi kommo tillbaka. Filtarna voro ihoprullade och sakerna ordentligt packade — allting på sin plats, men av människorna syntes inte skymten. Eleonora gav sig ut på spaning, men hon kom tillbaka utan att ha funnit ett spår. Våra grannar från båten hade läger runt omkring, men ingen av dem hade ändå sett åt vilket håll de försvunna hade gått.

Eleonora gruffade över att Johannes var så opålitlig, men egentligt oroliga voro vi knappast, det var ju klart att Johannes inte skulle släppa flickebarnet ur sikte. Det enda vi tänkte på var att de inte skulle hitta tillbaka, om de givit sig iväg för långt. Men då vi inte visste åt vilket håll vi skulle söka dem, hade vi bara att slå oss ned och vänta. Jag tog en bok, och Eleonora lade sig att sova. Och ingen av oss tänkte sedan på hur tiden gick förrän vi fingo se att våra grannar började plocka ihop sina saker och göra sig redo att gå till båten. Om en knapp timme skulle vi fara hem. Men Johannes och Ada... de voro alltjämt borta. Och nu blevo vi inte bara oroliga utan hjärtängsliga... Vad skulle vi göra?

De flesta rådde oss att gå till polisen, och några

välvilliga själar lovade att försöka få kaptenen att uppskjuta resan en timme eller så. Men — när nöden är som störst är hjälpen som närmast, det besannade sig även här. På vägen till polisstationen mötte vi Ada och Johannes. Ada hoppade som en tätting och gav upp riktiga jubeltjut, och Johannes tycktes dela hennes glädje, fast han såg lite skraj ut när han märkte hur bister Eleonoras min var.

Men man tänke sig vår häpnad när flickebarnet var en helt ny unge: snygga skor och strumpor på fötterna, en klänning som nästan kunde kallas fin och en nätt hatt på huvudet. Både Eleonora och jag ställde oss att gapa som fånar av förvåning, och den skur av ovett vi hade i beredskap torkade in. Om det inte varit söndag hade det väl inte varit så besynnerligt; då kunde man ju ha trott att Johannes köpt stassen åt flickan — av hans nybakade fadershjärta kunde man ju vänta vad som helst — men nu voro ju alla affärer stängda.

Den jublande Ada märkte inte hur bister Eleonora såg ut, hon flög emot henne med öppna armar och snattrade:

— Johannes är väldigt bussig, han ska bli min pappa nu, det har en snäll, snäll tant sagt. Och vi har gjort några, Johannes och jag, som vi inte talar om för en enda människa. Att vi har sjungit på gatan och sedan gått med en snäll tant hem som gett mig nya kläder, det får ni aldrig veta, för vi ska inte tala om det för en levande själ — det har vi tummat på.

Hennes snatter lät som när ärter trilla, och vig som en liten apa snodde hon sig ifrån Eleonora och satt i

nästa ögonblick på sin »nye» pappas axlar, drog honom i öronen och lekte att han var hennes häst.

Det gjorde mig ont om den stackars Johannes, han var nog inte i humör att leka, ett sådant åskmoln som det låg över hans hustrus panna. Visserligen befunno de sig ännu i smekmånaden, men Eleonora såg ut att vilja ta till rottingen i stället för att smeka. Där vi möttes var det ingen tid till några förklaringar, eftersom vi måste skynda oss till båten, men Eleonora lovade att när vi bara kom ombord, skulle nog Johannes få ståndа inför Pontius Pilatus. Jag hade aldrig hört Eleonora så skarp i tonen.

Men som väl var blev det inte så farligt som jag hade trott. Innan vi kommo ombord hade Eleonoras hjärta veknat, så att hon till och med gav honom en klapp på kinden och kallade honom sin gamle fåne i precis samma ton som hon brukade begagna när hon var på gott humör. Antagligen var hon lika spänd som jag på att få veta var de två varit, och vad de haft för sig. Adas pladder blev man ju inte klok på. Och glad över att ovädret dragit förbi gjorde Johannes så gott han kunde för att stilla vår nyfikenhet. Men han var ingen driven berättare, och vi fingo nästan plocka orden ur honom. Det vi fingo fram var ungefär detta:

Ada och Johannes hade tyckt att det blev långsamt att sitta ensamma, och för att fördriva tiden tänkte de ta sig en kort promenad. De hade visst inte ämnat avlägsna sig längre från lägerplatsen än de lovat, men det hade varit saker som lockat dem undan för undan, och till sist hade de bara gått på. När de kommit till en korsväg där det var mycket folk, hade de stannat och lyssnat på ett par gatusångerskor, och då hade ett

gammalt minne vaknat inom Ada. Hennes gamla farmor hade gått omkring och sjungit för pengar, och Ada hade ofta fått vara med. Gumman hade brukat ha både henne och dragspelet i en korgvagn, och det var idel ljusa minnen Ada hade från dessa utflykter.

Folk hade varit snälla mot dem var de dragit fram och givit dem både mat och pengar. Men nu var gumman död och sångarfärderna voro inställda, eftersom Ada inte kunde ge sig iväg ensam och hennes mamma varken kunde sjunga eller sköta dragspelet. Men när hon nu såg de två som stodo här och sjöngo utan vare sig dragspel eller andra instrument, tyckte hon att det inte var något som hindrade att hon gjorde detsamma. Hon kunde en hel rad av de sånger och visor som hennes farmor brukat sjunga. Hon hade till och med reda på vilka som varit gummans slagnummer och en av dessa tog hon. Ögonblickligt hade hon arrangerat det hela. Johannes, som inte var sångare, fick ställa sig med hatten och ta emot slantar.

När han berättade historien, urskuldade han sig med att han blivit överrumplad av tösen. Hon hade uppträtt så energiskt, och det hela hade gått så fort, att han ej vetat ordet av, förrän han stått vid vägkanten med hatten i hand.

Folk hade stannat och lyssnat på flickans sång och tydligen blivit gripna av den. Även de två sångerskorna, som givit flickan impulsen till hennes uppträdande, hade stått och hört på en stund, men när de så märkt att hon var en farligare konkurrent än de trott, hade de börjat bråka. Det kom nämligen flera slantar i Johannes hatt än de brukade få. Och nu gjorde de gällande att flickan och hennes beskyddare

inte hade någon rätt att ställa sig där. Den här platsen ansågo de som sin, eftersom de varenda söndag brukade stå här och sjunga. Men åhörarna togo parti för flickan och menade att hon hade lika stor rätt till platsen som de andra två.

Johannes, som var en fredlig människa, hade dock fått nog, och han tog Ada med sig och skulle gå sin väg. Han hade ju inte gått ut för att sjunga ihop pengar, och framför allt ville han inte ta levebrödet från ett par fattiga fruntimmer, det sade han högt och rent ut till dem som ville hjälpa honom och flickan. Helst hade han givit de båda sångerskorna pengarna han fått i sin hatt, men det hindrade folket honom att göra. Pengarna hörde den lilla flickan till, det sade varenda en. Från en villa i närheten hade man intresserat lyssnat till Adas sång och även lagt märke till de båda kvinnornas uppträdande, och nu kom ett bud därifrån och bad att den lilla sångerskan skulle komma upp på verandan och sjunga. Johannes var verkligen inte hågad att gå denna begäran till mötes, men Ada slet sig ifrån honom och kilade som en pil upp till herrskapet, som vänligt vinkade åt henne, och då var han ju tvungen att följa med.

Så mycken sång hade det emellertid inte blivit. Man intresserade sig mera för den lilla sångerskans person. Hennes romantiska resa och lyckan att ha fått en så snäll fosterfar för dagen roade allesamman, när hon stillsamt och lillgammalt berättade om det. Man hade också tyckt att det var ett lustigt sammanträffande att hennes mamma just råkat lämna henne till ett par som var på bröllopsresa. Detta gav den vänliga frun i huset anledning att framkasta den tanken, att det nygifta

paret borde ta flickan med sig hem, ifall det verkligen var så att hennes föräldrar ville lämna henne. Av hennes vanskötta och undernärda utseende att döma var det tydligt att hennes hem var sådant, att det vore en välgärning om hon räddades ifrån det. Själv trodde Ada bestämt att hennes mamma och pappa ville bli av med henne. Ja, det vill säga, hon räknade bara med mamman; ifråga om pappan upprepade hon vad hon redan sagt på båten, det nämligen att han var mest på krogen eller i finkan. Hennes mamma hade två barn som voro mindre än Ada, och hon brukade ofta säga att hon hade nog med dem — Ada var bara i vägen.

Familjen i villan tog löfte av Johannes att han i första hand skulle tala med sin hustru om saken och sedan med flickans föräldrar. Frun i huset skrev upp namn och adress på både Ada och Johannes, och hon förklarade sig angelägen att få veta hur saken utvecklade sig — vad flickans föräldrar skulle säga etc. Läte det ordna sig, ville hon för sin del gärna betala lite för tösen. Hon var inte förmögen och kunde inte ge mycket, men hon ville åtminstone hålla henne med kläder. En början härtill gjorde hon för övrigt med detsamma, då hon ur sin yngsta dotters garderob klädde upp flickan från topp till tå.

Och här satt nu Ada ombord på båten, fin som en prinsessa om man jämförde med hur hon förut sett ut. Hon kände sig också storförmögen eftersom hon var ägare till en penningpung med en summa av närmare sex kronor. Själva börsen hade hon fått av samma fru som klätt upp henne, och pengarna voro dels vad hon

fått för sin sång vid landsvägen och dels slantar man skänkt henne ombord.

Nu, liksom på resan upp, var hon föremål för allas intresse, och hon blev som en sammanhållande länk mellan hela sällskapet. Tack vare henne blev det riktigt familjärt och resan på kreatursbåten särdeles angenäm. Hon fladdrade som en liten fjäril mellan de olika grupperna, men det var endast hos oss som hon slog sig ned på allvar. Eleonora och Johannes kallade hon mamma och pappa och tycktes ta för avgjort att hon hädanefter skulle höra dem till. Och att detta vore det bästa för henne, därom voro alla ense som hörde henne berätta om sitt hem.

När vi närmade oss Göteborg rådde det stor undran huruvida flickans mor skulle vara nere och ta emot sitt barn, och det diskuterades livligt om i så fall Eleonora och Johannes skulle lämna flickan ifrån sig eller inte. De flesta menade att det skulle vara illa att lämna henne. Men naturligtvis hade Eleonora och Johannes klart för sig vad som var deras skyldighet, om flickans mor var vid båten.

Det var långt fram på natten när båten lade till, och knappast en människa syntes på kajen och rakt ingen som kunde misstänkas vara Adas mamma. Flickan hade somnat, och i samråd med kaptenen beslöto vi att stanna ombord och låta henne sova några timmar. Kaptenen var mycket tillmötesgående och lät oss kvinnfolk ligga i en kajuta, där vi sovo härligt till klockan fem på morgonen. När vi vaknade hade redan en man från båten varit ute och försökt få tag i Adas anhöriga, men det hade inte lyckats.

Det hade mycket riktigt varit den angivna adressen,

men där hade inte funnits någon hemma. Grannarna hade påstått att flickans mor givit sig ut på en av sina vanliga turer utåt landsbygden, och ingen kunde veta när hon kom igen. Att det skulle dröja flera dagar, det trodde de sig säkra på. De små barnen hade hon med sig, och var mannen fanns hade ingen reda på.

Alltså tycktes det vara försynens skickelse att de nygifta skulle ha ett barn med sig hem från sin bröllopsresa.

Och från första ögonblicket i det nya hemmet trivdes Ada där som fisken i vattnet. Hon gladde sig obeskrivligt åt att få bo på landet. Isynnerhet var det trädgårdstäppan utanför stugan som försatte henne i hänryckning. Den var för all del inte mycket att hurra för med sina gamla risiga aplar och förvuxna plommonträd, men det betydde ingenting för Ada. Hon sprang genast ut och plockade förklädet fullt av maskrosor — för henne voro dessa riktiga dyrgripar.

Men när det gått en vecka blev det gråt och tandagnisslan. Fosterföräldrarna kände sig tvungna att fara in till stan med tösen och göra ett försök att få tag i de riktiga föräldrarna för att få veta om dessa gingo med på att lämna henne ifrån sig. För säkerhets skull hade Eleonora plockat ihop alla saker som hörde Ada till och lagt ned dem i en korg som också fick följa med. Tösen hade blivit rik medan hon varit borta. Även i vårt samhälle hade folk som fått höra hennes historia skänkt henne slantar, leksaker, kläder och skor. I sin börs hade hon kanske inte så mycket, men hon hade en sparbanksbok med tio kronor, så hennes kapital hade i alla fall vuxit.

Eftersom Ada absolut höll på att jag var hennes

stora syster, och Eleonora och Johannes hade fått för sig att jag lättare än de kunde reda ut en kvistig situation — det var ju möjligt att situationen kunde bli kvistig — blev det bestämt att också jag skulle följa med till stan. Jag, som kände världens ondska lite mer än vad mina snälla vänner gjorde, hade helst sett att vi klätt Ada i hennes gamla paltor och tills vidare tegat både med sparbanksboken och de andra sakerna. Det föreföll mig inte otroligt att hennes mamma, som väl knappast hade vare sig hjärta eller samvete, skulle göra sina anspråk gällande bara för att komma över det lilla som flickan hade med sig.

Innan vi gingo till Adas hem sökte vi upp en känd dam, som var med i socialt arbete och kände till alla lagar som kunde ha med vårt »fall» att göra. Johannes hade föresatt sig att inte godvilligt lämna flickan ifrån sig. Damen ifråga var mycket vänlig och lovade gärna att hjälpa oss om det skulle behövas, men hon förberedde oss på att om föräldrarna fordrade att få sitt barn åter, kunde ingen vägra dem det. Det hjälpte inte att man kunde bevisa att de vanvårdat barnet.

Efter mycket kringirrande i gränderna i Masthugget funno vi äntligen en kåk, vilken av Ada utpekades som den rätta. Och den här gången tycktes folket vara hemma. Ända ut på gatan hörde vi barnskrik, skratt och svordomar. Ada lyssnade spänt och började darra.

— Det är farsan, sade hon, och han är full — bäst att vi kutar innan han får se oss.

Med det satte hon iväg som en pil nedåt gränden, och det var inte långt ifrån att hon försvunnit för oss. När hon förstod att det inte gavs någon undanflykt utan att hon måste gå med in, kastade hon sig på

marken och grät. Och jag måste erkänna att det var en tung plikt att ta upp den stackars ungen och föra henne in i rövarnästet.

För min del hade jag ju många gånger varit med om scener liknande den som utspelades här i kyffet och blev egentligen inte rädd, men den stackars Eleonora, hon höll på att svimma. Och även Johannes, så karl han var, höll sig så nära dörrn som möjligt. Jag hade nästan glömt hur luften brukade vara i sådana här hål, och det var inte utan att jag hade svårt för att andas, men lyckligtvis hämtade jag mig snart. Min egen ära krävde ju att jag var stark och inte svek mina vänners förtroende. Men sannerligen, situationen artade sig att bli kvistigare än jag tänkt mig. Utan tvivel hade Ada haft rätt i att hennes »farsa var full», och det fanns fler fulla än han härinne. Tre karlar funnos i rummet, och antagligen var ingen av dem nykter. Två sutto i ett hörn och misshandlade en hundvalp som de skulle lära sitta, och en låg på en soffa och roade sig med att spotta till måls ömsom på ett par barn, som sutto ihopkrupna under ett bord, och ömsom på en kvinna, som stod i ett hörn och svor och grälade. Med ett spö som han hade i handen petade han dem till rätta, om de försökte vika undan. Både han och hans kamrater skrattade ohejdat åt den leken.

Oss tog ingen någon notis om; minst två minuter stodo vi i rummet innan kräket på soffan upphörde med sitt ruskiga nöje och frågade vilka vi voro och vad vi ville. Tydligen var det han som var Adas pappa, men han tycktes inte känna igen sitt barn, åtminstone märktes det inte den minsta glimt av igenkännande i hans talgiga ögon, när han såg på flickan. Inte heller

mamman gjorde någon min av igenkännande, men hon var nog otillräknelig i sin skräck för mannen. Så småningom fattade de dock vad det var frågan om. Mannen på soffan reste sig och befallde den förskrämda Ada att komma fram, så att man fick se på henne.

Nåja, hennes utstyrsel var ju inte att klaga på, och vad Eleonora sagt om flickans sparbanksbok hade också fastnat i karlens dimmiga huvud; den röt han om att genast få i sina händer. Och dessutom fordrade han att få femtio kronor av Johannes, i annat fall skulle han anmäla denne och hans hustru för barnarov. De hade ju tagit tösen med sig ut på en resa och sedan behållit henne hos sig en hel vecka och däröver — sådant stred mot Sverges lagar, det visste till och med han. Och naturligtvis fick han medhåll av sina kumpaner. Den stackars Johannes var ju ensam mot tre, och det är ovisst hur det gått för honom, om inte jag varit tränad på att ta itu med fyllhundar. En femtilapp hade han nog måst punga ut med och kanske blivit misshandlad på köpet. Tack vare det att jag kände till hur fyllbultar skola tas, lyckades jag snart få mannens båda kamrater över på vår sida och då var det inte så farligt längre. De sade honom högt och rent ut att han var en skurk och lovade honom ett kok stryk, om han vågade mucka. De menade också att vi utan vidare kunde ta flickungen med oss, men det vågade vi inte göra, eftersom mannen i så fall hotade att skicka polisen på oss.

Det är onödigt att beskriva hela det pinsamma uppträdet. Adas hjärtskärande skrik, när den berusade fadern tog henne i håret och slängde in henne i en

skrubb då vi skulle gå, hörde vi länge i våra öron och hade många sömnlösa nätter för det.

Det är en glädje att kunna tillägga att historien om Ada och hennes fosterföräldrar inte slutade med detta sorgliga kapitel. Knappast fjorton dagar efter uppträdet väcktes Eleonora och Johannes en söndagsmorgon av en man, som kom bärande ett smutsigt och trasigt, halvt ihjälsvultet flickebarn. Han sade sig ha funnit flickan sovande i ett landsvägsdike ett stycke utanför samhället, och när han fått liv i henne, hade hon sagt att hon ville komma till Eleonora och Johannes, men hon hittade inte vägen. Det var Ada. Hennes mamma hade gått bort och lämnat henne ensam med pappan, och när han så kastat ut henne en kväll, hade hon fallit på den idén, att hon skulle gå till sina vänner på landet. Hur länge hon varit på väg visste hon inte själv, men minst en natt och en dag hade hon gått. Sina fina kläder och skor hade hon blivit av med. Hennes pappa hade sålt alltsammans och köpt brännvin för pengarna.

Nu vände Eleonora och Johannes sig till prästen i församlingen, och han lyckades utverka att de fingo behålla flickan. Efter en tid adopterade de henne, något som de aldrig behövde ångra. Hon blev dem en god dotter och en tröst på ålderdomen.

Eldsvådan.

Tiden gick fort — alltför fort, tyckte jag.

Det var omöjligt för mig att förstå kamraterna, som klagade över att de hade långsamt och att livet var enformigt. Visst var det sant att arbetet var enahanda — ideligen samma handgrepp, som snart gick alldeles automatiskt. Men till min skam måste jag erkänna, att det inte plågade mig det allra minsta att vara automat. Vad det nu berodde på, vet jag inte. Jag hade kamrater som sade sig känna det som en tortyr att gå och ställa sig vid en maskin om morgnarna. ... De längtade efter utrymme för sin själ ... längtade att få skapa något som de kunde sätta sin personliga prägel på.

Så fint funtad var inte jag. Min själ tycktes mig närmast som ett vanvårdat lindebarn — långt ifrån i stånd att skapa något — den behövde i stället ammas upp och tuktas. Tyvärr fick nog näringen överflygla tuktan är jag rädd. Min längtan efter kunskaper, som hittills av omständigheterna hållits nere, kom mig nu att sluka allt vad jag kom över. Böcker, tidningar, broschyrer och föredrag i de mest skilda ämnen — allt anammade jag med samma aptit. Naturligtvis smälte jag bara en bråkdel av det jag fick i mig.

Åtminstone i det samhälle där jag bodde gavs det på den tiden knappast någon handledning för kunskapstörstande ungdom — nota bene om man var en ungdom med en inkomst av fattiga sex kronor i veckan.

Utan att predika, vilket inte ligger för min röst, kan jag ju få säga att jag ofta undrar om nutidens ungdom förstår hur mycket bättre den har det än vad vi hade som voro unga för trettio år sedan. För all del — folkhögskolor, kurser och studiecirklar lära ju ofta vara fullt utnyttjade, men ändå...

Och eftersom jag nu är inne på den här stråten och har kommit med ord som äro halvkusiner till självbekännelser, kan jag ju nämna att både jag själv och många av mina kamrater kände oss sorgligt hemlösa i andligt avseende. Det fanns egentligen bara två läger att välja på om man ville ha sällskap. Vi kallade dem läsare och »landsvägshoppare». Och man gjorde klokt i att sluta sig till det ena eller det andra, om man ville bli ansedd för att ha alla skruvar i behåll. Enstöringar märktes genast och de voro inte väl sedda.

Landsvägshoppare kallade vi dem som ägnade sin lediga tid åt dans och mest fingo hålla till på landsvägen med sitt nöje, då inte dansbanan var tillgänglig mer än två kvällar i veckan. Vad som menas med läsare känna alla till. Det var en stor och präktig skara ungdom som hörde till detta läger. För min del kände jag mig också mera hemma där än bland dem som jämt dansade och som avfärdade varje allvarligt spörsmål med ett flabbigt skämt. Men även hos mina religiösa vänner fanns det mycket som jag ej förstod — såsom det att svalget mellan lära och liv så föga tycktes be-

kymra dem. Deras ofördragsamhet mot oliktänkande stötte mig också tillbaka. Men jag avundades dem nästan deras plattform i livet. Jag kände mig mycket fattigare än dessa som hade sin fasta tro på en friplats i himlen och Herrens välsignelse här på jorden.

Medan jag stod vid min maskin de långa timmarna hade jag tid till eftertanke och självrannsakan, och vad jag då fann inombords var allt annat än tröstefullt. Alla gränser i min andliga värld voro så obestämda och flytande. Det enda jag var säker på var min vilja att komma till klarhet. En stor hjälp hade jag emellertid av att jag var i tillfälle att höra en del föredrag av professor Knut Kjellberg. Han brukade komma två eller tre gånger om året, och hans föredrag voro alltid av folk ur alla läger motsedda som högtidsstunder. Han talade så att alla förstodo honom, och hans ord öppnade nya rymder, vilket ämne han än talade över.

En gång såg det ut som om vi hemlösa skulle få något att hålla oss till: det bildades en sammanslutning som just tycktes passa för oss. Den kallade sig: »Sällskapet för nöje och kultur» och sade sig vilja ta som sin närmaste uppgift att verka för ungdomens fostran och nöjeslivets kultivering. Ett sådant program lät ju lovande. Initiativtagare och ledare voro ett par ynglingar från ett grannsamhälle, men med tanke på dessa var det ej så underligt om man ställde sig en smula betänksam. Åtminstone en av dem hade suttit hos polisen för förargelseväckande beteende. Men — folk kan ju ändra sig, och man bör akta sig för att döma förhastat. Och det var nog inte heller så farligt med dömandet, eftersom inemot hundra personer hos oss hade slutit sig till sällskapet.

Verksamheten skulle börjas med en friluftsfest — »en stor kultiverad och kultiverande fest» utlovades det i förhandsreklamen. Biljetterna till festen voro dyra, men pengarna offrades ju på »kulturens» altare, och då skulle väl den ha blamerat sig som muckat.

Kultur och nöje var det ju man ville verka för, och det gällde verkligen att hålla detta i minne, när man såg festprogrammet, som följde med biljetten. Så här såg det ut:

1) Deklamation: Snöfrid, av Viktor Rydberg.
2) Unison sång.
3) Andlig kraftmätning mellan Frille och Fralle.
4) Adam gör en kullerbytta.
5) Jakt på en såpad gris.
6) Antikens dramaturger; storstilat föredrag av N. N.
7) Huttilihutt från Trosa stjäl nycklarna från sankte Per.
8) Deklamation: Itaka, av Oskar Levertin.
9) Flickorna från Kråkvinkel prova Evas fikonalöv.
10) Kungssången.
11) Kulturell dans.

Några av punkterna voro onekligen lite spännande, då man inte kunde ana vad som dolde sig under den originella rubriken. Adam gör en kullerbytta, den prestationen bestod helt enkelt i att en yngling som hette Adam kom fram och gjorde en kullerbytta — så enkelt var det. Huttilihutt och sankte Per skulle föreställa en teaterpjäs, men handlingen var så osmaklig, att de agerande blevo utvisslade redan i första akten. Han som skulle hålla det »storstilade» föredraget om

antikens dramaturger var en ökänd suput; det sades att han hade studerat och skulle vara lärd, men därav märktes ingenting nu. På grund av »mellankommande hinder» hade han inte varit i tillfälle att utarbeta det föredrag som blivit annonserat, och därför hade han måst välja ett annat ämne. Han talade om ett slagsmål på en sjömanskrog i Antwerpen. Trots att han målade de ruskiga interiörerna onödigt realistiskt var dock hans föredrag det man helst lyssnade till.

Det kultiverade och kultiverande sällskapet självdog rätt snart, och jag tror knappast att någon sörjde det.

Men jag började kapitlet med att säga att tiden hade gått fort.

Jag ville komma till att fyra år och lika många månader flugit sin kos, då något inträffade som rubbade mina cirklar. Under de fyra åren hade jag hunnit bli mera rotfast här än jag varit någonstans sedan jag lämnade Backskog. Jag ville inte tänka mig annat än att jag skulle få stanna här hela mitt liv, så hade jag fäst mig vid både människorna och naturen.

Trakten var utomordentligt naturskön, och jag hade gjort oförgätliga upptäcktsfärder i skogar och hagar. Jag kunde sanningsenligt skryta med att känna omgivningarna bättre än vad de gjorde, som voro uppvuxna här. Alla årstider var här vackert. Å! Våren när blåsipporna började komma och då vitsipporna bredde ut sig som skimrande mattor över kullarna. Och somrarna med sin rika flora... Men jag tyckte också att hösten och vintern voro vackrare här än på andra ställen. Ja, vintern — då kunde skönheten ibland vara så bländande, att man nästan glömde att man var

på jorden. Så var det en februaridag som jag just nu tänker på.

Vi stodo, ett par kamrater och jag, och sågo på det vintriga landskapet. Det tycktes oss nästan som en saga att en så överjordisk skönhet var att skåda alldeles inpå den dammiga fabriken. Från höjden där vi stannat hade vi utsikt över så väl fabrikerna — här funnos många — som bygden omkring. Åt ena hållet hade vi älven, som nedanför vår utsiktspost delade sig i två armar, vilka omslöto en liten björkbevuxen holme. De smäckra fina björkarna stodo pudrade av rimfrost, och när solen lyste på dem var det som om de varit insvepta i en slöja av gnistrande pärlor. Åt ett annat håll var det en barrskogsdunge, där översnöade buskar och unggranar togo sig ut som riktiga sagofigurer. Och själva fabrikskomplexet var skönt, även det, om också dess skönhet var av en tung och allvarlig karaktär, jämförd med de skira björkarna. Den massiva fyrkanten med sina höga skorstenar, som sände tjocka moln av svart stenkolsrök mot den ljusa skyn, verkade på sitt sätt imponerande.

Vi hade just haft middagsrast och voro nu på väg till vårt arbete. Det var inte utan att vi knotade en smula, när vi måste slita oss ifrån den vackra tavlan för att gå in i den skumma fabriken. Men — man lever ju inte bara för att njuta.

Efter ett par timmar vid min maskin hade jag en paus och satt som vanligt fördjupad i en bok — en gammal litteraturhistoria som utgjorde mitt senaste förvärv från ett antikvariat. Jag satt försjunken i det jag läste och hade varken öga eller öra för det som skedde omkring mig. Då väcktes jag plötsligt av höga

genomträngande skrik. Min första tanke var att en olycka hänt, att någon fastnat i en maskin, men i nästa ögonblick trodde jag att vår gamle betänksamme förman blivit tokig. Det var nämligen han som skrek, under det han sprang genom fabriken, släpande sin rock och några garnhärvor efter sig. Han hade både rocken och garnhärvorna hakade på kryckan av sin käpp och drog som om han velat leka häst.

Jag stirrade på mannen och märkte i första häpenheten inte att det var folktomt runtomkring. Det var först när han försvunnit bakom ett hörn, som jag observerade att maskinerna nog voro i gång, men att inte en människa syntes till. Det verkade misstänkt. Men alltjämt i den tron att karlen blivit sinnesrubbad och att människorna i förskräckelse för honom sprungit sin väg, lugnade jag mig. Jag var säker på att han inte hade sett mig, och då ansåg jag det klokast att bli stilla där jag var. Boken hade jag inte lagt ifrån mig, och jag kröp ner i mitt hörn och tänkte börja läsa igen.

Men då jag suttit ett par minuter tyckte jag mig känna en sådan besynnerlig lukt — rök, tyckte jag — och mest av nyfikenhet spetade jag upp på min maskin för att bättre kunna se om det verkligen var något på färde och i så fall vad.

Men, o fasa, jag fattade knappast vad jag såg — elden var lös, halva fabriken stod i lågor!

Min plats var i ett av lokalens avlägsnaste hörn, vilket jag i vanliga fall var belåten med, men den här gången höll det på att stå mig dyrt: det fanns bara en utgång, och innan jag hann fram till den var hela passagen övertänd. Och inte nog med att lågorna stängde vägen, där var också en barrikad av maskiner och lin-

balar, vilket — fick jag sedan veta — berodde på att man gripits av panik och velat rädda så mycket som möjligt av maskiner och material, utan att först tänka på om alla människor voro ute. Elden grep emellertid omkring sig med sådan fart, att man måste prisge godset och rädda sig själv.

Elden hade börjat i den avdelning där linet häcklades, och här var fullt med blånor, vilka givetvis brunno som fnöske. Avdelningen var inrymd under samma tak som det stora spinneriet, bara skild därifrån av en tunn brädvägg, och de spraktorra bräderna brunno nästan lika bra som blånorna.

Jag trodde att jag var den enda som blivit kvar, och mänskligt att se var det nu ute med mig. Ångesten för döden måtte ha gjort mig virrig, jag har absolut intet minne av att jag hade några andra tankar än grämelse över att mina söndagskängor stodo oborstade hemma i mitt rum. Än i dag förstår jag inte varför just detta oroade mig i en stund som denna. Jag hörde inte till de allra ordentligaste. Tvärtom. Både mina kängor och andra saker kunde nog få stå lite hur som helst ibland, utan att det vållade mig samvetskval.

Besinningslöst rusade jag tillbaka inåt fabriken, men blev stående då jag höll på att snava över en människa, som låg på golvet. Lamporna hade slocknat, men eldsflammorna lyste upp, så att jag snart kände igen henne som låg där. Det var en av fabrikens äldre arbeterskor — kanske den allra äldsta. Hon hade troligen snavat när hon skulle springa ut, och under rusningen för att rädda livet hade väl ingen märkt henne. Hon var stelbent och giktbruten och hade således svårt för att komma fram. Hennes ansikte var blodigt, antagligen hade hon

slagit sig i fallet; jag undrade om hon levde eller om hon rent av slagit ihjäl sig — eller kanske hon dött av rädsla. Med det att jag upptäckte henne återkom emellertid min besinning. Jag insåg nästan bättre än förut hela faran, men jag kunde också samla mig till att göra något.

Redan en hastig undersökning övertygade mig om att människan som låg här var vid liv, och jag kände mig skyldig att rädda henne — men hur skulle det gå till...

Faran ökades, och det förskräckliga blev ännu hemskare genom att maskineriet var i gång. Fabriken och dess drift var ytterst gammalmodig; över hela lokalen bredde sig ett nät av remmar och draglinor, som dels förde elden med en förfärande hastighet från den ena maskinen till den andra och dels verkade som fläktar som satte liv i det hela, frånsett att om man fick ett slag av en nedfallande rem, var det en säker död.

Rent instinktivt började jag ropa på hjälp, fast jag var säker om att ingen kunde höra mig. Men det otroliga skedde: tre unga män kommo störtande från ett litet bås i ett hörn, vilket tjänstgjorde som reparationsverkstad. De hade uppehållit sig därinne med något arbete och hade ingenting hört och anade inte den fara som hotade dem. Det var först mitt rop som kom dem att rusa ut. I det ögonblicket var det givetvis ingen tid för reflexioner, men efteråt har jag känt mig stolt å de unga männens vägnar. De hade aldrig varit ansedda som några dygdemönster, men i den här situationen uppförde de sig verkligen som hjältar. Utan att tänka på sina egna liv ägnade de sig genast åt att hjälpa gumman. Tack vare den enes rådighet att skaffa en pyts vatten — som alls inte var lätt att komma åt —

lyckades vi få henne vaken fast hon var vimmelkantig och inte fattade ett jota av vad det var frågan om.

En av ynglingarna sprang genast och stämde av verket, så att maskinerna stannade och det bullret upphörde. Det var hemskt nog ändå med rasslet av lågorna och skrällarna från fönsterrutor som sprungo sönder av hettan. Att man ej kunde komma ut den vanliga vägen, det hade också de unga männen genast klart för sig, men de sade sig ändå ha hopp om räddning. Men det gällde att skynda på, någon tid till förklaringar var det inte.

Den starkaste av pojkarna tog gumman på ryggen och rusade iväg genom rök och gnistor, och han kommenderade oss andra att följa honom. Vad han menade förstod jag inte; för så vitt jag visste hade vi ingen utsikt att komma ut i den riktning vi sprungo. Jag hade glömt att det fanns ett lagerrum åt det hållet, skilt från spinneriet genom en ordentlig mur. Tanken på detta gav en stråle av hopp. Men när vi kommo in dit var där fullt av rök och dessutom kolmörkt. Det blev i alla fall ett litet andrum, faran var inte fullt så överhängande här.

Den av ynglingarna, som tagit ledningen, förklarade att det skulle finnas en ränna, genom vilken man skickade gods från lagerrummet ned på en lastkaj, och genom den borde vi kunna komma ut. Han hade själv som liten pojke begagnat den vägen, när han velat smita ur spinneriet.

Mycket riktigt. När vi trevat omkring en stund i mörkret funno vi en järnlucka, som utan tvivel tjänade som stängsel för rännan han talade om. Luckan gick utan svårighet att öppna, och en av pojkarna förklarade

sig villig att åka ned först och se var man hamnade. Och om ett ögonblick hörde vi hans röst på andra sidan väggen. Han hade tumlat omkull när han kom ned; det var nämligen tämligen högt, men han var oskadad och hade fast mark under fötterna. Den nästa som skulle ner var gumman. Hon skrek och stretade emot, men det hjälpte inte; vi lyfte upp henne och stoppade henne med fötterna före in i hålet, och hon åkte iväg med väldig fart. Rännan var brant och glatt som glas. Efter gumman blev det min tur och det gick också bra. Och i nästa ögonblick kommo de två pojkarna.

Vi hade trott att vi skulle komma direkt ut i det fria, men det gjorde vi inte, utan hamnade i ett slags vagnstall av korrugerad plåt, där det också var fullt av rök och svart som i en säck. Elden hade ännu inte hunnit över till den här sidan, men vi tyckte ändå att plåtväggarna kändes heta. Det var inte lätt att orientera sig i mörkret, men till sist lyckades vi ändå finna porten, vilken dock var låst utifrån och kändes fast som ett hälleberg. Men nu misströstade vi i alla fall inte om räddning; även om ingen hörde oss, skulle vi nog ta oss ut. Till all lycka upptäckte en av ynglingarna att han hade en tändsticksask i fickan, och med hjälp av den funno vi ett järnspett under en vagn, och med det bröto vi upp porten.

Hur det kändes i befrielsens ögonblick är omöjligt att beskriva. Man var yr i huvudet, dels var det väl av röken man andats in och dels av spänningen man gått igenom. För övrigt var det inte tid att tänka på sina privata känslor. Lågorna från det brinnande spinneriet stodo högt i skyn. Så fort benen kunde bära oss skyndade vi givetvis till den sidan, där vi visste att

folket var samlat. Här var släckningsarbetet i full gång, och vi stoppades ögonblickligen in i en langarkedja. Det var långt till vatten, och alla händer, som kunde hålla i en pyts, behövdes. Men trots vattnet grep elden omkring sig med otrolig fart — det var nästan som om vattnet hade matat den. Visserligen fanns det en brandkår på platsen, som hade övningar emellanåt och klarade av arrangerade eldsvådor, men den var endast ett par år gammal och knappast mogen för det verkliga eldsdopet. Kommandoropen korsade varandra, men mannarna tycktes ändå litet tveksamma om vad de skulle ta sig för. Inte ens de som satt på sig den tjusiga uniformen, tycktes fullt säkra.

Lite senare på kvällen kom ett extratåg med militär och brandmanskap från Göteborg, och då blev det reda och fart i arbetet, det märktes genast. Den barske befälhavaren visade av alla kvinnor och barn och gav befallning om att brandplatsen skulle avstängas. Vi kvinnor protesterade och vägrade att avlägsna oss, då ju vi borde ha samma rätt som männen att försöka rädda vår fabrik. Men det hjälpte inte, vi jagades bort som om vi varit farliga skadegörare. Militären till och med hotade att skjuta, om vi inte frivilligt gåvo oss iväg.

För min del följde jag med strömmen och kom att hamna på samma höjd där jag tidigare på dagen tillsammans med mina kamrater stått i hänryckning över landskapets skönhet. Nu var det en annan tavla som rullades upp... hemskare, med starkare färger, men skön den också, på sitt sätt. Hela spinneriet, ett gjuteri och en snickarverkstad voro ett enda eldhav. Lågor, flera famnar höga, och pelare av rök och gnistor stego upp mot den mörka natthimlen och lyste upp nejden

runt omkring. Under samma tak som gjuteriet fanns det också en mekanisk verkstad, i vilken det bland annat inrymdes en avdelning där maskinerna målades. Här funnos oljor och liknande lättantändliga ämnen, och när elden hann dit, blev det ett fyrverkeri vars make jag aldrig skådat, vare sig förr eller senare.

Först framåt midnatt började elden verka dämpad, och vi fingo höra att man hade hopp om att kunna rädda kontorsbyggnaden och de viktigaste textilfabrikerna. Ej underligt att detta utlöste en lättnadens suck, nu skulle det kanske stanna vid att tre till fyra hundra människor blevo utan arbete. Om alla fabrikerna strukit med hade det blivit inemot tusen som förlorat sin utkomst.

Även vi, som bara stodo som åskådare, stannade ute hela natten, trots att vi voro nästan genomvåta efter vattenlangningen, och trots att det var så kallt, att allt vad man hade på sig frös till is. Först vid sextiden på morgonen gick jag in i mitt rum och fick lite varmt i mig och bytte kläder. Så tungt hade jag inte känt livet någon morgon förr på den här platsen. Vårt gamla ruckliga spinneri, som vi nog skymfat ibland — nu sörjde vi det uppriktigt.

Det var en bedrövlig anblick som mötte en när man vid dagsljus kom fram till brandplatsen: sotiga murar, sten och järnskrot, det var allt som fanns kvar. För min del hade jag förlorat en filtschal, ett par skor och några högt uppskattade böcker. Men jag fick ju vara tacksam att jag inte själv låg därinne under ruinerna. Det var nästan kusligt att tänka på hur nära det varit. Naturligtvis var det en massa tidningsmän som på morgonen klev omkring på platsen, och det var inte utan

att man kände sig en smula viktig när de i sina notisböcker skrevo upp allt vad man svarade på deras frågor. Några av mina kamrater blevo till och med fotograferade bredvid en ramponerad maskin.

Redan första dagen efter eländet spikades där upp en kungörelse att samtliga arbetare i de nedbrunna avdelningarna skulle erhålla sin avlöning som vanligt de tre närmaste veckorna, och först efter en del utredningar kunde man få veta något om framtiden. Det kändes verkligen skönt att inte genast bli kastad på gatan. Efter ytterligare ett par dagar kom det upp en ny kungörelse att omkring ett femtiotal av de lediga arbeterskorna kunde erhålla plats i de fabriker som ej skadats av branden. Full av hopp traskade jag iväg och anmälde mig, men — tyvärr — jag hörde inte till de utvalda: man skulle vara född på platsen och ha sin familj där för att komma i åtanke. Kamrern menade i alla fall, att jag inte skulle göra mig någon brådska med att lämna platsen utan se tiden an. Han trodde sig veta att bolaget ämnade göra något för att behålla sitt folk, och han sade något om att det ju kunde vara skönt med tre veckors semester.

När de tre veckorna voro gångna kom det meddelande om att alla, som arbetat vid fabriken två år och däröver, skulle erhålla halv avlöning och fri bostad under den tid det tog att bygga upp ett nytt linspinneri. Bolagsstämman hade nämligen bestämt om nybyggnad, och om en åtta eller tio månader hoppades man att det skulle vara färdigt. Men för att komma i åtnjutande av de beviljade förmånerna måste man givetvis underteckna ett papper med en del förbindelser. I första hand det att man skulle vara bosatt på platsen och två

gånger i veckan infinna sig på kontoret och få en stämpel på ett papper. Avlöningen skulle man också avhämta personligt. Och dessutom måste man även förbinda sig att en viss tid stanna i den nya fabriken. För övrigt hade man sin frihet och fick använda tiden efter behag.

Hälften av min avlöning — det blev tre kronor i veckan. Visserligen behövde jag inte betala hyra eller köpa ved, men ändå var det ju inte mycket. Det hade verkligen inte varit så flott med sex kronor, och då var det ju lite kvistigt hur det skulle gå ihop med bara hälften. Om det varit sommar skulle det nog givits utvägar att förtjäna en slant, då fanns det ju blommor och bär att plocka — eller kanske att jag rent av kunde ha fått något trädgårdsarbete — men vintern...

När därför en lärarinna på platsen erbjöd mig att komma och hjälpa henne med hushållet, hälsade jag med glädje detta anbud. Hon skötte i vanliga fall både sin skola och sitt hushåll utan hjälp, fast hon hade en man som var rätt pedantisk och fordrade att allt skulle vara precis. Men den här vintern hade hon varit lite krasslig och kände det skönt att kunna få hjälp. Jag skulle bo hemma i mitt eget rum och infinna mig på platsen först klockan åtta på morgonen och få sluta klockan fem på eftermiddagen. Den kortaste arbetstid jag dittills haft. Vår finansiella uppgörelse fann jag också tillfredsställande.

Alltså — intet ont som inte har något gott med sig. Eldsvådan förde mig in i ett nytt avsnitt, där jag skulle få göra nya erfarenheter.

Stämplade.

Lärarinnan, som jag skulle ha plats hos, hade namn om sig att höra till dem som det inte var lätt att göra till lags. Själv hade jag aldrig före vårt avtal kommit i kontakt med henne, och utom detta att hon skulle vara svår att göra till lags, hade jag inte hört något direkt ofördelaktigt om henne förrän nu, när folk fick höra att jag skulle bli hennes hembiträde. Nu kommo flera av mina bekanta och målade henne svart som en neger. Hennes man skulle visserligen vara en pedantisk herre men på samma gång en snäll och godmodig själ, raka motsatsen till vad hon var. Och bland andra fel som hon hade skulle det också vara det, att hon var svartsjuk. Det var bara därför, påstod man, som hon inte kunde ha någon hjälp i hemmet. Det sades också att hon höll sin man under toffeln och tyranniserade honom över alla gränser.

Det var således mycket som stod på hennes svarta lista. På några eftermiddagstimmar hade jag fått veta mera ont om människan än jag hört om henne på fyra år förut. Och ingen undrar väl på, att jag efter dylika upplysningar med klappande hjärta trädde in i lejoninnans bur. Någon tanke på att bryta vår överenskommelse, vilket mina vänner rått mig till, hade jag dock inte.

När jag kom första morgonen stod frun redan vid spisen och lagade frukost åt sin man; han började arbeta lika tidigt som vi andra i fabriken, men kom hem klockan åtta för att äta. I köksförkläde, vid sina hemsysslor, hade jag inte sett henne förr, och jag måste tillstå att jag blev verkligt överraskad av hur trevlig hon såg ut och hur trevligt hennes kök och allting omkring henne var. Hennes sätt att ta emot mig var också så tilltalande: glatt och naturligt hälsade hon på mig som om jag varit en vän i huset och började genast tala om, hur vi skulle ordna upp det med sysslorna.

Hon sade sig ha hört att jag gärna läste, och nu var det hennes mening att ställa det så, att jag under dagen kunde ha lite glädje av hennes bibliotek. Efter vad jag hört om henne ställde jag mig en smula reserverad och svarade att jag var här för att arbeta, och jag ämnade sköta mina plikter. Hon log som om hon kunnat läsa mina tankar och sade något om att jag antagligen hört att hon var en fordrande människa, som var svår att ha och göra med. Och hon tillade att detta var nog alldeles riktigt; hon hade fordringar både på sig själv och andra, men ändå trodde hon att vi skulle få ett gott samarbete. Och innan jag varit en halvtimma i hennes kök trodde jag som hon.

När husets herre kom hem till frukost blev jag rätt förvånad. Han verkade då inte att vara tyranniserad och knappast pedantisk heller, så som han kastade överrocken på en stol, hatt och handskar på en annan, och sprang fram och tog sin fru i famn så hjärtligt som om han kommit hem från en långresa. Frun såg lite generad ut för min skull (de hade varit gifta i sjutton år), och hon bad honom uppföra sig anständigt, men han

skrattade bara och tycktes inte bry sig ett jota om vad jag tänkte. Honom kände jag egentligen mer än frun. Jag hade ibland haft med honom att göra i arbetet, och så var jag sekreterare i en förening där han var ordförande. Och både i fabriken och föreningen var han en helt annan än här hemma hos sin fru. Han var alltid korrekt och vänlig men lite för petigt noga med det som hörde till hans gebit.

Sedan han hälsat på mig frågade han spjuveraktigt om jag inte nu, då jag skulle vara i deras hem, ville lova att hjälpa honom mot hustruns tyranni, som skulle vara så förfärligt. Han hade mycket väl reda på att man ute bland folk tyckte synd om honom för att hans fru var så sträng. Bägge skrattade hjärtligt häråt, och att deras munterhet inte var spelad, det lärde jag mig snart förstå. Ett så harmoniskt och lyckligt par har jag sällan träffat, de levde precis som om de varit i de första dagarna av smekmånaden. Varför frun alltid, så fort hon kom utanför hemmets dörr, satte på sig en mask som var främmande för hennes väsen, vet jag inte. Det kunde nämligen inte nekas att hon såg ovänlig och otillgänglig ut var man mötte henne ute. Det var bara hennes skolbarn som måtte ha kommit underfund med hurudan hon verkligen var; de dyrkade henne lika mycket som mannen gjorde.

För min del blev jag för varje dag mer och mer hemmastadd i det soliga, lyckliga hemmet. Allting var så vackert och trivsamt, och de två som bodde där voro alltid så goda och glada. Då och då blev jag bjuden att tillbringa kvällen hos dem, och det var alltid oförgätliga stunder. Då bjöds det på musik — båda voro synnerligen musikaliska — eller också var det någon

diktsamling eller annan ny bok som vi läste ur och kanske till och med diskuterade om.

Men det låg ändå en skugga över hemmet, och det var kanske i den fruns otillgänglighet bottnade.

Redan första dagen hade jag förvånat mig över att det framför en dörr i det hemtrevliga vardagsrummet hängde ett draperi som var svart. Visserligen hade det röda fransar, men ändå verkade det främmande i omgivningen. Från början hade jag inte alls fäst mig vid att dörren bakom draperiet var låst. Men då jag märkte att frun bar nyckeln i en kedja om halsen, och att hon alltid såg så skygg ut då hon smög sig bakom draperiet och öppnade dörren, började jag ana att det dolde sig en historia bakom det svarta förhänget.

Mannen såg jag aldrig gå in i det mystiska rummet, men om han märkte då hustrun gick dit, brukade han gå in i sitt sovrum och låsa dörren om sig. Vid sådana tillfällen kom det alltid en viss förstämning över hemmet, som knappast lättade den dagen, trots att båda gjorde vad de kunde för att jaga bort molnet. Lyckligtvis var det sällan frun gick in i det där rummet då hennes man var hemma.

Många gånger var jag nog frestad att fråga dem som voro gamla på platsen om de visste något om det svarta draperiet och rummet bakom det. Men jag gjorde det inte, därför att jag var rädd att en sådan fråga skulle ge upphov till nya dumma historier om mitt herrskap. Naturligtvis frågade människor mig ofta hur det gick att vara i det huset, och det var inte fritt att de sågo förolämpade ut, när jag talade om hur bra jag hade det. Oupphörligt dök det upp nya historier som skulle visa att det var omöjligt för en riktig människa

att ha det bra i det hemmet. Men jag för min del höll inte så styvt på om man ansåg mig för »riktig» eller inte.

Det blev tidigt vår det året, och jag var en dag ute och fann en bukett blåsippor långt innan man väntade att finna sådana. Glad skyndade jag hem för att överraska min fru; hon hade så ofta talat om hur hon älskade blåsippor och längtade efter dem framför alla andra blommor. Men i stället för att överraska henne, var det jag själv som blev överraskad, så besynnerligt bar hon sig åt när jag kom med min skatt. Jag hade aldrig sett henne så upprörd som hon blev, när jag kom med den lilla buketten. Först blev hon alldeles blek och såg hjärtskrämd ut, men sedan ryckte hon blommorna till sig, kysste dem häftigt och mumlade några ord som jag ej förstod. Men i nästa ögonblick slängde hon till mig buketten och sprang sedan ner i skolan och låste in sig.

Jag stod där häpen, men när jag fått sansa mig lite gick jag i alla fall och satte mina stackars blåsippor i vatten. Det hade då varit i välmening jag tagit hem dem.

Om en stund kom frun upp i köket igen. Det syntes att hon gråtit, men hon var annars alldeles lugn. Blommorna ämnade jag själv behålla och hade därför satt undan dem tills jag skulle gå hem, men när frun nu kom upp frågade hon genast efter dem. Jag var nästan lite villrådig om vad jag skulle svara. Så som hon betett sig, undrade jag om det var klokt att låta henne få se dem igen. När jag dröjde med att svara, frågade hon ängsligt om jag kastat bort dem, och hon bad att i så fall få veta vart jag kastat dem. Hon bad om ursäkt för att hon burit sig så obehärskat åt, men att hon fått blommorna just den här dagen hade blivit henne

för mycket. Vad det var för särskilt med dagen hade jag ingen aning om, då ingen sagt något om det, men jag hade just fäst mig vid att det inte varit alldeles som vanligt på frukosten. Visserligen hade frun, som hon alltid brukade, mött sin man nere i trappan då han kom hem, och de hade kommit hand i hand till bordet, men bägge hade varit så tysta och hade knappast rört maten.

När frun fått tillbaka blommorna och ordnat dem i en söt liten skål, frågade hon om jag ville gå med och se var de skulle stå. Till min förvåning tog hon fram nyckeln hon bar om halsen och öppnade dörren bakom det svarta draperiet.

— Hitin brukar jag aldrig ta någon med mig, sade hon, men jag ska göra ett undantag i dag.

Vad jag väntat att finna för hemligheter i rummet, vet jag inte så noga. Om inte precis något i stil med riddar Blåskäggs hemliga kammare hade jag dock trott att det skulle vara något annat än vad det i verkligheten var. Det var helt enkelt en ljus och vacker liten barnkammare. Allting härinne — från de smårosiga tapeterna till de röd- och vitrandiga mattorna — var så smakfullt och vackert. Den vita sängen med skärt överkast, gungstolen, de andra små stolarna och den låga byrån med spegeluppsats var bland de sötaste småsaker jag någonsin sett. Och den lilla kammaren såg ut, som om den bara för några timmar sedan blivit övergiven av den som bodde här. På bordet låga bilderböckerna uppslagna, docksängen var bara till hälften bäddad, och babyn låg i badkaret — fast där inte fanns något vatten. De stora dockorna sutto finklädda omkring ett bord med en kaffeservis på.

— De är på födelsedagskaffe, sade frun och placerade skålen med blåsipporna mitt på bordet.

Fastän rummet var vackert, gjorde det dock ett kusligt intryck på mig; varför vet jag knappast, möjligen därför att det var en så främmande och oväntad uppenbarelse. Men här var städat och dammfritt, och fönstret stod öppet, så att luften var ren och frisk.

Frun satte sig på en av de små stolarna, och när hon torkat tårarna och blivit herre över sin rörelse bjöd hon också mig sitta och började sedan tala.

Hennes fråga om jag aldrig hört att hon och hennes make haft ett barn, kunde jag sanningsenligt besvara med nej. Något som hon tycktes bli förvånad av att höra, fastän hon på samma gång tycktes känna lättnad.

— De har då slutat med den galenskapen — det hade jag knappast vågat tro, sade hon.

Hennes blick for prövande över mig, sedan tillade hon:

— Men jag får väl tro att det är som du säger... hade du hört att jag för tio år sedan... just i det här rummet... skulle ha mördat mitt eget barn, hade du väl knappast vågat komma till mig.

Trots hennes ansträngning för att behärska sig verkade det som om hon när som helst kunnat falla samman. Tydligen plågade det henne att tala, men ändå gjorde hon det. Antagligen var det så, att hon bar på ett sår som inte tiden förmått läka, och det gav henne lisa att få öppna sitt hjärta för någon.

Om sitt äktenskap, som nu var så lyckligt, sade hon att det från början varit ett vågspel — vilket var precis vad jag hört också från annat håll — och de två första åren hade varit svåra. Mannen hade för sjutton år

sedan varit en annan än han nu var. Nu åtnjöt han allas aktning och förtroende, men det hade inte varit så då. God och fin hade han även på den tiden varit, men till följd av svag karaktär urspårad och söndertrasad. Det var först när deras lilla flicka kom som han reste sig och fattade tro till Gud och människor. (Den lilla hade kommit oväntat, därför att hustrun redan i unga år hade måst genomgå en operation, som för henne uteslöt hoppet att bli mor.) Men till hustruns förskräckelse hade mannen ibland sagt att om barnet togs ifrån dem, skulle han åter se livet outhärdigt och meningslöst.

Det fanns dock ingen anledning tänka att den lilla skulle tas ifrån dem; hon var frisk och frodades, och allting såg så hoppfullt ut. Tills hon var fem år. Då kom olyckan. Just på sin födelsedag föll hon ut genom barnkammarfönstret och slog ihjäl sig.

Någon hade kommit på gården och ropat upp till henne att årets första blåsippor voro komna, just till hennes födelsedag. Hon älskade blommor, och i sin iver att se dem hade hon klivit upp på en stol och lutat sig för långt ut genom fönstret. Modern hade varit inne i rummet, men det hela hade varit ett ögonblicks verk.

Och nu hade jag på tioårsdagen av detta förfärliga minne kommit med årets första blåsippor.

Av någon obegriplig anledning hade det ryktet kommit ut, att modern själv kastat ned sitt barn, och detta hade nog tagit den arma människan hårdare än själva förlusten av den lilla. Hon hade brutits ned, så att hon hamnat på sinnessjukhus och hade ett helt år måst vårdas där. Och pratet hade hållit i sig tills fabriks-

ledningen ingripit och med de strängaste åtgärder hotat dem som förde det vidare.

Mannen hade dock bestått provet — ja, till och med, efter vad hustrun sade — gått starkare och ädlare ur det.

Efter att ha hört frun berätta om sitt barn och sitt äktenskap förstod jag bättre än förut att de två makarna voro så känsliga och att de slöto sig så mycket inom sin egen värld. De flesta menade att det var högmod och egenkärlek, men mot det kunde jag av fullaste hjärta ta dem i försvar. Honom förevitade man att han var en uppkomling som såg ned på sin egen klass, trots att han alltid trädde i bräschen för arbetarna om det gällde.

Han hade nämligen från början varit en fattig pojke, son till en arbetare, men för sin ovanliga begåvnings skull hade han satts i tillfälle att studera. Redan i småskolan blev han »upptäckt», och en mecenat tog sig an honom. När han kommit så långt, att det blev frågan om vad han skulle bli, ville han bli läkare, vilket också såg ut att gå med glans för honom. Ingen hade finare betyg än han, och han skötte sig utmärkt i alla avseenden tills han hunnit över medicine kandidaten. Då tog hans bana en sorglig vändning.

Hans kamrater och vänner hade så småningom upptäckt att han jämte sin studiebegåvning också hade ovanliga talanger som sällskapsmänniska, och därför ville man ha honom med överallt, och han var för svag att säga nej. Till en början hade det mest varit musikaliska tillställningar som utövat dragningskraft på honom, men efter hand hade det också blivit annat. Efter en tid gick det därhän, att han försummade sina studier

och fick varning den ena gången efter den andra, utan att han tog rättelse.

Hans största olycka var dock att han träffade en flicka, som fick honom helt i sitt ledband. Hon låtsade tro att han var rik och hade råd till vilka extravaganser som helst, och han saknade mod att upplysa henne om sin ställning. Han kände alltför väl till hur omsvärmad hon var av beundrare, som hade råd att ge henne allt vad hon önskade. Och han var rädd för att mista henne och grubblade därför natt och dag på hur han skulle kunna skaffa pengar för att tillfredsställa hennes nycker.

En eftermiddag hade hon och han stått framför skyltfönstret till en juvelerareaffär och beundrat föremålen som voro utlagda där. Bland annat låg där en dyrbar ring och ett halssmycke som flickan sade sig absolut vilja äga. Kunde inte han ge henne det, visste hon nog vem som kunde. Detta var kanske sagt på skämt, men den arme ynglingen tog det inte så. Han föresatte sig att skaffa henne smyckena, vad det än skulle kosta honom. Han frågade i affären efter priset, och i proportion till hans kassa var det en fabelaktig summa, alldeles vad han förstått. Men ändå...! En tanke på att det fanns folk som själv tillverkade en växel ibland, flög genom hans hjärna. Visserligen gick det nästan alltid galet, men — man kunde aldrig veta — det kunde också lyckas. Han brukade ju ha tur.

Under natten vankade han omkring på gatorna och grubblade... det där med växeln var kanske inte så enkelt. Och under sin nattliga vandring kom han helt oförmodat att stryka förbi affären där de åtrådda sakerna funnos. Ett par gånger gick han fram och tillbaka — en befängd tanke hade slagit sin klo i honom.

Varför inte — han var varken den förste eller den siste som...

Hans föräldrar voro, som sagt, fattiga, men de voro hederliga, och själv hade han — vilka andra fel som bekajade honom — alltid varit ärlig. Det slog därför ned som en bomb bland hans vänner och kamrater att det var han som gjort sig skyldig till det djärva inbrottet hos en juvelerare.

Inför polisen förklarade han sig ha varit onykter vid tillfället, vilket nog också var sant, men lagen tog ingen hänsyn härtill. På den tiden gavs det heller ingen villkorlig dom, utan studenten hamnade i fängelset för en ganska lång tid — domen var hård.

Härmed stängdes också hans studiebana. Den som understött honom tog sin hand ifrån honom, och när fängelsetiden var över, stod han ensam och utblottad. Inte ens föräldrarna ville veta av honom. Det fanns nog vänner som höllo fast vid honom, men dessa gick han ur vägen för, och det började bära utför med honom.

Men efter en tid lyckades det någon av hans vänner att skaffa honom plats i ett laboratorium vid en teknisk fabrik, och det tycktes slå väl ut. Ett sådant arbete var just det som bäst passade honom. Här fick han tillfälle att syssla med sitt älsklingsämne, som var kemien. Han blev snart känd och omtyckt av de överordnade för sin flit och skicklighet i arbetet och av kamraterna för sin anspråkslöshet och vänsälla natur. Inom alla läger fick han vänner. På förslag av fabrikens disponent hade han bytt namn. Disponenten kände nämligen till vad som bringat ynglingen på fall,

och han tyckte det var onödigt att den tråkiga historien drogs upp och blev känd av andra. Den unge mannen strävade så redligt för att resa sig, och var således värd all hjälp han kunde få.

Efter en tid kom det dock ut vem han var och varifrån han kom, och då vände sig bladet. Vännerna blevo chockerade och menade att det var med list och förställning han nästlat sig in hos dem — ingen ville ha med en inbrottstjuv att göra. Just de, som velat gälla för att vara hans bästa vänner, gaddade sig samman och gingo till fabriksledningen och fordrade att mannen skulle avskedas. De hade satt upp en skrivelse som huvudsakligen gick ut på att hela personalen — både tjänstemän och arbetare — ämnade nedlägga arbetet, om de tvingades att ha en dylik individ ibland sig. (Detta var nog före strejkernas blomstringstid, men vapnet var smitt, och man började förstå sig på att begagna det.) Disponenten försökte tala reson med människorna, men det lyckades inte. Den »märkte» måste bort. Och han gick.

Han hade dock menat så ärligt med sin kamp för att resa sig, och det kändes hårt att vänner och kamrater, i stället för att räcka sin hand till upprättelse, stötte honom djupare ned. Likväl försökte han hålla sig uppe, men då samma historia upprepats på ännu en plats som han lyckats få, kände han sig som utstött från hela mänskligheten, och förtvivlan grep honom. Hans kassa räckte inte heller till en amerikabiljett, annars var ju Amerika på den tiden deras hopp som råkat på avvägar.

Efter några månader i ojämn kamp mot ett oblitt öde gav han upp. I ett uthus, där han legat apatisk

några dygn, sköt han sig en söndagsmorgon. Men skottet missade, han blev illa skadad men dog inte. Fast han hade naturligtvis fått ligga och dö på platsen, om ingen kommit och tagit hand om honom.

Den som fann honom var just lärarinnan, som sedan blev hans hustru. Hon hade händelsevis gått förbi den gamla ladan och då hört ett kvidande så svagt och otydligt, att hon inte kunnat avgöra om det var en människa eller ett djur som jämrade sig. Kvidandet hade i alla fall varit så tydligt, att hon gick in för att undersöka dess ursprung och fann då den utstötte. Ja — hon kände honom inte och visste ingenting om hans historia, hon såg bara att det var en människa som behövde hjälp. Först sedan hon nödtorftigt förbundit hans sår och hämtat folk för att få hjälp att föra honom ur ladan, fick hon veta vem han var. Man bar honom givetvis till det hus som låg närmast, men där vägrade man att ta emot honom och motiverade detta med att man inte ville hysa en »inbrottstjuv». Det var bara tack vare lärarinnans resoluta uppträdande som han slapp ligga ute, medan en läkare hämtades.

Upprörd över människornas hårdhet lät lärarinnan bära den sårade upp till sin egen bostad, och där skötte hon honom lika omsorgsfullt som om han varit hennes egen bror. De första dagarna hade läkaren intet hopp att kunna rädda mannen till livet, men efter hand ljusnade det dock. Fastän när han vaknade upp och fick veta att han skulle leva, hade han knappast känt sig tacksam. Men hon som räddat honom intalade honom mod och hopp, och efter vad hon själv sade hade hon, medan han var konvalescent och för svag att ha någon egen vilja, övertalat honom att gifta sig med

henne. Hon ansåg nämligen att han var för vek att stå ensam i livet. Att hon var en del år äldre än han, gjorde ju bara att hennes stöd var så mycket säkrare. Redan första dagen han kunde lämna rummet fick hon honom med sig till prästen för att ta ut lysning. Och så fort det var utlyst läto de viga sig. Ingen av dem borde få tid att ångra sig, hade hon tyckt.

Efter giftermålet hade de dock lämnat orten, där de funnit varandra, och kommit hit där de nu hade sitt hem. Hon hade förstått att om hon skulle lyckas rädda mannen, måste han komma bort ifrån platsen med de hemska minnena. Det hade varit svårt nog ändå.

Om deras giftermål och mannens historia hade jag hört talas innan frun nu berättade allt för mig, men hennes berättelse hade en annan och vackrare färg.

De mörka skuggorna över tioårsdagen lättade betydligt när hon talade om den dagen, då hon och mannen upptäckte att de voro förälskade i varandra, och då deras lycka slog ut i full blom. Det var för all del ingenting i stil med missromanernas »happy end»; hon som talade var en klok och nykter människa, men hennes ord förde med sig ett skimmer från en värld ovan hårdhet och småsinne.

Jag unnade dessa två att vara lyckliga.

---

mantik! Visserligen — min kännedom om livet i skogarna och mitt sunda bondförstånd sade mig, att nästet med all säkerhet kommit till av en helt prosaisk anledning. Någon skogshuggare eller kolare — det fanns spår av en mila i närheten — som behövt tak över huvudet, hade funnit det praktiskt att inreda åt sig en koja i den gamla sågen, där det fanns sådana bastanta väggar. Men på det örat ville jag inte höra. Här måste all prosa bannlysas.

Redan den sommaren jag gjorde detta fynd hade jag tänkt ta mig en vecka ledigt och slå mig ned här och leva eremitliv. Tyvärr hade jag dock av ekonomiska skäl måst avstå härifrån och nöja mig med att ha idyllen som mål för mina söndagsutflykter då och då. Och jag behöll den alldeles för mig själv — ja, naturligtvis skäms jag efteråt för min självviskhet. Inte ens till min bästa vän nämnde jag ett ord om vart jag tog vägen de söndagar jag försvann.

Den hemliga plan som jag spann på nu då jag var fri, var att verkligen ta en vecka i den gamla sågen. Både natt och dag skulle jag vara där och endast i trängande fall gå ned till bygden. Men jag skulle inte leva lika spartanskt som eremiterna jag läst om, utan jag skulle inrätta mig så bekvämt och trevligt som möjligt. Sängkläder, kokkärl och ett fotogenkök skulle jag ha med mig och framför allt proviant — festligt skulle jag ha det.

Min fru var den enda som fick veta något om vad jag tänkte göra. Hon ställde sig en smula betänksam till en början. Det kunde ju ha sin risk att ligga så där ensam i skogen. Det var ju inte omöjligt att ljusskygga individer kände till nästet och kanske till och

med hade sitt tillhåll där. Annars gillade hon min plan och blev så småningom riktigt intresserad av den och gav mig många goda råd.

Innan jag på allvar flyttade in i mitt sommarnöje var jag däruppe en dag och skurade och gjorde snyggt, och den dagen blev jag ännu mer betagen i mitt paradis. De blommande snåren doftade så ljuvligt, fåglarna kvittrade, och solen sken, och allting andades frid och stillhet.

Belåten konstaterade jag att väggarna voro ganska bastanta och så höga, att man knappast kunde ta sig in över dem, och dörrhålet kunde jag sätta igen på nätterna. Till det lilla rum jag skulle sova i fanns det för resten en riktig dörr, som man på ett finurligt sätt kunde stänga inifrån med en stör. Dessutom upptäckte jag att man, genom att lyfta en eller två plankor i golvet, kunde ta sig ut den vägen. Visserligen hade man att åla sig fram ett gott stycke genom en trång och ej alltför behaglig passage, och från den kom man in i skovelhjulet som var alldeles övervuxet med vildrosor. Det var vackert som en saga, men rosorna hade taggar så jag kom nog inte att i onödan använda den vägen. Och jag trodde inte heller att jag behövde frukta för att få besök av objudna gäster. Så länge jag hållit på att gå hit, hade jag då inte märkt att någon varit här utom jag själv.

När jag höll på att stöka här hade jag min älskade bror Olle så levande med mig. Det här påminte ju osökt om när han och jag hållit på att ställa i ordning för fest i en ödestuga hemma i våra skogar. En gång firade vi julen och en gång en nykterhetsfest i den gamla stugan. De som läst första delen av den oväl-

komnas minnen erinra sig kanske hur festligt vi där lyckades få det. Och det blev inte mycket sämre här. Skada bara att min käre Olle var så långt borta. I förbigående sagt var han inte nu vid cirkus längre utan hade blivit sjöman, vilket gjorde mig mycket ängsligare för honom. Som väl var hade jag dock helt nyss haft ett glatt och trevligt brev från honom, och detta hade naturligtvis sin del i att jag denna soliga dag sjöng i kapp med fåglarna.

Lite besvärligt var det att komma fram med sakerna jag behövde; det var inte precis någon kungsväg häruppe i ödemarken. Dessutom hade jag nog råkat få samhällets tyngsta skottkärra, men jag hade föresatt mig att det skulle gå — och då gick det. Och när jag kommit upp och fått ställa i ordning blev jag rikligen belönad, så nätt och rart blev det. Det enda jag hade svårt att förlika mig med var att det inte fanns något fönster utan bara en fyrkantig glugg uppe vid taket. Men jag hoppades på vackert väder hela tiden, och då skulle jag ju leva friluftsliv. Ett par gardiner hängde jag i alla fall upp där fönstret skulle ha suttit, och det höjde hemtrevnaden betydligt.

Första morgonen när jag vaknade sken solen genom gluggen, två fjärilar sutto på min huvudkudde och några myror spatserade ogenerat omkring på bädden. Mera idylliskt kunde man knappast ha det. Jag hade sovit gott på natten och kilade lyckligt ner och tog mig ett dopp i sjön. Till alla andra förmåner kom också den, att jag hade ett utmärkt badställe med fin sandbotten, och det var en obeskrivlig njutning att få hoppa i där innan dagens bestyr började.

Den som tror att man behöver ha det enformigt i

skogen misstar sig alldeles; dagarna voro så rika och omväxlande att jag knappast hann med. Mina »husliga sysslor» ägnade jag mer omsorg än vanligt. Jag hade av min fru fått en kokbok, och den studerade jag med samma hänförelse som om det varit en kyrkohistoria. Särdeles frestande var det också att hålla till ute och studera blommor och insekter. Jag hade just i ett antikvariat kommit över en utmärkt naturlära. Så hade jag en hel del andra böcker med mig, men också strumpor att stoppa och kläder som skulle lagas. Det hade blivit för mycken salighet utan en »törntagg i köttet», därför hade jag föresatt mig att bli ordentlig, vilket inte annars var min starka sida.

När tre dygn gått och jag varit nere i samhället och fullgjort min anmälningsplikt, log jag för mig själv åt den tanken att något äventyrligt eller farligt kunde hända en här. Hela dagen var som ett roligt äventyr, men något särskilt väntade jag mig inte. Dock — det kom!

Fjärde kvällen dröjde jag mig kvar till ovanligt sent ute, jag kunde inte slita mig ifrån skönheten och friden i naturen. Allting var tyst och stilla i skogen utom forsen, som sakta sorlade. Luften var mjuk och varm som en silkesschal, och solnedgångens färgspel över sjön var som en saga.

När jag gick in var jag ännu under poesins förtrollning men glömde ändå inte att barrikadera dörrhålet till sågen, inte för att jag trodde det behövdes, men jag hade lovat min fru att vara noga med det om kvällarna. Likaså stängde jag ordentligt för min sovkabyss, och efter att ha stökat undan kvällssysslorna kröp jag till kojs. Men jag tänkte inte somna genast;

jag hade plockat fram en lagom spännande roman, några hemkokta karameller och andra gotter som min fru givit mig att knapra på. Det är möjligt att romanen var lite mer än lagom spännande, jag hade ännu inte lagt den ifrån mig då klockan närmade sig ett, och jag tänkte inte sluta förrän jag fått veta om boven eller ädlingen fick hjältinnan.

Men — o, fasa — det blev annat av!

Kall av förskräckelse hoppade jag ur bädden: det rasslade i buskaget utanför, kvistar knäcktes av tunga tramp, och för ett par hårda stötar föll min barrikad ihop.

Antingen var det en dåre eller en drucken som kom, det var jag säker om. Jag erinrade mig just att det vår lördagsnatt. En sådan lycka att jag nu hade reservutgången genom golvet. I en hast kastade jag lite kläder på mig, men mycket fick det inte bli; jag hörde en hemsk flåsande andedräkt, och snubblande steg närmade sig min dörr. Ljuset hade jag sinnesnärvaro nog att blåsa ut, och jag rörde mig tyst som en ande då jag lyfte upp golvplankorna. Men öppningen fick inte bli större än vad som var nödvändigt för att slinka ned, och jag försökte lägga plankorna tillrätta efter mig för att inte röja vilken väg jag försvunnit. När jag provkröp hade det gått jämförelsevis bra att komma fram, fastän nog hade det varit trångt och gått allt annat än fort, men jag hade ändå inte alls fastnat i någonting. Annat var det nu — passagen föreföll mig för det första dubbelt så lång och för det andra dubbelt så trång och för det tredje omöjlig att andas i. Och när jag lyfte upp huvudet för att bättre kunna snappa åt mig lite luft, fastnade håret i några krokiga

spikar som sutto i bjälkarna över huvudet på mig, och det var sannerligen intet lekverk att komma loss. Mitt hjärta ömmade för Absalon, när jag efteråt tänkte på hur ont det måtte ha gjort att hänga i håret.

När jag äntligen kom till rännans öppning, måste jag mest av allt ha liknat en livrädd råtta, som tittar fram ur sitt hål och spejar efter katten. Innan jag kröp helt fram, måste jag tänka igenom vad som var klokast att göra: om jag skulle springa ner till bygden på natten så lätt klädd som jag var, eller om jag skulle gömma mig tills det blev morgon. Då skulle väl inkräktaren försvinna, hoppades jag. Det skulle i alla fall bli full dager innan jag hann hem till min bostad, och skulle då någon se mig komma så här skulle det bli skandal, och det var jag inte vidare pigg på.

Mitt hål mynnade emellertid ut i skovelhjulet, så dit in måste jag krypa — rätt in i vildrossnåren — och blomsterälskaren får förlåta mig om jag säger att taggarnas skärpa föreföll mig större än rosornas skönhet. Och nu gjorde jag en upptäckt som undgått mig vid min första undersökning: man kunde helt enkelt inte komma ut från hjulet. Mitt emot den sida där jag kommit fram reste sig en ganska brant klippvägg, och så hade hjulet förmodligen gått i en sluss, vars rester nu stängde vägen åt de andra sidorna. Alltså satt jag nu här som trälen i grottekvarnen — ja, det förstås, mitt hjul gick inte att trampa igång; axlarna voro förrostade.

De närmaste timmarna blevo inte ljusa, trots att det blev dager rätt snart, eftersom det var på årets ljusaste tid. Mitt huvud var fullt av de hemskaste fantasier som inte skingrades ens när solen gick upp. Närmast före-

ställde jag mig att den som kommit, om det var en dåre eller en full karl, kunde ha upptäckt att det gick att krypa ut genom golvet och försökt sig på det. Efter den flåsande andedräkten och det tunga trampet att döma var det ingen spinkig person, och den som var en liten smula tjockare än jag skulle med all säkerhet fastna, när han kom ett stycke in, och ligga och kvävas. I så fall var jag ju också dödens, då jag satt här som i en liten ask.

Dessa fantasier togo allt fastare form allt eftersom tiden gick och det var så misstänkt stilla i den gamla sågen. Jog borde väl ha hört mannen bryta upp min dörr eller föra annat väsen — att det var en man, tog jag för givet — men jag hörde ingenting, trots att jag satt stilla som en mus och verkligen spände öronen.

När solen kommit så högt upp, att jag antog det var framåt sextiden på morgonen, började jag röra på mig trots törntaggar och andra hinder. Och till min stora glädje fann jag då, att man verkligen med lite ansträngning kunde ta sig ut. En svår pärs hade jag dock att gå igenom, det var inte med liten, utan med stor ansträngning jag kom fram. Blodet sipprade fram överallt på kroppen; jag såg ut som om jag blivit gisslad. Men naturligtvis kände jag inte smärtan, så lycklig var jag över att vara fri. Försiktigt kröp jag framåt en glugg för att få en titt innanför väggarna. Alltjämt var det tyst och stilla, och jag började känna mig tämligen säker på att det var som jag trott: att karlen låg död i min smala passage. Det fanns ju för all del också den möjligheten att han låg i min sköna bädd och sov, och jag vill inte garantera att jag inte vid den tanken kände en önskan att kunna hämnas.

Med hjärtat i halsgropen klev jag upp på en sten för att kunna se in genom gluggen.

Det var väl att jag var ensam vid denna blick...! Jag visste inte om jag skulle gråta eller skratta eller om jag skulle göra bådadera åt den syn som mötte mig. Den var lindrigt sagt tragikomisk...!

Lugnt idisslande låg här en liten flock välfödda ungnöt. Det var fienderna som stormat barrikaden.

— Djur är oskäliga, sade jag högt när jag lyckades få fram ett ord. Annars hade jag för ögonblicket ingen förnuftig tanke i mitt huvud och inga ord i min mun, så häpen var jag.

För säkerhets skull klättrade jag också upp och såg in genom gluggen till mitt sovrum. Där var allt som jag lämnat det på natten: romanen jag läst i låg slängd i ett hörn, sötsakerna kringströdda på golvet och mina klädesplagg i vildaste oordning. Visst såg det ut, som om en liten orkan gått fram över nästet, men det var ingen annan än jag själv som satt den i gång.

Men nu var det en kvistig fråga hur jag skulle komma in. Dörren var ju stängd inifrån, och jag var långt ifrån säker på att mina krafter skulle rå med att öppna. Och att ta mig in samma väg som jag kommit ut, det orkade jag ännu mindre. In ville jag dock till varje pris; nu föreföll det mig omöjligare än förut att komma ned till samhället sådan jag var. Kreaturen lågo lika lugna och glodde på mig, när jag med förtvivlans krafter gick löst på dörren. Det var inte utan att deras dumma blickar irriterade och sporrade mig, och kanske var det tack vare det jag till sist lyckades.

När jag kom in lade jag mig på sängen. Först grät jag en skvätt, sedan skrattade jag åt eländet och gick

upp och ställde i ordning i rummet. Därefter gick jag och tog mitt morgonbad, men sedan måste jag gå ned till samhället och träffa vår sjuksköterska inom lyckta dörrar. I hela sin praktik hade hon aldrig förr plockat så många törntaggar ur en människokropp. Anledningen till att jag såg ut som jag gjorde måste jag givetvis bikta, och när hon konstaterat att jag inte skulle få framtida men av äventyret skrattade hon hjärtligt — och det förlät jag henne.

Min föresats att stanna veckan ut på mitt sommarnöje avstod jag inte ifrån trots eländet, men jag talade om för min bästa vän var jag var och hur jag hade det, och då fick också hon lust att leva eremitliv och ville göra mig sällskap. Och det fick hon. Med det att vi blevo två voro vi ju i realiteten inte längre eremiter, men vi älskade att kalla oss så.

Min väninna blev lika förtjust i platsen som jag, och vi stannade så länge vår proviant räckte och hade verkligt härliga dagar.

"Nya Zeeland".

Under hela min tid i dessa trakter hade jag önskat att få se lite av Göteborgs skärgård, och denna sommar, då jag hade ledigt, kunde det ju ha passat. Men det var inte lika enkelt att komma dit som det varit att ta sig upp till den gamla sågen i skogen. Att resa i skärgården kostade pengar, och jag hörde inte precis till de kapitalister som kunna kosta på sig vad som helst. Även om jag var kapitalist, så var jag det med måtta.

Men jag fick ändå min önskan uppfylld.

Man säger ibland att det eller det kom som ett brev på posten. Svaret på min önskan att få se skärgården kom bokstavligen i denna form — ett oväntat och överraskande brev. Så värst många brevväxlade jag inte med, och jag brukade alltid redan av utanskriften veta vem det var som lät höra av sig, men det här var en obekant handstil. Obekanta budskap ha alltid gjort mig en smula ängslig, och det var inte utan att min hand darrade när jag bröt det tjocka brevet. Allra först såg jag efter vad det stod för ett namn som underskrift. Och jag kände verkligen namnet, men var inte personligt bekant med henne som bar det. Jag visste att hon var kontorsdam i ett grannsamhälle och

likaså att hon var av fin familj och, efter vad det sades, knappast bekajad med några demokratiska tendenser. Därför var det ju märkligt att hon skrev till mig som var fabriksflicka — och det var sannerligen inte lite hon hade skrivit, två hela ark.

Brevet var glatt och trevligt, vänligt utan att vara nedlåtande, och dess innehåll kom mig att hoppa jämfota av förtjusning. Kort och gott, det innehöll en förfrågan om jag ville följa med till skärgården och sköta hushållet för två damer. Hon som skrev och en väninna till henne tänkte ha sin semester därute. Bägge voro kontorsdamer och hade bara en månads semester, och under den tiden ville de slippa ifrån de husliga bestyren.

Mitt samvete sade mig nog att jag ärligt borde erkänna att jag inte var så säker i att sköta ett hushåll på egen hand, vilket stod i brevet att jag skulle göra, men jag hade ingen lust att följa samvetets bud i det här fallet. Alldeles okunnig i matlagning var jag dock inte, och det stod i brevet att damerna skulle leva mycket enkelt. Fisk, filbunke och smörgås skulle vara de huvudsakliga rätterna, och det skulle jag väl kunna laga. För resten var det nästan tre veckor tills deras semester skulle börja, och jag kunde ju hinna lära mig något på den tiden. Inte minst lockande var det att jag kunde få resa ut när som helst. Den lilla stuga de skulle bebo var redan hyrd nämligen och stod för deras räkning. Och det var bara bra om jag kunde vara där i förväg.

Damen som skrev hade redan hört sig för och fått löfte om att jag, så länge jag var i hennes tjänst, kunde få dispens från plikten att infinna mig på kon-

toret. Hon hörde antagligen till dem som ha »biskopen till morbror», det var nämligen sagt att sådan dispens under inga förhållanden gavs. Med det att den frågan var löst kände jag mig ju fri som fågeln, och jag satte mig genast att skriva svar på brevet. Ingenting skulle göra mig gladare, skrev jag utan omsvep, än det att få komma till skärgården. I fråga om att sköta hushållet vågade jag inte begagna lika klara ord om min duglighet, men jag lovade göra mitt bästa. Och jag hoppades att hon som skrivit skulle läsa mellan raderna att jag kunde en hel del.

Hur hon kommit på den tanken att vilja anställa mig, fick jag reda på då jag träffade min förra matmor. Det var hon som hade rekommenderat mig, då den här damen nämnt att hon behövde en flicka med sig ut på landet.

Hastigt och lustigt blev vår överenskommelse klar. Den präktiga människan måtte ha läst mellan raderna i mitt brev precis som jag önskat att hon skulle; jag blev till och med en smula ängslig att hon läst lite mer än jag menat. Tyvärr var det nog så, att jag kunde sätta ihop ett brev bättre än jag kunde laga en maträtt. För säkerhets skull bad jag min fru, som jag alltjämt kallade henne, att hon skulle förbereda min blivande matmor på att jag inte var fullt så klok som det av mina brev kunde tyckas. Och hon lovade allt vad jag ville i den vägen.

Innan vi sammanträffade, mina fröknar och jag, hade vi växlat ännu ett par brev. De hade skrivit så vänligt och gott, men trots det var jag ganska bävande den söndagsmorgon jag skulle möta dem vid båten och följa med ut och se på stugan. Men min bävan var onödig.

De måtte vara hur antidemokratiska som helst i vardagslag, nu på söndagsmorgonen voro de enkla naturliga människor, som hälsade på mig precis så som jag antar de skulle ha hälsat även på en som ej stod i begrepp att träda i deras tjänst. Och ej heller under resan, fastän de träffade bekanta på båten, märkte jag en skymt av högdragenhet emot mig. Själv ville jag visa mig belevad och hålla mig »på mattan», men då frågade den yngsta och gladaste, om jag trodde att de brukade bita folk.

Detta var första sommaren de skulle bo i skärgården, och de voro stormförtjusta över att ha lyckats få en alldeles underbar stuga — hela stugan för sig själva, och bara en spottstyver i hyra. De hade visserligen inte varit ute och sett på härligheten, men de hade fått en mycket noggrann beskrivning av allting, både ute och inne. Två rum och kök, glasveranda och jungfrukammare, det lät ju storartat. Och på gårdsplanen skulle det finnas »blomsterrabatter, kryddsäng och ett trädbestånd». Fröknarnas bekanta, som kände till skärgården, logo skeptiskt åt den storslagna beskrivningen. I synnerhet föreföll dem trädbeståndet kuriöst på den ön dit vi skulle.

Men mina fröknar voro bergsäkra på att alla fiskargubbar voro hedersmän, och när nu deras gubbe hade skrivit om träd, så funnos de naturligtvis. Tänk så förtjusande att ha något att sätta hängmattorna i; minst två skulle vi ha ute ständigt. Och kryddsängen, det betydde naturligtvis att det fanns grönsaker. Vilken lycka att kunna få färska sådana på platsen. Till badstället var det två minuters väg, men till ångbåtsbryggan några minuter längre; hur många minuter var

inte uppgivet. Men det betydde ju heller ingenting; fröknarna tänkte inte begagna ångbåten under hela sin semester. För övrigt voro båda spänstiga och ej rädda för att gå.

Bryggan vi stego av vid tog sig inte mycket ut för världen. Den var nästan den rankigaste vi sett under hela resan, men vad gjorde det. Solen stekte på klipporna, fiskarpojkarna hurrade, och det var feststämning i luften när båten lade till.

Vi stegade fram till en inföding och frågade efter skeppar Samuelsson. Gubben tog snuggan ur munnen, kisade på oss och sade:

— Sö ve alla laxar ä dä Sammels kvennfolk... hm...

— Skeppar Samuelssons hyresgäster, rättade den korrekta kontorsdamen.

—... Hi... hi... di ä la kvennfolk för dä... he...

Gubben myste vänligt och tillade: — Ho ble la inte sinnt? Så pekade han på en liten gubbe, grå och hjulbent med skepparkrans och ringar i öronen. — Sammel! sade han och började lugnt röka igen.

Samuel eller Samuelsson, som vi kallade vår värd, var en pratsam och beskäftig gubbe, som pratade och bugade med samma färmitet. Han var sannerligen raka motsatsen till den föreställning jag hade om skärgårdsgubbar. De skulle ju vara sävliga, fåordiga och inte så lite nackstyva. Samuelsson var ingenting av detta.

Han var »ansatt» av gikten och kunde därför inte hjälpa oss att bära, men han ropade på ett par unga män, som kommo och togo våra saker. Fröknarna togo med reservation min försäkran att jag var stark som en liten häst, och de ville inte tillåta mig bära, eftersom de själva ville slippa. Och nog var det skönt att man

ingen börda hade; solen stekte så hett att man kunde vänta sig få solstyng. »Det kunde väl knappast vara varmare i det hetaste Afrika», tänkte jag för mig själv och fantiserade om att jag var ute på en världsomsegling. Klipporna brände faktiskt genom skosulorna. Och vilken väg! Uppför och nedför bergknallarna. Och hällarna voro bitvis så glatta, att man inte kunde gå utan måste hasa sig ned. Och det är väl överflödigt nämna att det inte fanns skymten av en skugga att få, inte ett träd eller en buske inom synhåll. Fröknarna språkade sig emellan om hur skönt det skulle bli med träden på vår gårdsplan, men jag hörde på tonen att det smugit sig in en gnista av tvivel i deras själar.

Gång på gång frågade vi skeppar Samuelsson hur långt det var fram, och han bockade och svarade: — Två minuter än. Jag räknade hur många gånger han sade det där och kom till talet sju, men då äntligen voro vi framme. Var femte minut måtte vi ha frågat honom, eftersom vi gått i trettiofem minuter.

Samuelsson stannade vid en låg stenmur och öppnade en skranglig grind. Han ursäktade sig på samma gång för att han måste släppa in oss bakvägen, men det fanns ingen grind åt den andra sidan. Fröknarna sågo sig förvånade omkring. Stugan, som i Samuelssons brev också kallats villan, var en veritabel sten- och brädhög, skulle man kunna säga — det är i alla fall svårt att finna något namn på vad den liknade.

Vid det som kallades framsidan överraskades vi ändå av att det fanns ett par gluggar med glas i, som väl skulle föreställa fönster, och till och med glasverandan fanns där. Den såg ut som om man lyft ut ett skåp och ställt framför dörren. Ja, det vill säga skåpdörrar-

na voro borttagna, men på sidorna hade man sågat hål och satt i några glasbitar, stora som lapparna på Samuelssons byxknän. (Det var inte stora lappar på hans söndagsbyxor.) Det var inte utan att det gjorde mig ont om fröknarna. De sågo rätt molokna ut, men när de stått ett par minuter och flåsat ut efter den ansträngande vägen, togo de sig ännu en titt på eländet och — bägge brusto ut i ett klingande skratt.

En av Samuelssons grannar, som stod utanför och hängde mot stenmuren sade:

— Vid min sydväst, nu har då Sammel haft tur att få fint folk; skrattat har då inga sommargäster gjort förr, när de kommit hit. Manfolk brukar svärja och kvinnfolk gråta och skälla, men de här de skrattar, det är bra töser!

Och berömmet piggade upp dem, så att de började fråga efter de andra omskrivna finesserna — var fanns trädbeståndet, kryddsängen och blomsterrabatten?

Jo, för all del, i det fallet hade Samuelsson klara papper. Man fick bara räkna med att det här var nyanläggning och — allting i »embryo» (ett ord, som vid det laget var mig obekant, och det var inte utan att jag fick respekt för Samuelsson, som kunde uttrycka sig så fint). Och ordet måtte ha varit rätt använt, eftersom fröknarna genast voro med på noterna och sade att detta var det sannaste Samuelsson sagt: — allting här var verkligen i embryo — och just så ämnade de kalla sitt sommarnöje. Blomsterna representerades av ett par tynande rankor krasse i en handfull mylla mellan ett par stenar, och en rundel stor som ett ordinärt handfat med lite gräslök och persilja, det var grönsakerna. Men träden?

— De kommer, sade Samuelsson och tog oss med till ett hörn vid stenmuren, där det stod några plantor som kunde vara vad som helst, men som Samuelsson påstod var tall och gran. Plantorna hade han fått till skänks av en skogvaktare då han varit med på Orust och planterat skog. Alltså, det var för hängmattorna.

Lyckligtvis skrattade fröknarna åt allt vad Samuelsson visade dem. Hur det var inomhus, är det bäst att med tystnad förbigå. Men det var svalt därinne, och man behövde heller inte vara rädd att det regnade in, i fall det skulle bli regniga dagar. Taket var nämligen täckt med dubbla presenningar, vilket ju var en god sak. Jungfrukammaren var en liten utbyggnad, som bar färska spår av att den använts till hönshus. Där skulle jag bo, och i förbigående sagt hade jag ingenting emot det, spåren efter hönsen skulle jag nog utplåna.

När vi för andra gången sett över det hela, både ute och inne, höllo fröknarna rådslag, i vilket även jag blev tagen med, huruvida de skulle stanna här eller se sig om efter något annat. Hyran för det här var redan betalad, fast Samuelsson inte kunde erinra sig att han fått någon postanvisning förrän han fått se kvittot. För min del tillrådde jag att stanna; jag åtog mig att göra hybblet beboeligt, och då beslöto de unga damerna att göra ett försök. Det fanns ett pensionat på en annan del av samma ö och de tänkte sig att i nödfall kunna ta sin tillflykt dit. Här fanns ju ändå åtskilligt som var ganska tilltalande. Vi hade inga grannar i vår omedelbara närhet, sjön med ett fint badställe låg verkligen så nära som Samuelsson hade skrivit, och bland klipporna tycktes det vara gott om skrevor som allt efter behov kunde ge skydd mot sol och vind. Och

dessutom lovade Samuelsson att nedanför berget sätta upp stolpar med krokar i för hängmattorna.

Så snart vi ätit gingo fröknarna för att bada, men jag tog itu med att göra rent hönshuset. Stanken därifrån verkade nämligen avskräckande, och jag tänkte att blev där bara rent, skulle fröknarna säkrare bliva vid sitt beslut att ha sin semester här, trots allt. Jag tyckte Samuelssons »embryo» var roligare än om man kommit till en fin och fix villa, där allting stått på sin plats och en uppfinningsrik tös inte haft det minsta bruk för sina gåvor.

Jag måste göra Samuelsson den rättvisan, att han var en villig springpojke, som gick mig tillhanda med allt vad jag behövde för rengöringen. Huset var förhyrt möblerat, och värden hade försäkrat att man alls inte behövde tänka på att ta något annat än sängkläder med sig. Jag tror till och med att han hade skrivit att möblemanget var både bekvämt och ändamålsenligt. Och kanske var det så. Åtminstone beträffande hönshuset, bara jag får tillägga att det var ändamålsenligt för höns men inte för folk.

Möbleringen där bestod av: en bur att värpa i, pinnar att sitta på och en ho att äta ur. Och Samuelsson försäkrade mig också på heder och tro att det var sina höns han tänkt på med den inredningen och inte på sommargästernas jungfru. Buren för äggen fick jag honom i alla fall att bryta loss, fast han för sin del inte kunde förstå varför det var nödvändigt; den satt ju i ett hörn som man kunde undvara, eftersom det ändå fanns utrymme tillräckligt. Hönshuset var verkligen rymligare än jag från början tyckt, men jag stod i alla fall på mig och fick bort buren, likaså pin-

narna som hönsen suttit på, vilka jag själv sågade av trots Samuelssons protester.

När jag fått rent kommo Samuelssons söner släpande med en pinnsoffa, en kommod och en stol, och när jag därtill fick en packlår till bord hade jag ju en kunglig inredning. Fru Samuelsson hade skickat ett par små bitar trasmattor att lägga över de skavankiga golvplankorna och likaså en liten trasa till gardin för fönstergluggen. Det fanns nämligen en sådan i mitt residens också, fastän jag från början inte upptäckt den, därför att det var ett par brädlappar spikade över dem.

När fröknarna kommo tillbaka från sjön, stodo de stumma av häpnad över den förvandling som skett med hönshuset. Och de tyckte också att det artade sig bra med deras krypin. I ett av dessa stod en »schaggsoffa» vilken Samuelsson var särdeles stolt över, men trots det fick den åka ut. Dels hade jag upptäckt att det fanns invånare i den och dels tittade stoppningen fram på för många ställen.

Medan jag arbetade inomhus hade Samuelssons söner och några andra tjänstvilliga ynglingar hållit på utanför. Av några gamla segel och störar hade de fått upp ett tält som de också inrett med bord och bänkar. Och där åto vi vår middag som huvudsakligen bestod av färska läckerheter från sjön, som fru Samuelsson mycket aptitligt anrättat. För min del var jag salig när jag, alldeles för mig själv, fick en stor röd och grann hummer.

Samuelssons var ingen oäven familj när det kom till kritan. Fröknarna och jag kommo överens om att hans braskande beskrivning av sommarnöjet, till stor del åtminstone, hade sin rot i att han var begåvad med en

livlig fantasi och stor lust att briljera med ord, ju finare dess bättre, även om han inte alltid förstod vad de betydde. Han skröt själv med hur han ibland fått lysa med sina utförsgåvor. Men naturligtvis vill jag inte frita honom från att jämsides med lusten att briljera med ord hysa en önskan att en smula bättra på den sak han skulle beskriva. Något helgon var han inte.

Emellertid voro vi, när vi foro hem på kvällen, ganska belåtna med vår dag och fast beslutna att komma tillbaka. Jag redan om ett par dagar och fröknarna vid sin semester. Men vi kommo överens om att tiga med vår oangenäma överraskning vid framkomsten. Det att vi råkat få en fantasifull värd kunde vi ha roligt åt för oss själva.

Tre dagar senare stod jag på den rankiga bryggan igen, och den gången kom jag i ett förfärligt åskväder. Det hade varit vackert, fast onaturligt hett och kvavt när jag for ifrån Göteborg, men när båten varit på väg en stund hade himlen blivit svart av moln och åskan hade börjat skrälla hemskt. Nog tror jag att alla ombord tyckte det var kusligt, men man kunde ändå inte låta bli att tycka det var praktfullt på samma gång. Det var riktigt ett sådant där gammaldags åskväder som man just aldrig ser nu för tiden. Kaptenen ville inte tillåta passagerarna att vara uppe på däck, men det gick inte att hålla dem därifrån, inte ens när regnet började strömma ner. Alla ville se detta storslagna skådespel; det var nästan så att man tyckte sig se ända ned till sjöbottnen, då de skarpa blixtarna skuro genom vattnet så att det fräste och kokade. Men en gång var det inte mindre än tre stycken som svimmade av förskräckelse, så man förstod kaptenens försiktighet.

Lyckligtvis stod ett gammalt båthus vid bryggan i vilket jag och de andra som stego av kunde stuva in oss och våra tillhörigheter tills det värsta ovädret var över, men vi fingo sitta där drygt en timma. När jag kom fram till stugan var jag nöjd med det här rysliga vädret; det hade visat att vårt tak och våra väggar voro både vattentätare och motståndskraftigare än vi trott. I mitt hönshus hade det visserligen blivit en liten pöl, men Samuelsson visade på att det kom sig av att stormen rivit isär presenningarna på taket — ett fel som var lätt avhjälpt. För övrigt var det alldeles torrt och fint i hela kåken, något som jag inte försummade att rapportera till mina fröknar.

Men ute på vår gårdsplan hade regnet ställt till större förödelse. Där syntes inte längre ett spår av vare sig »trädbeståndet, kryddsängen eller blomsterrabatten»; allt var bortspolat, vilket nära på kom den stackars Samuelsson att gråta. Vad skulle han nu kunna skriva för fint om tomten. Men hans snälla hustru tröstade honom med att han ju kunde plantera på nytt tills han nästa gång skulle hyra ut. En tanke som han blev särdeles glad åt, och vilken också gav honom anledning att för mig hålla en lång och hälsosam föreläsning om hur man med högburet huvud borde möta livets vedervärdigheter. Alltid gå framåt och bara låta motgångarna sporra till nya tag.

Familjen Samuelsson och deras vänner och grannar voro mycket villiga att hjälpa mig flytta mina saker från båthuset till stugan. Jag hade måst ta med ganska mycket för att kunna ställa i ordning innan fröknarna kommo; men tack vare den hjälp jag fick hade jag allting uppe och var installerad när kvällen kom. Frök-

narna hade dock förbjudit mig att ligga i stugan medan jag var ensam, de hade resonerat med fru Samuelsson om saken, och hon hade tyckt som de, att det kunde vara risk för en ung flicka att vara ensam om nätterna. Naturligtvis hade hon en bädd åt mig. Men för min del tyckte jag sannerligen det var minst lika otryggt på Samuelssons vind. För det första funnos där massor av råttor som förde ett fasligt väsen, och för det andra var där tjockt av kackelackor och andra smådjur och — för det tredje satt det ett getingbo i taket. Jag höll heller inte ut mer än en natt där; sedan lyckades jag få en ung flicka som låg hos mig om nätterna, och då flyttade jag in i mitt hönshus. Efter det fick jag heta »kycklingen», men det kunde ingen hjälpa.

Innan jag började njuta av mitt skärgårdsliv, lagade jag så att allt var i ordning både ute och inne. Tältet som sattes upp på söndagen hade ovädret spolierat, men jag letade rätt på segelduken mellan klipporna, och de unga männen hjälpte mig att resa det igen, nu stadigare än förut. Stolpar för hängmattorna, som Samuelsson hade lovat sätta upp, hade jag lite sjå med innan de kommo på sin plats. Men jag gav mig inte, och jag fick honom att sätta upp tre stycken. På det sättet kunde vi ha två hängmattor uppe på en gång, vilket jag var mycket stolt över.

När allting var klart fick jag verkligen riktiga goddagar. För första gången i hela mitt liv låg jag ute i en hängmatta och gonade mig utan att det minsta skämmas över min lättja. Givetvis hade jag böcker med mig och läste en del, men ofta låg jag bara och såg på hur sommarmolnen gledo i luften och fantiserade om alla resor jag skulle göra i framtiden. Ofta vandra-

de jag omkring på ön och gjorde bekantskap med folket eller också läto fiskargubbarna mig följa med i deras båtar på långturer till de andra öarna. Allt emellanåt fick jag också besök både av grannar och mer avlägset boende folk, och ingen kom utan att ha en eller annan läckerbit av havets rikedom med sig åt mig. Färsk fisk av de mest förnämliga slag, hummer, krabbor och andra delikatesser saknade jag aldrig i skafferiet, fastän jag inte köpte för ett öre sådant.

Bland dem som trägnast uppvaktade mig var ett original som kallades Nya Zeeland. Han hade en gång varit sjöman, men hade någonstans ute i världen drabbats av en sjukdom och efter den blivit underlig i huvudet. Sedan många år var han nu hos släktingar och levde bara för och av minnet att han varit på Nya Zeeland. Om han var ute och en främling händelsevis frågade honom efter vägen till det eller det stället, svarade han alltid:

— En gentleman som varit på Nya Zeeland vet ingenting om fästigarna i det här bondlandet, far till Nya Zeeland så behöver ni inte gå här och fråga.

Och om man träffade honom och hade aldrig så bråttom gick det inte att komma ifrån honom med mindre än man hört på några haranger om hans drömmars land. Han drömde nämligen om att än en gång komma dit, och då skulle han bli kung där. Men han kunde inte ge någon beskrivning på hur där såg ut, hur länge han bott där eller vad han gjort. Det var egentligen bara folket han kom ihåg. De flesta han träffat hade varit svarta, sade han, men ändå mycket ståtliga, och han ångrade djupt att han inte gift sig därute. Den förnämsta hövdingen hade velat ha honom till måg,

men han hade varit dum nog att säga nej. Och utom hövdingens dotter hade det varit en hel del som friat till honom, men han hade tyckt att deras frieri varit lite för aggressivt. Kvinnorna hade nämligen tagit fast honom och ropat: — Älska mig eller jag dödar dig! Fast han sade det där på engelska som jag inte förstod förrän mina fröknar kom och översatte det för mig. Jag visste varken vad »lövv» eller »kill» var. Och det var inte lönt att be honom tala svenska när han kommit i farten med att berätta om sina upplevelser på Nya Zeeland.

Men tiden och de sköna dagarna gingo fort. Snart randades den dag då mina matmödrar skulle komma, och då blev naturligtvis min frihet en smula beskuren. Fastän jag hade det utmärkt även sedan de kommit. Mitt första goda intryck av dem befästes ju mer jag lärde känna dem.

Deras rum hade jag lyckats få i ordning så att de blevo stormförtjusta och kände sig precis som hemma. Tältet och platsen för hängmattorna voro de också storbelåtna med. Och med deras mat lyckades jag så bra, att de inte en gång talade om att gå till pensionatet. Naturligtvis fingo vi lika många goda saker till skänks sedan de kommit.

Något som jag knappast var ledsen över var att Nya Zeeland inte det ringaste brydde sig om mig sedan fröknarna kommit. Han sade mig rent ut att det var bara bildade damer han hade något intresse för. Mig hade han burit fisk till bara för att jag inte skulle svälta ihjäl. Men han hade väldigt svårt för att bestämma sig för vilken av de två han skulle välja. Den yngsta och vackraste ville han nog gärna ha, men han hade

hört att den andra var rik, och rikedom satte han nästan högre än skönhet. Han var riktigt förargad på den svenska lagen som inte tillät honom att ha två hustrur. Tacka vet jag Nya Zeeland! Där hörde det till god ton att ha minst sex.

Han frågade mig i alla fall till råds om vilken han skulle hålla sig till, och jag rekommenderade den yngsta. Jag, elaka barn, lät honom nog förstå att inte hon heller var så barskrapad. Flickan som legat hos mig om nätterna och jag höllo på att narra den stackars token att resa över till Göteborg och vända sig till den unga damens föräldrar för att hos dem »högtidligt anhålla» om hennes hand. Som väl var fick klokt folk i tid reda på dumheten och lyckades avstyra den.

Fröknarna sade att hans sjömansengelska var en faslig rotvälska, men de hade nöje av att tala med honom, och han för sin del var salig. Det var så sällan det kom någon som förstod honom. Men folk som kände karlen varnade fröknarna för att språka för mycket med honom, han hade ju ändå inte sitt fulla förstånd — det fattades ganska mycket — och han hade haft riktiga vansinnesutbrott just i sammanhang med att han varit kär. Dessa pratstunder, när han på engelska fick tala om Nya Zeeland voro, som han själv uttryckte det, att gjuta olja på hans låga. Han sade öppet att den unga damen aldrig skulle komma med livet från ön, om hon inte lovade att bli hans hustru.

Den tillbedda tog dock inte vare sig kärleksförklaringar eller varningar vidare allvarligt utan fortsatte att språka med mannen och tog emot hans hyllning både i form av nattliga serenader och jättestora humrar. För min del hade jag både nytta och nöje av hans uppvakt-

ningar och dömde därför henne milt som inte lät varna sig. Men när det började lida mot slutet av vår tid här, och Nya Zeeland natt efter natt strök omkring vår stuga, tyckte jag ändå det var en smula kusligt. Och då försökte jag några gånger tala förstånd med honom, men det var knappast lönt. En dag sade han något om att det inte endast var kvinnorna på Nya Zeeland som friade så resolut, männen gjorde det också, och de hade sin egen metod vilken han nu ämnade ta till, om jag inte kunde förmå min unga matmor att inom de närmaste timmarna ge honom sitt ja.

Det var klart att jag försökte få ur honom hurdan den metoden var, men det fick jag inte veta, bara det att den aldrig slog fel. Och den gången blev jag rädd; så hemlighetsfull och dyster såg karlen ut. Jag föreslog fröknarna att de sista nätterna ligga på pensionatet, men det ville de inte. Första och andra natten efter det han sagt det där vakade jag och höll utkik, men jag såg honom bara stryka förbi alldeles som vanligt, och när det så gått ett par nätter till utan att något hänt, trodde jag att han bara velat skrämma mig och jag började känna mig lugn. Men då kom det.

Jag vaknade en natt vid ett rassel på taket, och ögonblicket därefter hördes ett buller i fröken Callas rum. Fröken Calla var just Nya Zeelands åtrådda. Kvickt som tanken hoppade jag ur bädden och slängde på mig lite kläder. Jag anade att det var den kärlekskranke dåren som spökade. Medan jag snodde efter ljus och tändstickor hörde jag en mansröst som ropade på hjälp, och den tycktes komma uppifrån taket.

Så otäckt det var måste jag ändå skratta. Karlen hade ju sagt att han skulle fria så som de gjorde på Nya

Zeeland; brukade de där sitta på taket och skrika, hade de väl lärt det av våra katter i mars.

Just som jag kom in i fröken Callas rum vaknade hon, och samtidigt kom hennes kamrat in från den andra sidan, och hon hade ett ljus i handen. Det förvånade mig att inte fröknarna svimmade vid den syn som var att skåda inne i den arma fröken Callas rum. En karl, och vi förstodo vem, hängde med benen och halva kroppen genom en lucka i taket, och han hade tydligen fastnat och kunde inte komma varken upp eller ned. Benen, klädda i vita kalsonger, hängde ungefär en aln från golvet och fäktade vilt. Bullret jag hört och vilket också väckt fröken Callas kamrat, hade säkert kommit av att en stol blivit omkullsparkad, och nu hade benen ingenstans att få fäste. Tid till överläggning om hur man skulle bete sig var det inte; galningen kunde ju dimpa ned när som helst, så dåligt som taket var. Jag, som hade fått mest kläder på mig, sprang ut för att hämta folk, och strax utanför mötte jag Samuelsson och hans söner. De hade hört Nya Zeelands rop, och strax efter dem kommo ett par andra karlar. En av dem bror till token.

Samuelsson svor och gormade. Han var rädd om sitt tak och ville inte tillåta någon att gå upp på det, vilket heller ingen var så pigg på att göra. Visserligen var det inget högt fall, men det kunde ändå bli obehagligt nog, om man brakade igenom, ett öde, som man säkert inte kunde undgå vid försök att dra loss honom som satt i kläm. Det taket bar inte två människor på en gång. Men det var heller inte nödvändigt att gå upp; genom att skjuta på underifrån kunde man få loss karlen. Hans olycka, men vår lycka, var att han fastnat

med svångremmen i en krok i taket; i annat fall hade han väl tagit sig antingen upp eller ned. Som han nu satt hade han ingen kraft att göra något för sin befrielse.

Han hade säkert farit illa, den stackarn, medan han suttit i hålet, och det gjorde mig ont om honom då brodern slog honom, när han äntligen kom ned. Något ont hade han inte menat att göra oss, det påstod han bestämt, han hade bara velat skrämma sin tillbedda, alldeles som de försmådda friarna brukade göra på Nya Zeeland. Och nog tror jag att fröken Calla blivit rädd om han lyckats komma in till henne på natten, men att hon därför skulle ha sagt ja till hans frieri, det tror jag däremot inte.

Efter den natten höll familjen Nya Zeeland instängd så länge vi voro kvar, så vi sågo honom ej mer.

Vi hade under hela tiden varit befriade från besök av främlingar. Vänner och bekanta till fröknarna hade nog skrivit att de ville komma, men de hade fått avböjande svar. Hur fröknarna motiverat detta vet jag inte, men jag misstänker att det ibland fick heta att deras lilla hjälpreda var klen och inte orkade med någonting utöver det nödvändiga. Det förekom åtminstone att jag blev tillfrågad om jag inte tyckte det skulle bli besvärligt med en massa främmande, och när jag då kände på mig hur jag borde svara var saken klar.

Men de sista dagarna brydde vännerna sig tydligen inte om att ta hänsyn till hjälpredan. Utan att ha anmält sig kom då det ena sällskapet efter det andra. Vi hade till och med över tjugu personer på en gång en dag. Så många hade vi inte plats för inomhus, men det behövdes inte heller, de ville bara sitta på våra klippor och äta sin matsäck. Bland andra kom också det säll-

skap som varit med på båten när vi reste ut första gången. De som tillåtit sig att tvivla på vårt »trädbestånd», blommor och grönsaker på gården, och som inte ens velat tro på glasverandan, kommo nu för att se. Vi sade naturligtvis, som sanningen var, att åskan förstört det som vuxit på gårdsplanen, men då vi voro här första gången hade alltsammans funnits. Och glasverandan den fanns, det kunde de ju med egna ögon se. Och om det också var så att Samuelssons beskrivning av alla förmåner varit lite för starkt färgad — karlen kunde väl inte hjälpa att han var begåvad med en livlig fantasi — så hade vi ju en hel del som han inte skrivit om. Vi hade ju det präktiga tältet, platsen för hängmattorna och utmärkta lägerplatser i skydd av klipporna, och badstället var bättre än han beskrivit det.

Nå ja... huvudsaken var att hyresgästerna själva voro nöjda, det måste man medge, men hela sällskapet skrattade hjärtligt åt »villan med två rum och kök, glasveranda och jungfrukammare». Det uppväckte dock allmän beundran att vi lyckats få rucklet så trivsamt inomhus. Men så hade vi också utnyttjat alla möjligheter, till och med hönsens matho och värpbur hade kommit till nytta. Av hon hade det blivit en fönsterträdgård och av buren en bokhylla, som fröken Calla hade i sitt rum och var riktigt stolt över.

Trots besvikelsen när vi första gången sågo det beprisade sommarnöjet, var det nu verkligen med vemodiga känslor vi packade ihop våra saker för att ge oss iväg härifrån. Det hade onekligen varit skönt här. De friska salta baden i sjön, solbadet på klipporna och det glada fria liv vi levt var alltsammans oförglömmeligt. För min del hade jag inte haft någon svår tjänst. Frök-

narna hade själva hjälpt till med allt möjligt och dessutom varit så snälla och nöjda med allt vad jag gjort.

När jag kom hem fick jag höra att det skulle dröja mycket längre än man hade trott innan den nya fabriken blev färdig, och då ansåg jag det bäst att på nytt se mig om efter en tillfällig plats.

Mina pengar från fabriken hade jag innestående på kontoret för den tid jag varit borta, och det var som att få summan till skänks då den betalades ut till mig.

Alltså ännu ett plus till glädjen av sommarnöjet.

På epidemien.

När jag kom tillbaka från min plats som ensamjungfru i skärgården, träffade jag en del av mina kamrater som hade arbete i en trädgård. Så värst nöjda voro de inte, men jag tänkte ändå söka mig in där. Hur uselt det var skulle man väl alltid förtjäna till maten. Och trädgårdsarbete var ju för mig att uppliva gamla minnen. Men när jag talade med trädgårdsmästaren, ville han inte ge mig mer än två tredjedelar av de andras dagspenning, eftersom jag inte varit med under sommaren och den brådaste tiden. Att det också kunde bli brått på hösten, när allting skulle tas reda på, det tycktes han inte ha någon erfarenhet av. Annars var han villig att låta mig börja genast. Men med utsikt till så uselt betalt bad jag om ett par dagars betänketid. Säkert skulle jag förstöra skor och kläder för lika mycket som jag förtjänade, och då var det knappast klokt att ta ett sådant slitgöra. Då jag nu haft extra arbete hela tiden redde jag mig bra med det jag fick från fabriken.

Och jag kom heller inte i trädgården. Innan min betänketid var över fick jag bud från samhällets sjuksköterska att hon ville tala vid mig, och när jag kom befanns det att hon ville ha mig till hjälp i sjukvården.

Man hade just då börjat tala om barnförlamning — åtminstone hade inte jag hört om den förr — och man fruktade att en släng av den kommit till oss. Tre små gossar, två bröder och en annan, hade blivit hastigt sjuka med besynnerliga symptom och måste isoleras, och nu ville sjuksköterskan ha mig till att vara hos gossarna och sköta dem. Hur länge kunde hon inte säga, men minst fjorton dar måste det bli. En av dem var svårt sjuk, men de andra tycktes det inte vara någon fara med.

Så lockande föreföll det mig inte att bli instängd i ett sjukrum, och dessutom kände jag pojkarna och visste att de voro ena riktiga rackarungar. Så små voro de inte heller, mellan sju och elva år. Men sköterskans förtroende gladde mig, och på samma gång gjorde det mig också ont om barnen när jag hörde att ingen ville sköta dem, därför att man var rädd för smitta. Modern till de två som voro bröder hade nog gjort det, men hon låg själv sjuk, och den andre hade ingen mor. För övrigt hade modern till de två flera små hemma, och det hade nog varit svårt för henne att lämna dem. Den examinerade sköterskan bodde helt nära, och hon hade själv överinseende om de sjuka, därför var det inte nödvändigt med en utbildad sköterska. För epidemiska sjukdomar var inredd en liten isolerad avdelning i samma hus som det nybyggda ålderdomshemmet, och där hade man att stänga in sig tillsammans med de sjuka. Dessa tre pojkar voro för resten de som invigde »epidemien». För min del var jag inte rädd för smitta, och eftersom vildbasarna till pojkar voro sjuka, skulle jag väl kunna komma till rätta med dem. Jag gick därför till dem och lovade göra mitt bästa.

När jag kom in märktes det inte mycket att de voro sjuka. Alla tre voro uppe och hoppade som hjortar över bord och bänkar och skriade som om det varit en hel kalvhage med småpojkar. Det var först när de varsnade sköterskan bakom mig, som de lugnade sig. De hade fått lov att vara uppe ett par timmar, men på det villkoret att de sutto alldeles stilla och lekte med några byggklotsar som funnos i rummet. Nu störtade de fram till sköterskan och tiggde om att få gå hem. De kände sig inte det minsta sjuka, och leka med byggklotsar kunde de inte. Det hade ingen av dem gjort sedan han var tre år. Sköterskan lät dem skria och tigga en stund tills de lugnat sig. Då talade hon förnuftigt med dem, och hon fick dem att lova att de som »karlar» skulle bära sitt öde. Byggklotsar skulle de i alla fall slippa leka med, det lovade hon.

När pojkarna fingo höra att jag skulle stanna hos dem upphävde de riktiga indiantjut, vilket inte alls, efter vad jag sedan fick höra, berodde på att de voro glada åt att få ha mig, utan helt enkelt på, att de hoppades kunna övertala mig att släppa ut dem. Det var inte så mycket med deras karlaktighet när det kom till kritan. Men vare det långt ifrån mig att döma dem för det — dagarna blevo långa, trots att vi hittade på en hel del till förströelse. Alla tre voro mycket bättre pojkar, än jag trott dem om.

Efter tre dygn blev den äldste av gossarna sämre. Redan på kvällen klagade han över huvudvärk, och fram på natten var han så dålig, att vi måste hämta doktorn.

Fabrikens läkare var en gammal knarrig herre, som menade att den nya tidens svåraste sjukdom bestod i

pjåsk — isynnerhet när det gällde barnen. — Låt dem springa sig krya, brukade han säga, då ängsliga mammor frågade honom till råds för sina klena telningar.

Det var givetvis inte han utan hans assistent — en ung man — som ordinerat isolering för våra gossar. En sådan försiktighet ansåg den gamle alldeles överdriven och onödig, men han brydde sig ändå inte om att göra någon ändring, utan lät saken ha sin gång. Gossen, som vi kallat honom till, tyckte han inte alls att det var någon fara med. Han skulle bara hållas varm, laxera och få ett huvudpulver, så var han nog på benen dagen efter. Men vad doktorn ordinerade hade vi redan gjort, dock utan resultat.

Dagen efter — som doktorn så hoppfullt talat om — var det så illa, att vi måste förbereda gossens föräldrar på att det värsta kunde hända.

Föräldrarna läto hämta en annan läkare, men ej heller denne kunde göra något.

— Liv och död står i den Högstes hand, svarade han på föräldrarnas ängsliga frågor och tillade: »Så länge det finns liv finns det hopp».

Till sköterskan och mig sade han dock att mänskligt att döma såg det hopplöst ut. Vad det var för sjukdom kunde han inte säga.

De båda mindre pojkarna hade också blivit sämre, och det tyckte jag nästan var en välsignelse, eftersom jag tack vare det lyckades hålla dem i sina sängar. Avdelningen, som var kungligt inredd, bestod av två ljusa och luftiga rum för de sjuka och ett litet krypin för sköterskan, och detta låg just mellan sjukrummen. En prisvärd anordning, som jag vid detta tillfälle väl-

signade. Den sjukaste var så känslig för ljud och det var svårt att hålla de andra två tysta.

Det första dygnet efter doktorns besök låg gossen stilla, som om han halvsovit. Han tycktes inte ha några plågor heller, det var bara när något ljud hördes eller man rörde sig, som han ryckte till och såg plågad ut. Han var så känslig, att det inte hjälpte om man också rörde sig nästan ljudlöst. Hans mor blev buren upp i sjukrummet, men hennes jämmer plågade honom så, att hon genast måste bäras ut igen. För resten kände han inte igen varken mor eller far. Sköterskan kom och gick, och hon höll det inte otroligt att han kunde få ligga länge sådan han var — flera dygn kanske, men det enda man kunde göra var att sitta och vaka över honom. Och det gjorde jag timme efter timme. Det var så underligt att se den lille stackaren ligga så där utan att vara varken levande eller död. Honom som jag så många gånger sett flyga omkring, som om han haft kvicksilver i kroppen.

Medan jag satt vid bädden rörde sig mina tankar — ganska naturligt för resten — omkring döden ... denna underliga makt, som mänskligt att se väljer sina offer alldeles i blindo. Denne välskapade och begåvade gosse skördades, medan en syster till honom som var vanskapad och idiot fick leva. Om också inte föräldrarna frågade varför, så var det nog andra som gjorde det.

Tredje natten jag satt och vakade kände jag mig så tung i huvudet och trött att jag lät min bok sjunka i knäet, och bara satt och slöade. Nattens stillhet rådde både ute och inne, och det var så tyst, att det minsta knäpp förstorades till ett buller. Då hörde jag plötsligt att den sjuke började andas på ett annat sätt än

han gjort förut — friare och lättare. Och när jag såg upp, hade hans ansikte ändrat färg och uttryck. Det hade kommit ett skimmer av liv i stället för död över dragen. En stråle av hopp om att livet segrat bröt igenom mörkret. Jag reste mig och böjde mig ned över gossen, som öppnade ögonen, och jag såg på hans blick att han kände igen mig. Men efter ett ögonblick slöt han ögonen och suckade. Sakta nämnde jag hans namn och frågade om han hade ont. Jag väntade knappast att få något svar, men det fick jag. Han sade sig inte känna något ont, men han visste ändå att han var sjuk och att han nu skulle dö. Och efter en sekunds uppehåll tillade han:

— Jag vill inte dö, för då förstör pojkarna min damm, som jag har byggt, och så skulle vi snart köpa en sparkboll.

För min del blev jag lite handfallen, det måste jag medge. Jag var inställd på att man inför döden talar om helt andra saker än sparkbollar och dammar. Men hoppet att han skulle gå igenom hade ju kommit med det att han vaknat upp och var så redig. Jag tänkte trösta honom med att han nog skulle slippa gå bort just nu. Men innan jag hann säga något fortsatte han:

— Det är också svårt att dö, därför att man inte vet hur det blir sedan — vart man tar vägen när man dör. Far säger att man blir bara maskamat, att det där om själen är bara dumheter, men far narras ibland, det vet jag. I söndagsskolan, där säger de att man kommer antingen till Gud eller till onden. Är det sant, kommer jag nog till onden, för jag har aldrig tyckt att det var roligt att vara snäll. Också när vi gått från söndagsskolan har jag kastat sten på Mallans katt och

ätit upp gotterna för Mia. Inte för att jag tyckte de smakade gott, men det var så skojigt att höra henne vråla. (Mia var hans syster, som var idiot; hon var femton år men i utveckling ungefär som en tvååring.)

Jag var ängslig över att han talade så mycket, men jag vågade knappast be honom tiga. Och jag behövde det inte heller. Han tystnade ändå, och hans huvud sjönk ned på kudden. Men det såg inte ut, som om han fallit tillbaka i det tillstånd han varit före uppvaknandet. Det såg i stället ut, som om han somnat lugnt och naturligt — ja, jag trodde mig till och med förstå att han drömde. Att döma av de skiftande uttrycken i ansiktet gick han igenom alla arter av själsrörelser den halvtimme jag inte tog mina ögon ifrån honom. Till sist stannade ett ljust leende och ett skimmer av lycka över hans drag. Och sådan låg han så länge, att jag återtog min bok och började läsa.

Efter en stund hörde jag dock att han rörde sig, och när jag då lutade mig över honom, log han fortfarande.

— Nu är jag inte rädd för att dö och inte ledsen över det heller; sätt dig på sängkanten ska du få höra något.

Han talade tydligt och redigt och pekade ut var jag skulle sätta mig. Naturligtvis försökte jag hindra honom från att anstränga sig med att tala, men han ville nödvändigt, och då hade jag inte hjärta att neka honom, och han började berätta vad han upplevt medan han sovit. Ja, det vill säga, han trodde inte själv att han sovit. Någon dröm ville han inte gå med på att det varit.

— Jag såg änglarna, sade han, de var två, och de tog mig med sig till Gud för att jag skulle få tala om

för honom att jag är ledsen över att jag velat vara elak. Och vet du, Gud är inte på långt när så sträng och farlig, som de har sagt. Han drog på mun, när jag talte om Mallans katt och gotterna, och han tyckte att vi skulle glömma det där. I himlen får jag också bygga dammar och göra sånt som jag tycker är roligt, och när jag blir stor karl, får jag bli djurläkare.

Hans ögon strålade, och det var som om hans livskraft vuxit allt efter som han talade. Han beskrev vidare hur det såg ut i himlen, vad änglarna gjorde och vad de sagt till honom. Drömt hade han tydligen gjort, men det måtte ha varit en rolig dröm. Om han förut haft någon önskan att bli djurläkare eller om den kommit med tanken på katten som han stenat, vet jag inte.

När han slutat denna glada skildring av vad som väntade honom, sade han:

— Nu hinner jag inte träffa mor och far; änglarna skulle bara hämta Korp-Jan, sedan kommer de och tar mig med sig, men du ska säga till mor och far att de ska inte gråta, för jag får det så bra, och vi får träffas, när de kommer till Gud — far får nog följa med vad han än tror. Så ska du säga att de får ge Mia min sprattelgubbe, hon är så glad åt den, och Gösta får min segelbåt, och så be pojkarna köpa en brun sparkboll, för de bruna håller mycket längre än de grå.

Hela tiden hade han talat, så att jag utan svårighet kunnat höra och förstå vad han sagt, och när han slutat räckte han mig handen och tackade för att jag satt hos honom.

Efter det kastade han upp armarna och drog ett djupt andetag. Jag lät honom ligga så några sekunder, sedan tog jag så försiktigt jag kunde och lade hans armar till

rätta. Över hans ansikte lyste alltjämt samma ljusa leende, men nu hade han slumrat in i en drömlös ro. Han var död. Men det kändes inte som om döden utan som om en fläkt från himlen svävat genom rummet. Det måtte ha varit änglar som hämtat honom.

När jag sedan jämnat huvudgärden, lagt gossen rak och slutit hans ögonlock, gick jag för att väcka sköterskan. Klockan var två på natten, och vi kommo överens om, hon och jag, att inte oroa föräldrarna förrän på morgonen.

Korp-Jan var en gammal gubbe, som tillsammans med sin hustru bodde i en fallfärdig koja utanför fabrikssamhället. Både han och gumman voro sura, tvära enstöringar, som man minst av allt skulle tänka sig bli avhämtade av änglar, när de skulle bort en gång. Sköterskan log när hon hörde att gubben Jan varit med i den döende gossens dröm. Gubben var alla småbarns skräck; hans namn var kraftigare än sotarns när mammorna ville skrämma barnen. Men pojkar som hunnit så långt, att de inte fruktade vare sig Korp-Jan eller sotarn, de hade sin förnöjelse i att reta gubben och få honom att jaga dem. Och även om man tyckte synd om gubben var jakten så dråplig, att det var svårt att hålla sig allvarsam, när man såg den. Där kom Jan struttande på sina giktbrutna ben, gråtande och svärjande med käppen i högsta hugg, och de syndiga pojkarna läto honom gång på gång komma farligt nära, och därmed sporrades hans iver, så att han ej slutade så länge han orkade röra sig.

Bara för ett par dagar sedan hade jag suttit i fönstret och sett på ett sådant upptåg. Den lille, som nu gått bort, hade naturligtvis många gånger varit med om

den där leken, och sköterskan menade att det var därför han i det sista tänkt på gubben, vilket ju lät antagligt.

Men vid åttatiden på morgonen när hon kom tillbaka, såg jag på henne att det var något särskilt som hänt, och det första hon sade var:

— Kan du tänka att Korp-Jan har dött i natt. Gumman låg i morse och väntade på att han som vanligt skulle gå upp och koka kaffe, och när det dröjde skulle hon gå och se hur det var fatt, och då var han död.

Alltså hade änglarna hämtat Jan! Det blev åtminstone en stor tröst för hans gumma, som av hjärtat sörjde sin bitvarg till gubbe.

Vid obduktionen blev det fastställt att gossen åtminstone inte haft barnförlamning, även om man inte kunde säga vad det varit för sjukdom. De två mindre blevo snart krya, men jag fick ändå ha dem i isolering några dygn längre än som från början varit sagt. Men nu var det lätt att hålla reda på dem. Den andres bortgång hade gripit dem djupt. De tröttnade aldrig på att höra vad han sagt sista natten. Om och om igen bådo de mig berätta om änglarna och om himlen, och jag fick inte hoppa över att Korp-Jan skulle hämtas. De här två hade också varit med om att reta honom, men de ångrade sig nu och hade gärna bett honom om förlåtelse om de kunnat. Jag påminde dem om att Korp-Jans gumma fanns, och de kunde ju gottgöra en del genom att vara snälla mot henne. Detta föll tydligen i god jord. Gösta — han som fått segelbåten — kom en dag och lämnade mig den och bad att jag skulle ge den till Korp-Jans gumma och hälsa från honom att han alltid ville vara en snäll gosse.

Det var verkligen ett stort offer på bättringens altare. Han älskade sin segelbåt så att han inte kunnat skiljas från den om nätterna ens utan haft den hos sig i sängen. Och hans offer var så allvarligt menat, att jag knappt tror att han blev glad åt att slippa göra det.

Hos de gamla.

När mina tjänster inte längre behövdes på epidemiska avdelningen kom sköterskan och ville ha mig till ålderdomshemmet, och dit gick jag gärna. En av de anställda där hade blivit sjuk och jag skulle träda in i hennes ställe. Det var ganska underligt men också intressant att så där omedelbart flyttas från barnens värld in i de gamlas. Man säger ju ofta om gamla att de blivit barn på nytt, och nog var det så med många av dem som voro här. Fast det är väl rätt stor skillnad på de gamlas barnslighet och barnens. En gumma, vars ord jag gärna lyssnade till, uttryckte skillnaden så: »I barnens värld är barnslighetens blommor levande och friska av livets morgondagg, men i de gamlas värld är de torra och livlösa.»

Det är kanske vemodigt med gamla som blivit barn på nytt, men jag älskade dem. Och nog händer det ofta att också deras barnslighets blomster har friska skott.

Jag kände redan de flesta av gummorna på hemmet, fast jag inte haft med dem att göra förut. Flickan som jag skulle ersätta, var en vän till mig, och jag hade ofta besökt henne. Och vid sådana tillfällen var det ingenting ovanligt att jag klandrade hennes sätt att umgås med de gamla — just när det gällde sådana

som blivit barn på nytt. Jag kände henne så väl och visste att det för ingen del berodde på hjärtlöshet att hon tog dem som hon gjorde ibland. Hon var den snällaste människa man kunde tänka sig, men hon passade inte att sköta gamla.

Hon hade mycket strikta föreställningar om hur barn skola fostras, man fick för ingen del vara släpphänt eller pjoska med dem, och efter samma regler ville hon gå när det gällde de gamla. Framför allt ville hon ta ur dem alla fixa idéer. Ett nit som jag för min del hade bra lite förståelse för. Ingen människa led ju någon skada av att här satt en liten åderförkalkad gumma och grubblade över hur man skulle få nypon att bli stora som äpplen och få dem att innehålla något gott i stället för de otäcka, ludna fröna. Och en annan grämde sig över att prästen bar svart kappa i kyrkan i stället för en i gladare färger. Hon trodde, att det med den svarta kappan var den ondes påhitt för att människorna skulle bli sorgsna till mods, när de kommo i Guds hus.

Den min väninna hade svårast att komma tillrätta med var en som trodde sig bedragen på ett miljonarv. Hon påstod sig ha haft en farbror som dött i Amerika och lämnat en förmögenhet efter sig, vilken rätteligen bort tillfalla henne. Men »presidenten och lagkarlar» hade tagit den, och hon hade blivit utan. Min väninnas exercis med gumman förargade mig ibland, och jag hade önskat få ta hand om henne — och nu skulle jag få det. Jag hade nästan aldrig sett henne annat än oregerlig och på dåligt humör. Vid måltiderna brukade hon slå både gröttallrik och sked ur handen på den som skulle mata henne, och när hon skulle ha rent på sig och rent

i bädden, brukade det vara riktiga krafttag mellan henne och den som skulle sköta henne. Det eländet hoppades jag få slut på — och utan att skryta så fick jag det.

Hemmets föreståndarinna beredde mig på vad som väntade, när jag första morgonen skulle gå in och ge gumman hennes frukost, men jag tog det med ro. Så fort jag kom in började hon kalla Gud och människor till vittne på, vilken skurk presidenten i Amerika var och vilka lagkarlar han hade.

Jag lät henne rasa ut lite, sedan gjorde jag något som min rättänkande väninna säkert skulle ha stämplat som höjden av oärlighet — jag höll med gumman. Herrarna i Amerika voro så långt utom räckhåll, så jag tyckte inte det var så farligt, om de fingo sina fiskar varma. Jag lovade göra vad jag kunde för att de skulle komma dit varken sol eller måne lyste på dem. Men så fick jag också utan svårighet gumman att äta. Hon gav mig rätt i, att om hon skulle få krafter till att ta itu med sällskapet, så måste hon äta med besked. Hon åt två portioner gröt, något som hon aldrig förr gjort sedan hon kommit till hemmet, påstod föreståndarinnan.

Ifråga om ombyte av kläder hade jag märkt att hon reagerade för att det rena kändes kallt. Jag gjorde då det lilla knepet att värma sakerna hon skulle ha, så att de kändes skönare än det hon hade på sig, och då var det ingen nöd med bytet. Naturligtvis talade vi om syndarna i Amerika medan det skedde.

Den äldsta av våra gummor hade bara några månader kvar tills hon skulle fylla hundra år, och vi började redan tala om hur festligt vi skulle ha det den dagen,

fastän gumman själv alltid höll fast vid att hon inte skulle uppleva sin hundraårsdag här på jorden. Men det togo vi aldrig på allvar; hon var nästan den kryaste av alla våra gamla. Och hon var också den det var roligast att tala med, fastän hennes huvud inte alltid var så klart. Det var med henne såsom fallet ofta är med gamla, att händelserna för dagen falla dem ur minnet, men att de däremot så klart som helst kunna påminna sig det som hänt för årtionden sedan. Hon kunde ibland gruffa över att prästen aldrig tittade in till henne, även om han samma dag suttit en hel timma hos henne. Hos ingen annan gjorde han så många och långa besök, men så fort han stängt dörren glömde hon att han varit där. Hon brukade ofta säga att hon nog inte skulle känna igen honom om han kom, för hon hade inte sett honom sedan han jordfäste hennes gubbe för fyrtio år sedan.

Medan hennes gubbe levde hade prästen ofta hälsat på dem; han hade till och med varit så »gemen» att hon fått bjuda honom på kaffe, men nu kom han aldrig. Det tyckte hon var lite nedrigt. Som fattig änka hade hon ju bättre behövt hans tröst. Men se prästen var så road av att jaga, och hennes gubbe hade varit jägare så det var naturligtvis det som hade dragit, menade hon. Att den nuvarande pastorn inte var född för fyrtio år sedan, det kunde hon aldrig få i sitt huvud. Men det värsta var att hon glömde att hon fått mat, så snart en måltid var över. Hon kände aldrig att hon var mätt, utan stoppade i sig mat när hon kom åt. Flera gånger hade hon förätit sig och varit så illa däran, att doktorn hade måst ta hand om henne, och nu hade vi

stränga order att se till att hon höll sig inom det måttligas gränser.

Alla fristunder jag hade, satt jag inne i hennes rum. Det var så roligt att höra henne berätta om gamla tider. Hon kom ihåg när den första fabriken byggdes och hur arbetarna hade det på den tiden. Det är ju möjligt — troligt till och med — att berättelserna under årens lopp fått lite starkare färg än de ursprungligen haft, men kärnan i dem var ändå ur verkligheten. De första herrarna hade varit utlänningar — engelsmän — och jag tror nog att gumman hade rätt i att de ej voro komna för att öva barmhärtighet utan för att tjäna pengar.

Om det också var bara fantasier att de haft med sig en arbetsledare, som varit slavdrivare på en bomullsplantage i Amerika, så var det nog ändå sant, att de till det otroliga utnyttjat folket de hade i sitt arbete. Den här gumman hade varit med om att gå till fabriken redan klockan fyra på morgonen de två eller tre första åren; senare hade tiden blivit framflyttad först en halv och sedan en hel timme. Även småbarn hade måst börja så tidigt. Om inte annat fingo de vara med och hålla lyktorna åt de vuxna. Belysningen hade nämligen varit så dålig att många måste ha en handlykta med sig de mörka vintermorgnarna.

På kvällarna skulle de egentligen fått sluta klockan åtta, men för det mesta måste de arbeta över. Det fanns inte ackord i vanlig mening, men det var ett pensum givet som de skulle hinna för dagen, och den som inte hann det, fick stå tills det blev gjort. De flesta maskinerna drogos med handkraft och hade intet gemensamt kraftcentrum som under vår tid, varför det

heller inte var nödvändigt att alla slutade på en gång. Men den som arbetade över måste betala »ljuspengar», och det hände ibland att dessa stego till mera än förtjänsten för hela dagen. Dagspenningen var nämligen inte stor, trots att arbetsdagen var så lång. Vi med våra sex kronor i veckan levde ju på en furstlig standard, om man jämförde med hur folket haft det på den tiden. Svart bröd, potatis och salt var den stående kosten. Sill till potatisen var en läckerhet som man möjligen kunde bestå sig till söndagsmiddagen — om det inte gått för många ljuspengar under veckan. Smör till det svarta brödet såg man bara vid jul och påsk.

När sedan avlöningen höjdes, och det gick därhän, att en karl fick en hel femma i sin avlöningsask när veckan var slut, då tyckte de sig stormrika. Men det dröjde länge innan de kvinnliga arbetarna kommo så långt.

Ja — så berättade hundraåringen, och det var många gamla som bestyrkte hennes berättelse, fastän många av den yngre generationen tvivlade på den. För min del hörde jag inte till dem som tvivlade, även om det i arkivet inte fanns något antecknat om handlyktor, ljuspengar och förmannens piska — den figurerade nämligen också i gummans minnen.

Men det var också mycket utom förhållandena i fabriken som den gamla hade att berätta om. Hon mindes när det inte fanns mer än två hus i detta nu så tätt bebyggda samhälle, när skogen sträckte sig ned till landsvägen och vargarna gingo inpå husknutarna. Vad hon särskilt målande beskrev, det var när man skulle anlägga järnväg från Göteborg uppåt landet, och den skulle gå förbi här. Hennes far hade kommit hem en

gång och talat om, att han i skogen träffat en skara herrar som räknat och mätt både högt och lågt, och de hade sagt att här skulle järnvägen gå fram. Hennes far hade frågat dem var de tänkte ta järn ifrån till en hel väg, men då hade de bara skrattat och sagt att det skulle vår Herre förse dem med. De hade också sagt, att när järnvägen blev färdig skulle man inga hästar behöva, vagnarna skulle gå för sig själva och ändå skulle man komma fram dubbelt så fort som med hästar. Det där lät ju otroligt, och hennes far hade trott att herrarna ville driva med honom, men en vacker dag började järnvägsbygget. Ja, det förstås, vår Herre hade nog varit sparsam på järnet; det blev bara ett par smala skenor, och både hon och andra hade tyckt det var rena dårskapen, när de »inbilska» herrarna hade trott att vagnar stora som hus skulle kunna gå där.

— Jag kommer ihåg som om det varit i går, brukade hon säga, när de kom och sade att de skulle provköra. Vi gick man ur huse för att titta på eländet, och det var sannerligen att se på. Där stod på skenorna tre lådor, eller vad jag skall kalla tillställningarna, stora som små hus med hjul inunder och fönster på ... och gardiner för fönstren, och in steg en hel mängd ståndspersoner, herrar och fruar fina som vår Herres grannaste dag. På den tiden kunde folk va fina, herrarna i storrutiga pantalonger och ljusgrå stormhattar utå skinande silke och höga som små skorstenar, och fruarna smala som getingar om midjan men med turnyrer och krinolin som stod omkring dem, så man inte kunde begripa hur de kom genom dörrarna. Åtminstone genom dörrarna på de där vagnshusen, det trodde jag aldrig de skulle komma — men minsann gjorde de inte! Och

vi, annat folk, sa till varann: — De är inte rädda om livet de där. Får de spektaklet igång, så välter det över ända, och då slår de ju ihjäl sig. När alla var på började det ryka hemskt ur åbäket — ja, nu för tiden kallar de det ju för lokomotiv — som stod längst fram, å efter ett förskräckligt tutande — som gör ont i öronen än, när jag tänker på det — började hjulen gnissla och röra på sig ... å hela vidundret satte å som ett skott — jag trodde jag skulle få slag, så hemskt såg det ut. Och min mor hon sa just, att det måtte vara på världens sista tid när sånt kan gå.

Gumman släppte aldrig sin misstro till järnvägen. Hon var över nittio år när hon första och enda gången begagnade den. Hon skulle till en läkare i Göteborg, och ålderdomshemmets föreståndarinna hade lyckats övertala henne att följa med på tåget, men den färden var hon inte glad åt. De hade kört alldeles för vårdslöst.

Hon hade bett föreståndarinnan, som själv var med på tåget, säga till att de skulle köra försiktigare, men det hade hon inte velat göra och då hade gumman själv sagt till konduktören. Men denne, som hon för övrigt aldrig kallade annat än karlsloken med de blanka knapparna, hade stirrat på henne, som om han trott att hon inte vore klok. Och människorna som sutto omkring hade fnittrat, om inte rent av gapskrattat åt hennes rimliga begäran. Hon talade alltid om denna episod i den mest indignerade ton. Hon trodde nästan att det var farten på järnvägen som gjorde människorna förryckta — förryckta voro de naturligtvis, i annat fall hade de väl inte suttit och flabbat när det ingenting var att göra sig lustig över.

När gumman skulle hem hade det varit omöjligt att få henne på tåget.

Den gumma som kom näst hundraåringen i ålder var nittiotvå år, och hon var också en underlig själ. Man sade att hon alltid varit originell, och nu kom därtill åderförkalkningen. Hon hade mycket mindre reda på sig än den äldsta, och första tiden var det inte utan att jag var rädd för henne, isynnerhet om nätterna då jag ibland måste sitta och vaka över henne. På den tiden hade jag inte hört talas om det underverk som heter radioteater. Och lika ovetande om det som jag, var utan tvivel gumman också. Eftersom detta nöje, så vitt jag vet, på den tiden ännu låg som ett ofött barn i vår Herres knä. Om det varit nu hade jag bestämt trott att gumman ville agera högtalare. Hennes underhållning om nätterna var nämligen som en teater där man bara hörde rösterna, men inte såg några skådespelare. Jag såg inte ens gumman, därför att vi hade måst bygga omkring hennes säng, så att hon låg nästan som i en bur. Hon var mycket orolig, och detta var enda sättet att hålla henne kvar i sängen. Aldrig varken förr eller senare har jag hört någon människa kunna tala med så många olika röster. I hennes nattliga underhållning, som faktiskt var en hel pjäs, spelade inte mindre än sju personer, och hon utförde allas roller så mästerligt, att jag blev mörkrädd. Handlingen var ett kärleksdrama, som dock slutade oblodigt. Personerna voro: hjältinnan (en ung flicka) hennes bägge föräldrar, en falsk präst, en annan skurk, den hon älskade och en osjälvisk ädling.

Ingen av personerna var egentligen sådan, att man

fick någon vidare sympati för den — det skulle möjligen vara den osjälviske. Själva hjältinnan hörde man minst av. Flickans far var en lismande girigbuk som ville ge bort sin unga vackra dotter till en utlevad rucklare och skurk bara för att denne var rik.

Först hörde man en palaver mellan fadern och modern. Gubben svamlade om deras pärla, som den rike mannen kunde infatta i guld. Men gumman gjorde några lama invändningar; flickan älskade ju en annan, en ung och ståtlig man, fattig men hederlig. Ynglingens hederlighet tycktes dock vara för gubben vad det röda skynket är för tjuren: han blev ursinnig när han hörde om den. Det framgick av föräldrarnas resonemang att flickan hade sitt huvud för sig och absolut nekade att låta sig tvingas. Hon hotade att ta livet av sig hellre än att träda i brudstol med honom som fadern valt ut åt henne.

Och nu gällde det att hitta på hur man skulle bryta hennes vilja. Gumman, som inte hade så stor mening med sina invändningar, utan i själ och hjärta nog var enig med gubben om att man kom längre här i världen med pengar än med hederlighet, undrade om inte prästen skulle kunna hjälpa dem. Deras dotter var ju religiös och såg i prästen nästan ett högre väsen; kunde de bara få honom att tala med henne om fördelen av det här partiet, skulle hon bestämt ge med sig. Men den utvägen hade gubben redan tänkt på och talat med prästen, och där var ingen hjälp att få. Prästen ogillade på det högsta deras val av måg.

Men gummans ord gav ändå gubben en idé. Som i blixtbelysning såg han hur det hela skulle gå till.

Medan gubben och gumman höllo på att tala kommo

två män på besök, han som gubben ville ha till måg och en vän till denne. Gubben skickade då ut sin hustru för att ställa om några förfriskningar åt gästerna, men det var mest för att han ville bli av med henne och få tillfälle att viska några ord i örat på mågen in spe. Och så fort gumman stängt dörren drog han honom åt sidan och talade om vilken utmärkt plan som dykt upp när han hört om flickans villighet att lyssna på prästen.

— En utmärkt idé . . .! Tyckte den försmådde friaren.

Vännen som var med fick också del av förtroendet, och han åtog sig att spela huvudrollen i komedien gubben tänkt ut. Han hade studerat teologi och skulle ha blivit präst, om inte fyllan förstört hans resurser, både de andliga och de materiella. Det var ju ingenting som hindrade att han för en gångs skull spelade präst och talade förnuft med den halsstarriga flickan. Han kunde ju ge sig ut för att vara den som skrev spalten »söndagstankar» i veckotidningen hon läste.

Nu passade det ju också bra, eftersom hon för tillfället låg sjuk och säkert var mer än vanligt mottaglig för prästens förmaningar. Alla tre skrattade cyniskt, och de två vännerna avlägsnade sig för att göra sig i ordning för spektaklet.

Så fort de gått, kom den osjälviske ädlingen in på scenen. Han älskade också flickan, och han var rik och hade nog inte blivit avvisad av hennes föräldrar om han anhållit om hennes hand. Men han gjorde det inte därför att han visste, att hon hade en annan kär. Han ville framför allt hennes lycka, och han hade föresatt sig att förhindra att hon gavs åt den ovärdige. Han visste att hennes far gjort försök att tvinga henne, och nu kom han sjudande av harm för att ställa gubben

till räkenskap. Och det växlades skarpa repliker mellan de bägge männen.

Med en röst, som vilken skådespelare som helst kunnat avundas gumman, slungade hon ut:

— Välan, herr judassjäl... ni vill sälja ert barn...! Vad är priset...? ... Svara mig... vad begär ni, gamle gnidare, för ert barns själ... Jag vill köpa henne fri att följa sitt hjärtas bud... nämn summan!

Nästa scen var rummet där flickan låg sjuk. Den föregivna prästen läspade salvelsefullt om välsignelsen av att lyda sina föräldrar. I detsamma steg den efterhängsne friaren in, men då rusade flickan ur sängen, grep sin faders jaktgevär och sköt på honom. Men — till all lycka — bommade skottet.

Mitt i tumultet kom han som flickan älskade, yr i mössan av glädje. Han hade fått ett räntefritt lån på femti tusen och kunde köpa byns vackraste gård och gifta sig när som helst. Det säger sig självt att långivaren var den osjälviske.

Det hela slutade väl. De älskande fingo varandra och blevo lyckliga.

Inte en utan många nätter fick jag vara med om det här dramat, och jag kunde verkligen, när jag satt i en korgstol och blundade, se varenda en av de uppträdande. De som kände gumman påstodo, att detta skulle vara hennes egna ungdomsupplevelser. Huruvida detta var sant eller ej, vet jag inte.

Bland dem jag hade att passa på hemmet var det en som är oförglömmelig därför att hon led så ohyggligt; men hon var den mest tåliga människa jag sett. Hon hade vid nitton års ålder i fabriken råkat ut för en

olyckhändelse som för all framtid band henne vid sängen. När jag nu passade henne var hon fyllda femtio år och hade således legat över trettio. Och största delen av denna tid hade hon legat så gott som utan skötsel, vilket — det måste erkännas — huvudsakligen berodde på hennes egen envishet. Fabriksledningen hade velat lägga in henne på ett sjukhem, då det visade sig att hon aldrig kunde komma upp.

Men hon ville absolut inte lämna sitt eget hem, och ändå hade hon bara en bror och en fnoskig halvsyster som skulle sköta henne. Föräldrarna hade dött medan hon var liten. Hennes hem låg också uppe i skogen, drygt en halvtimmas väg från samhället; därför var det sällan någon människa därifrån tittade till henne, åtminstone under de senare åren. Syskonen voro nog snälla mot henne, men de kunde inte ge henne den vård hon behövde. För resten ville hon helst få ligga ifred. Smärtorna i hennes brutna rygg kändes mindre då hon låg alldeles stilla. Och när hon då tiggde syskonen att få slippa bli oroad med ombyte i bädden och rent på sig, tyckte de synd om henne och läto henne i det längsta få sin vilja fram. Men ändå var hon ingen lortaktig människa, det märktes mycket väl, sedan hon kommit till ålderdomshemmet.

Dit hade hon heller inte kommit av fri vilja. Det var samhällets sjuksköterska som till sist gjort sig hård för alla tårar och böner och tagit henne från stugan i skogen. Sköterskan hade den ena gången efter den andra blivit utestängd, då hon velat besöka den sjuka, och då hade hon låtit det bero. Träffade hon någon av syskonen svarade de bara att hon som låg var bättre nu än hon varit på tjugofem år, och då kände sköterskan

det nästan orätt att tränga sig på. Men efter hand fick hon höra talas om att stanken i rummet, där den arma varelsen låg, var rent outhärdlig, och att smuts och ohyra höll på att äta upp henne. Och då blev det en samvetssak för sköterskan att få henne därifrån.

Det var verkligen hemskt att höra henne beskriva, i vilket tillstånd hon funnit bädden och henne som låg i den. Utom händer och ansikte hade inte en fläck av människans kropp blivit tvättad under alla de år hon legat. Hon kunde nämligen inte själv röra sina händer och armar — inte ta sig en dryck vatten själv eller jaga bort en fluga som satt sig i ansiktet på henne. Lägga henne i ett badkar kunde det inte bli tal om, så sönderfrätt av liggsår som hela hennes kropp var. Hon skulle heller inte ha stått ut med att på en gång bli tvättad ren över hela kroppen, utan man fick ta en liten bit varje dag, tills hon blev färdig.

Men den proceduren var redan över då jag kom för att passa henne. Nu hade doktorn börjat sköta hennes liggsår, inte för att det var hopp om att de kunde läkas, men skötseln av dem hörde väl till civilisationens bud antar jag. Fast jag för min del undrade om det inte varit barmhärtigare att låta dem vara. De marter hon två gånger i veckan måste gå igenom vid den här behandlingen voro helt enkelt obeskrivliga. Ändå hörde man aldrig ett jämmerrop — knappt ett ljud av klagan denna förfärliga halvtimme. Men när man under tiden stod och höll i hennes huvud och såg hur hon tuggade sönder servietten hon fått att bita i, fick man en aning om vad hon hade att gå igenom. Hon bad nämligen alltid att få något mjukt att sätta tänderna i för att därmed kunna kväva skriken, som ovillkorligt ville kom-

ma fram. Hon var en ovanligt ambitiös människa som kände det som en oövervinnelig skam att jämra sig.

Det var också med anledning därav som hon kände det så plågsamt att ta emot hjälp vid de naturbehov som voro oundvikliga. Så hade det varit även medan hon låg i sitt hem, och för att så sällan som möjligt behöva besvära hade hon tagit sig för att inskränka sin föda till det rent otroliga. Hon sade, att när hon började med det plågades hon rysligt av hungern första tiden, men när bara något år gått blev det lättare. Hon hade hittat på att ta ett trästycke eller något annat hårt att tugga på, och det hade givit lindring.

Sällan har jag sett någon sjukling som i samma grad som hon uppskattade den minsta lilla tjänst man gjorde henne. Man skämdes verkligen över hennes tacksamhet. Bara det att man lade en ren duk på hennes lilla bord vid sängen och satte dit några friska blommor — eller allra helst en blommande pelargonia — kom henne att gråta av glädje och tacksamhet. Jag satt gärna vid hennes säng. Hon var en sådan gladlynt och intelligent människa, som det verkligen var roligt att höra tala, i trots av att hennes värld var så liten. Under de trettio år hon legat hade hon aldrig kunnat läsa en bok eller en tidning, eftersom hon ingenting kunnat hålla i sina händer. Inte hade hon haft någon heller som kunnat läsa för henne. Systern kunde inte läsa, och brodern ville inte. Några besök hade hon inte velat ta emot, men var det ändå någon som kom och hon bad en läsa, blev det aldrig något annat än en andlig betraktelse. Ingen hade varit så gudsförgäten som jag att man läst några humoresker för henne — men jag kände att det gjorde henne gott.

Första tiden på ålderdomshemmet hade hon längtat svårt till stugan i skogen, men så småningom hade hon försonat sig med det nya. Hon brukade säga att hon hoppades att förändringen skulle avkorta hennes lidande här på jorden med några månader åtminstone, och det var hon glad åt. Ofta frågade hon mig, om jag trodde hon syndade då hon bad till Gud att få gå bort ju förr dess hellre. Men det kunde jag verkligen inte tro vara synd.

Och jag måste erkänna att det var nästan som om jag fått en personlig gåva då man kom och talade om att hon en morgon legat för alltid insomnad. Men jag saknade henne; vi hade blivit vänner, och så ofta jag kunnat hade jag tittat in till henne även sedan jag lämnat ålderdomshemmet.

Hennes liv och långa lidande tycks mig vara ett av de stora frågetecknen i livet.

Hundraåringen fick rätt. Hon upplevde inte sin födelsedag utan gick ur tiden några veckor före den.

Vid hennes bortgång var det något av samma ljusa högtidsstämning som när den unga gossen jag vakat över gick ur tiden. En hel vecka innan hon fick lämna detta jordiska, talade hon om sin flyttning till det himmelska hemmet lika naturligt som en, som varit ute på en lång resa och nu gläder sig åt att om några dagar få återse sitt fosterland. Hon talade om löftet att i Guds rike få sitta till bords med Abraham, Isak och Jakob, och hon undrade vad hon skulle få att äta vid denna välkomstmåltid. Det talades ju i bibeln om den gödda kalven, och hon hoppades att det skulle vara något av den som kom på bordet.

Ungefär en halvtimme före sin död uppmanade hon oss som sutto vid sängen att vara tysta och stilla och lyssna till den himmelska musiken — och nog tyckte man sig höra den. Just när hon lade sitt huvud till ro vinkade hon åt oss och frågade om hon inte »fick ta med hälsningar hem till Herren Gud». Hon lovade också att tala gott om oss då hon kom hem.

Jag fann mig väl bland de gamla, men den nya fabriken var färdig, och min plikt var att gå till den.

En aktion för högre lön.

Efter att ha kommit i beröring med de bägge motpolerna barn och åldringar, kom jag tillbaka till livet som ligger däremellan.

Disponenten hade skämtsamt lovat oss att vi skulle få ett spinneri så fint som en balsal, när bara den nya fabriken blev färdig. Balsalar voro för all del okända lokaliteter för mig, men att det skulle vara något extra, det förstod jag ju. Och något extra var vår nya fabrik, det måste medges.

Dagen innan arbetet skulle börja ställde fabriksledningen till en liten fest för oss, där det bjöds på både andlig och lekamlig förfriskning, och från den festligheten tågade vi i sluten trupp med herrarna i spetsen ned till fabriken för att bese den. Så fort vi kommo innanför dörrarna ropade en av kamraterna som kunde »uttrycka» sig: »Här har tiden gått hundra år framåt.» Och vi andra gåvo henne rätt.

Man skulle kunnat tro att det låg hundra år mellan det gamla mörka och ruckliga spinneriet och den ljusa härliga lokal vi nu kommo in i. Det bästa var golvet, tyckte jag för min del: parkett i brunt och rött, och det kändes jämnt och fast för foten. I den gamla fabriken hade det varit nästan livsfarligt att gå på de ojämna

blanknötta kalkstenshällarna, vilka voro hala som is. Ljuvligt var det också i den nya lokalen med de höga fönstren, som släppte in så rikligt med ljus. Vad som mest tilldrog sig vår uppmärksamhet var en mängd besynnerliga plåtrör, som likt jätteormar ringlade sig omkring maskinerna och för övrigt kröpo lite varstans utefter tak och väggar; deras trattar voro som gap.

Disponenten såg belåten ut, när han märkte vår förbryllade uppsyn. Han hade tydligen väntat på att få se vilken effekt detta underverk av skinande plåt skulle göra. Och jag kände mig givetvis smickrad när han vände sig just till mig och frågade, hur jag tyckte att det tog sig ut. Jag hörde på hans ton att jag skulle tjäna upp mig dess mer ju starkare lovord jag tog till, men jag kunde ändå inte säga annat än att det enligt min mening som dekoration var mer konstigt än vackert. Jag kunde nämligen inte tänka mig att konstigheten hade annat än dekorativt ändamål. Herrarna fingo förstås roligt åt mitt svar, och tjänade upp mig med det gjorde jag knappast. Det här var något som var ett strå vassare än dekoration. De besynnerliga rören voro dammsugningsapparater och skulle tjäna som skydd för våra lungor. Vår ciceron talade om för oss att vi med denna anordning kommit i främsta ledet ifråga om hygieniskt inrättade fabriker. Naturligtvis sträckte vi på oss, det är ju alltid roligt att höra till de främsta, även om man utan egen förskyllan nått därhän.

Nu äntligen hade vi även fått vatten inlett och därtill en nästan slösande rikedom på handfat — vi behövde ju inte vara mer än sjuttiofem personer om ett.

Själva arbetsdriften hade också blivit en annan. Man kom snart underfund med att de lediga stunderna hädan-

efter skulle bli färre. Med spänning väntade vi på första veckans avlöningsdag. Vi, enfaldiga själar, trodde att också avlöningen vuxit i kapp med arbetstakten och de hygieniska framstegen. Men i det fallet blevo vi besvikna. Visserligen hade det blivit en liten ändring i våra ekonomiska villkor, men det var tyvärr så att vår veckopenning hade sjunkit med några ören i stället för att stiga.

I sammanhang med allt det nya hade vi också hoppats på en omvälvning i styrelsesättet. Den gamla patriarkaliska regimen, som var ohjälpligt föråldrad, fanns bara i vårt samhälle, sades det, och de flesta hos oss också hade nog ledsnat på den. I synnerhet var det några unga självmedvetna brushuvuden som menade att vår välvilliga ledning behandlade oss som omyndiga barn, och det vägrade man att finna sig i längre. Varför skulle inte vi kunna hålla jämna steg med samhällena runt omkring? Överallt hörde man suset av den nya tidens vingslag. Det var i socialismens kampdagar, då man agiterade, organiserade fackföreningar och försökte sig på att strejka. Men hos oss var allt detta förbjuden frukt.

Bland agitatorerna fanns det en så förnämlig kraft som fru Kata Dalström. Hon höll flera föredrag i Göteborg, men besökte också de mindre orterna och samlade skaror av människor kring sin kateder. Hon förklarade sig villig att komma också till vårt samhälle, om man bara lyckades få lokal. Vi voro redan så anstuckna av den nya tiden, att vi, på ett sammanträde med de mest intresserade, valde en kommitté som skulle ta saken om hand. Kommittén vände sig till fabriksledningen beträffande lokalfrågan men fick till svar

att fru Kata hörde till landets farligaste oroselement och var en här på platsen »icke önskvärd» gäst.

Det gjordes också gällande att arbetarna här voro så sansade och förnuftiga, att de skulle lämna Kata utan åhörare, även om man upplät lokal. Till högst ett tiotal uppskattade man dem som fått några röda stänk i sin själ, och att dessa voro de enda som skulle infinna sig, det var man övertygad om. Ledningen var till och med så säker på sin sak, att den lovade ställa lokal till förfogande om kommittén kunde garantera att minst trettio personer skulle samlas. Naturligtvis var det ingen som helst risk att garantera detta, men för säkerhets skull skickade man ändå ut listor, på vilka de som ville vara med hade att anteckna sina namn. Var och en visste att dessa listor skulle uppvisas på kontoret, och man visste också att det inte var så alldeles utan betydelse att höga överheten hade svart på vitt på vilka som voro Kata-vänliga. Den som hoppades på befordran gjorde nog klokast i att inte skriva på.

Givetvis var det med en viss spänning man väntade på att listorna skulle komma tillbaka. Kommittén hade måst förbinda sig att på intet sätt agitera för saken. Det enda som fick göras var att sätta upp anslag om att listorna voro utsända och vilka som hade hand om dem. Men — trots denna försiktighet hade det ändå kommit mellan sex och sju hundra namn, och om inte listorna i förtid blivit indragna, hade det nog kommit fler. Nu trodde man förstås att lokalfrågan skulle vara klar, men man räknade fel. Dessa massor av underskrifter visade ju att det inte fanns någon lokal som skulle räcka till, och det var ju skäl nog för ledningen att ta tillbaka sitt löfte. (Visserligen fanns det en

av de ledande som hade förståelse för den nya tiden, men han ensam kunde intet göra.) Alla försök från kommitténs sida voro förgäves. De styrande vägrade att upplåta lokal för Kata Dalström.

Men denna stridens kvinna hade inte lust att ge tappt. Hon var alltför van att möta mothugg för att ge vika. På henne imponerade inte vår mäktiga styrelse lika mycket som på oss. När hon fick höra om listorna och alla namnunderskrifter förklarade hon att ingen »fabrikskung» i världen skulle kunna hindra henne från att besöka en plats, där hon hade en sådan skara vänner. Hon lät meddela att den och den dagen på ett visst klockslag skulle hon »promenera» på landsvägen i samhället, och under promenaden ämnade hon tala en del om vad hon hade på hjärtat. Och hon lovade att tala högt, så att andra som eventuellt voro ute och gingo kunde höra vad hon sade.

På den tiden var det ännu så lugnt på landsvägen, att man nästan kunde ha lagt sig att vila middag där. Bilarna hade visserligen kommit, men de voro få och syntes sällan till ute på landet. Därför väntade ingen att trafiken skulle störa, och det blev en obehaglig överraskning när en ung kontorssnobb började fara fram och tillbaka på en motorcykel, som ställde till ett infernaliskt larm. Han for fram lika hänsynslöst som motorterrorister göra än i dag, och det var ett under att ingen olycka hände bland en sådan skara människor som här var samlad. Till sist, när det var klart för alla, att det var av okynne han for (på befallning från högre ort funnos de som påstodo) stoppade några handfasta arbetare hans färd. De togo helt sonika cykeln

ifrån honom och låste in den i en vedbod tills föredraget var slut.

Det mesta av vad fru Kata sade har jag glömt; något så farligt tror jag inte det var. De enda hon var lite elak emot var poliserna. En rätt försvarlig trupp sådana hade kommit från Göteborg med samma tåg som fru Kata, och de höllo sig så nära henne som möjligt. Ett par gånger tackade hon för uppvaktningen och frågade, om det var deras välvilliga avsikt att skydda henne för folket eller tvärtom. Några av de yngre arbetarna kände det kränkande med detta polisuppbåd, och det hade nog blivit bråk, om inte fru Kata själv och de mera sansade männen trätt emellan.

Många hade hoppats att vid detta tillfälle kunna bilda en fackförening, men det gick inte. Det var först många år härefter som en sådan kom till stånd. Fru Kata Dalströms besök hade dock givit oss minnet av en storslagen och rik personlighet — en som hade ideal och ej skonade sig när det gällde att kämpa för dessa.

Om det nu var fru Kata Dalströms inflytande eller en yttring av den allmänna framåtandan i tiden, vet jag inte, men någon tid efter föredraget på landsvägen beslöt en grupp av mina kamrater att begära löneförhöjning. De hade fått höra, att bolaget varje år hade en oskäligt stor vinst, och de menade att det inte vore mer än rätt att också vi fingo litet med av vinsten. Fast det var förbjudet att bilda fackföreningar hade de missnöjda ändå slutit sig samman till ett hemligt sällskap som kallade sig: »Guldkalvens arvfiender», och deras mål var ingenting ringare än att skapa om världen, så att det inte längre skulle finnas vare sig rika

eller fattiga, men var och en skulle ha vad den behövde. Men som de alla voro vänner av ordning, tänkte de gå försiktigt till väga och börja sitt nydaningsarbete med en blygsam anhållan om två öres höjning av timpenningen.

När jag blev invigd i deras stämplingar mot världsekonomien hade sällskapet — inalles sex själar — levt och verkat en hel månad. Sammanträden hade hållits två gånger i veckan, men av säkerhetsskäl hade man inte fört några protokoll eller gjort några som helst anteckningar om arbetet. För min del var jag inte fullt lika itänd som mina kamrater. Jag kände mig lite för gammal för att tillhöra en sammanslutning som var så lik föreningen »Skolans Vilja» som vi haft hemma i Backskog.

Mitt sinne för ekonomi var heller inte så vaket, att jag vid utsikten om de två örena mera i timmen greps av några revolutionsplaner. Mina kamrater påstodo emellertid att det var detsamma som förräderi om jag inte ställde mig solidarisk med dem. Lyckligtvis fordrade de inte att jag gick in i deras hemliga sällskap, bara jag var med när det gällde att »slå till» för löneförhöjningen. Efter »moget övervägande» hade de kommit till den övertygelsen, att det vore bäst att vi, lägst avlönade, i samlad trupp uppvaktade höga vederbörande och framförde våra krav. Om det berodde på min feghet eller liknöjdhet har jag inte klart för mig, men så värst pigg på uppvaktningen var jag inte, men jag lovade i alla fall att ej dra mig undan, om det blev något av. Jag tvivlade nämligen på att sällskapet som hatade »guldkalven» så länge det sköna djuret var i andras hagar, skulle göra allvar av sin föresats att gå

till fabriksledningen. Respekten för att gå in på kontoret hade djupa rötter i det allmänna medvetandet. Och sällskapet bestod ju bara av några mycket unga flickebarn. Men man log spotskt åt min skepsis och menade, att det nog bara var jag själv som hade kvar den där gamla skräcken för herrarna.

En vacker dag fick jag ett högtidligt meddelande om att nu skulle attacken ske. På ett visst klockslag skulle vi infinna oss hos disponenten. Även de som ej tillhörde föreningen hade blivit tillsagda och förklarat sig villiga att gå med. Men varken de eller jag skulle behöva yttra ett ord. Chefen för »arvfienderna» skulle framföra våra krav, vi andra hade bara att visa vår solidaritet genom att stå bakom henne som talade. Hon sade sig mycket noga ha övervägt vad hon skulle säga. Vi skulle inte på förhand annonsera vår ankomst genom att begära företräde, utan vi skulle bara stiga på; överrumpling var ju en faktor att räkna med i alla krig. För min del måste jag erkänna att jag verkligen bestämde mig för att göra bruk av förmånen att få hålla mig bakom.

Modigt som en väl rustad armé stegade vi iväg, ledarna i täten, och vi som inte hörde till bildade eftertrupp. Utanför disponentens dörr gjorde vi halt, ledaren ville se i vilken ordning vi skulle ställa upp oss, och dessutom ville hon ge oss en sista uppmaning att se morska och bestämda ut. Hur ledaren och hennes livvakt trollade med ordningen, vet jag inte, men när dörren väl kom upp befanns det att jag, min stackare, kommit främst. Jag försökte ta ett steg tillbaka och låta rätt person komma fram, men med en väl avpassad stöt i ryggen förpassades jag minst två steg

framåt, och jag hörde dörren slå igen bakom mig, men när jag vände mig om syntes inte ett spår av mina kamrater.

Disponenten sköt glasögonen upp i pannan, fixerade mig ett ögonblick och frågade sedan i skarp ton vad det var frågan om, och hur jag dristade mig att komma på detta sätt. Sekreteraren, en liten beskäftig herre som satt mitt emot disponenten, skyndade sig kvickt upp och öppnade dörren, och innan jag hann svara något på disponentens fråga, upplyste han att det varit en hel svärm fabriksflickor som tydligen haft för avsikt att tränga sig in, och under detta måste det ligga en hund begraven. Han upplyste också om att han alldeles tydligt kände igen mig från Kata Dalströms föredrag på landsvägen; han trodde till och med att det var jag som burit hennes portfölj. Den lille herrn nystade ur sig en väldig svada innan jag kunde få en syl i vädret, och disponentens min mörknade allt mer. Inte heller han kom åt att säga något på en stund.

Det mesta av vad sekreteraren ville dyvla på mig var jag lyckligtvis oskyldig till; jag hade inte ens begått det brottet att bära Kata Dalströms portfölj, och lyckan stod mig bi också i det fallet, att disponenten kände igen mig, vilket inte sekreteraren gjorde, eftersom han var så gott som nykommen till platsen. Naturligtvis kände jag mig en smula skakis där jag stod, men jag lugnade mig snart. En åsna hade jag varit som inlåtit mig på det här, men brottsligt kunde det knappast vara.

När jag äntligen fick ordet redogjorde jag för mitt uppträdande så tydligt som möjligt utan att förråda det hemliga sällskapet, vilket jag inte precis av öm-

hjärtenhet ville skona, men jag var lite rädd om min egen ära. Ingen — inte ens den pladdrande sekreteraren — fick tro att jag haft del i något så barnsligt.

Under förhöret med mig kom fabrikens överingenjör in. Han var släkt med disponenten och bar samma namn som denne och var i det hela en lika stor pamp. Även han titulerades patron och var för övrigt delägare i fabrikerna. Men släktskapen till trots hörde han till en helt annan sorts människor. Han och hans fru nämndes ofta såsom varande socialister, vilket de väl knappast voro, om man tar ordet i dess vanliga mening, men de voro socialt intresserade. Inte så att de ville lappa ihop världens revor med lite välgörenhet här och där eller med någon sentimental arbetarvänlighet som i vissa kretsar, åtminstone just på den tiden, ansågs så klädsam. De ville tvärtom att arbetaren skulle vara karl för sin hatt och stå på egna ben, gärna slåss för sina rättigheter liksom arbetsgivaren på sitt håll gjorde. Framför allt ville de att både arbetare och arbetsgivare skulle känna sig som människor och mötas som sådana. Därför var det så lätt att gå till denne »patron», då det gällde något som han kunde avgöra. Men det gällde att ha klart för sig hur man ville ha det, när man kom till honom, och även att kunna motivera varför man ville ha det just så. Kunde man det och motiveringen var förnuftig, behövde man inte riskera att få avslag på en begäran.

När han nu fick höra varför jag stod härinne, klarade han av situationen med några humoristiska anmärkningar, som till och med kom den stränge disponenten att dra på smilbandet, och jag fick gå min väg utan andra efterräkningar än en förmaning att jag hädan-

efter skulle hålla mig lugn och inte mer göra några uppviglingsförsök bland mina kamrater. Ja, det vill säga, överingenjören hotade mig med att jag skulle få tre öres avdrag på min timpenning, men jag hörde på hans ton att jag inte behövde ta det på allvar. Men någon höjning väntade jag inte heller att vare sig jag eller någon annan skulle få.

För »Guldkalvens arvfiender» läste jag givetvis lagen och skrämde dem med att jag uppenbarat alla deras hemliga stämplingar, och att jag namngivit alla som voro inskrivna. Stackars barn, de blevo rysligt förskräckta och väntade ingenting mindre än att de allesammans skulle få sitt avsked. Hämnden är ljuv, och jag njöt varje gång jag såg hur vita de blevo om näsan, då disponenten kom in i fabriken. Jag framförde också mycket riktigt hotelsen om avdrag, men jag teg med att den gällde bara mig själv.

Då avlöningsdagen kom efter den här historien var det inte utan att jag var en smula ängslig; det var inte otänkbart att man tog lite »plikt» av mig. Sådant förekom ibland då någon av arbetarna gjort sig skyldig till en eller annan förseelse. Men jag måste göra vederbörande den rättvisan, att det just aldrig hände att man tog plikt av oss som förtjänade så lite. Men min förseelse nu var ju något alldeles särskilt, som utan tvivel krävde det strängaste straff.

Men döm om min häpnad när jag öppnade min avlöningsask och den innehöll en så svindlande summa, att den närmade sig två kronor mer än jag brukade få i veckan. Och något misstag var det inte fråga om; det låg en avräkningslapp med i asken, och på den stod det att min timpenning blivit höjd med tre öre. Våra

djärvaste drömmar hade ju inte sträckt sig högre än till två öre i timmen utöver det vi hade. Mina kamrater, både de som hörde till det hemliga sällskapet och de andra, kommo omkring mig. Alla hade fått samma höjning som jag.

För att fira den glada tilldragelsen talade jag nu om för dem att jag bara skämtat det där om avslöjanden. Hemliga sällskapets ledare bjöd oss alla på stående fot hem till sig på kafferep; det här fordrade ju en glad stund. Men — otack är världens lön — innan jag lämnade det glada kafferepet, där man både hurrat för mig och jag blivit hissad, skällde de på mig för jag inte styrt om att vi fått fem i stället för tre öres påökning. Men det tog jag med ro, och dagen efter voro vi lika goda vänner igen. Gladeligt lät jag arvfienderna dela äran för vad som blivit uträttat, det var ju ändå de som gjort den första framstöten. Jag misstänker till och med att det var deras ledare som gav mig den kraftiga stöt, som så hastigt hjälpte mig in i disponentens rum. Hur som helst slutade historien väl.

Under den första vintern i den nya fabriken drabbade mig den största sorg jag dittills upplevt. Min far dog. Han hade de sista månaderna varit krasslig, men varken han själv eller någon annan hade trott att det var något allvarligt. Visserligen var han gammal och hade farit synnerligen illa med sig i livet, men han hade alltid varit så seg. De sista åren hade han levt ett lugnt och stilla liv och så långt hans förmåga sträckt sig försökt gottgöra vad som tidigare brutits. Det var inte bara mor, som lät folk skriva att far nu var den snällaste människa på jorden. Också andra skrevo att

ingen hade flera vänner än han. Sitt goda lynne och själens friskhet hade han kvar, trots åren och allt som varit. Till och med en liten skoltös skrev till mig att min far var alla barnens »snälla farbror», som på vintern hjälpte dem att göra snögubbar och ställa i ordning kälkbackar och på sommaren gjorde dem andra tjänster.

Redan under julen var far dålig, och jag hade gärna velat resa hem, men det var så bråttom i den nya fabriken, att det var omöjligt att få någon ledighet, och för bara helgdagarna var det en för dyr och lång resa. Isynnerhet som det också kom brev att far dagarna före jul var bättre än han varit förut på hösten. Frampå nyåret blev han sämre igen, och då lovade fabriksledningen att jag skulle få fara hem, men ett par dagar innan jag skulle fara kom det ett lugnande brev från min bror Ivars hustru. Far var om igen bättre, och både mor och han önskade att jag skulle dröja till sommaren med att komma hem. Och då lät jag övertala mig att göra det. Sedan fick jag brev ett par gånger till, vilka också voro lugnande, och jag började hoppas att jag på sommaren skulle få komma hem och se far en gång till i livet.

Men en kall och ruskig dag i mars fick jag ett litet tunt och solkigt brev, som varit nästan en vecka på väg. Postgången i Backaskog var inte så regelbunden på den tiden — isynnerhet inte om vintern. Det hände nog emellanåt att postiljonen, som måste färdas med apostlahästarna, inställde en tur, om det var alltför ruskigt väder. Så hade det antagligen varit den här gången. Brevet nådde mig samma dag som min far skulle begravas. Alltså var det inte inom möjlighetens gräns för mig att komma och få se honom ens som lik. Min mor

skrev också att jag inte skulle tänka på att komma till begravningen. Hon visste ju inte att brevet skulle komma mig till handa så sent, men jag kände att hon menade precis vad hon låtit skriva, det nämligen, att hon inte alls skulle känna det som någon sidovördnad mot far att jag uteblev. Min bror Olle kunde heller inte komma. Han var just då på en båt som gick mellan Spanien och Nordafrika, och han fick sitt brev om fars död mycket senare än jag. Men min yngsta syster, som blivit en praktisk och duktig flicka, var hemma, och min bror Ivar och hans hustru funnos också så nära, att de kunde komma.

Dagarna efter fars begravning fick jag flera brev från Backskog vilka jag var mycket glad åt. Min syster skrev — efter mors diktamen, det kände jag igen — hur god och kärleksfull far varit den sista tiden; han hade bett alla om förlåtelse, och hans häftiga humör hade inte en enda gång kommit till utbrott. Plågor hade han nog haft, men han hade varit så lugn och tålig. Oss som voro borta hade han så ofta tänkt på och talat om och skickat oss goda tankar och önskningar. Och det var flera än de närmaste som sände mig brev om hur de saknade far och om hur de, isynnerhet de senaste åren, lärt sig att värdera honom.

Ungefär tre månader senare, en ljum och ljus försommarnatt, vandrade jag från hemstaden ut till Backskog. Min väg gick förbi kyrkogården, och i nattens stillhet gick jag in för att hälsa på far. Jag visste ju inte riktigt var graven låg, det var flera nyuppskottade kullar jämte varandra, men min känsla sade mig var jag skulle stanna. På inte mindre än tre av kullarna

låg det små kors, alldeles likadana, av frisk förgätmigej — alla tre gjorda av mor, det var jag säker om — men ändå hade jag inte ett ögonblicks tvekan om var far låg. Vid en liten vissen krans av lingonris var fäst ett kort på vilket det var präntat orden:

»Jordens oro viker för den frid som varar,
graven allt förliker, himlen allt förklarar.»

Den stilla juninatten på fars grav blevo dessa ord som förklarade. En vek själ, som haft svårt att stå emot begärens stormar, hade här funnit vila och — jag vill hoppas det — evig klarhet och ro.

Hem för arbeterskor.

Antagligen hade jag inte fått resa hem så snart efter min fars död, då jag inte for till begravningen, om det inte varit så att arbetet i den nya fabriken måst inskränkas på grund av vattenbrist. Det hade just inte varit någon snö under vintern, och hela våren var det onaturligt torrt. En storslagen kraftstation hade blivit färdig samtidigt med den återuppbyggda fabriken, men kraftstationen behövde vatten.

Vi arbetare hade nog svårt att förstå hur det kunde vara brist på vatten, då den nya kanalen stod i förbindelse med en sjö, som de flesta trodde vara bottenlös minst halva sjön. Men man förklarade för oss att vattnet i sjön inte fick minskas under ett visst mått, det fanns en lag på det. På över femtio år hade inte den lagen givit anledning till oro förrän det här året. Både natt och dag höllo bolagets ingenjörer till vid sjön och mätte vattenståndet, och både de och disponenten sågo bekymrade ut då de avläste resultatet. Det fanns så mycket beställningar, att ledningen till och med planerat att vi skulle arbeta nattskift, men då kom vattenbristen och satte stopp. Till en början måste arbetet inställas en dag i veckan, men sedan måste det bli två. Och en vecka blev det helt stillestånd, och då passade jag på att göra en blixtvisit i mitt kära Backskog.

I mitten av juli öppnades himlens slussar, och det kom riktiga syndafloder av regn, men de voro hjärtligt välkomna. Det var inte bara bolaget som förlorade på att arbetet var inställt. För oss arbetare var det givetvis ännu kännbarare. Men när nu regnet äntligen kom fingo vi arbeta på övertid och ta igen en del av det förlorade.

Denna sommar satte bolaget igång ett bygge, som på det allra högsta intresserade oss flickor. Vi hade hört att det på andra håll fanns hem för arbeterskor, och vi hade många gånger tyckt att man kunde ställa iordning något liknande för oss. Men när det nu kom därhän att grunden var färdig och man började bygga, kommo de mest befängda historier i svang om hur man brukade ha det på dessa hem. Förut hade det låtit så bra, och vi hade känt oss som samhällets styvbarn, därför att vi inget hem hade, men nu lät det på annat sätt. Kaserner och hittebarnshus voro himmelriken jämförda med fabrikernas »flickhem». Beträffande det hos oss, sade man, att det nog skulle bli två våningar, men det skulle inte bli några rum utom en lyxvåning för en överklassdam, som skulle bli flickornas vakterska. Det hette nämligen att i och med det att man bosatte sig på hemmet, skulle ens minsta rörelse övervakas. För flickorna skulle inredas ett kök och ett matrum på nedre bottnen, men en trappa upp tänkte man sig ha en jättestor sovsal, där flickorna skulle ligga med bädd intill bädd som packade sillar. Allt det där trodde jag inte på, men jag beslöt ändå att vara på min vakt gent emot det nya hemmet.

Området var avstängt så man kunde inte få komma och se på bygget heller, då väggarna började resa sig i höjden. För min del var jag väldigt nyfiken. Trevligt

såg det ut, det kunde inte nekas; isynnerhet fann jag det tilltalande att man gjorde så tätt med fönster. Framåt hösten var huset färdigt, men det skulle stå obegagnat över vintern, och man fick inte se det invändigt förrän inredningen var klar. Men naturligtvis hade det inte gått att helt stänga ute alla nyfikna blickar. De funnos som hade kastat ett öga innanför väggarna, och de påstodo att det där om den jättestora sovsalen var bara en saga, men däremot var det meningen att stänga in flickorna i burar.

Hela huset var indelat i små rum som inte kunde liknas vid annat än burar, men hur många som skulle bo i varje bur var det ingen som visste. Det påstods att alla ogifta arbeterskor, vare sig de voro gamla eller unga, skulle vara tvungna att flytta in här, vilken fabrik de än arbetade i. Nog var huset stort och verkade pampigt, men de ogifta arbeterskorna i samtliga fabriker voro säkert några hundra, så nog behövdes det utrymme, om alla skulle bo i ett hus.

Våren efter det huset blivit färdigt fick man en vacker dag se att det började bli liv i det. Det rykte ur skorstenarna, fönsterputsare voro i arbete och en fru som såg god och glad ut gick och satte blomplantor på de nyupplagda rabatterna. Var det hon som skulle bli »vakterska» såg hon åtminstone inte ut att trivas i en lyxvåning, men väl i ett enkelt borgerligt hem. Hur rädd jag än var om min frihet skulle jag inte ha något emot att bli vaktad av en som såg så trevlig och moderlig ut.

När jag ett par tre gånger gått förbi och sett henne syssla därute, fick jag lust att gå in och hälsa på henne. Grinden var visserligen låst, men så fort frun, som allt-

jämt sysslade med sina blomplantor, såg vart jag ämnade mig, kom hon och låste upp och bjöd mig stiga in. Hemmet skulle visserligen först veckan efter visas för allmänheten, men det var ingenting som hindrade att jag redan nu kom in och såg på det. Hon upplyste mig genast att det verkligen var hon som skulle bli den första »mamman» här. Hon sade sig inte tycka om titeln föreståndarinna utan ville mycket hellre heta mamma för hemmet. På mig gjorde hon intryck av att vara en fin och bildad människa, men inte alls vad vi menade när vi talade om överklasskvinnor. Senare fick jag veta att hon var änka efter en ingenjör och hade ett ganska strävsamt liv bakom sig. Hennes man hade gått bort tidigt och lämnat henne med fyra små barn i mycket små omständigheter. Barnen voro nu vuxna och stodo på egna ben, men då hade deras mor gripits av längtan efter en verksamhetskrets och sökt sig hit som mamma för de unga fabriksarbeterskorna.

Hon skrattade hjärtligt när hon hörde vilken föreställning somliga hade om hemmet, och hon talade om att en expert på området sagt, att detta var det finaste arbeterskehemmet i hela Sverige. Och sannerligen, när jag sett igenom hemmet från vinden till källaren kunde jag inte tro annat än att experten hade rätt. Visserligen hade jag inte sett något annat hem, men något bättre än detta kunde det inte finnas.

För det första var det bara nonsens att alla ogifta arbeterskor skulle vara tvungna att bo här. Det var inte alls fråga om något tvång. Tvärtom. Man fick lägga in ansökan om att få komma hit, och var det någon anmärkning på ens uppförande var det inte säkert att ens ansökan blev beviljad. Här fanns inte plats för

mer än högst sextio flickor; det var trettio rum och meningen att det skulle bo två i varje. Och så vitt möjligt skulle man laga så att bara de som passade ihop kommo tillsammans. Framför allt var hemmet ämnat för sådana som kommo och inte hade något att börja med.

Vilken himmelsvid skillnad på dessa rum och de som voro möblerade med tre fyra rostiga järnsängar och en packlår till bord! (I rum möblerade på det sättet hade bolaget i mer än femtio år tagit emot sina nykomlingar. Ja, det förstås, bara sängarna funnos i rummet; packlåren fick man skaffa sig själv.) Men i det nya hemmet var det annat.

Halva antalet rum hade ekmöbel medan den andra hälvten hade furu eller björk, alltsammans praktiskt och bastant men ändå vackert. Utom ett par vanliga stolar fanns det i varje rum en eller två bekväma korg- eller munkstolar. Man märkte så väl att de som haft hemmets inredning om hand tänkt på både att flickorna skulle ha det trevligt och vackert omkring sig, och att det skulle vara bekvämt och lätt att hålla i ordning. Man förstod att det var överingenjören — han med samma namn som disponenten — och dennes fru som stodo bakom det att hemmet kommit till i det skick det var.

När jag nu skulle få se hemmet för första gången, tog den vänliga frun mig med på en riktig grundlig husesyn. Vi började uppe på vinden. Där fanns torkvind, vindskontor och andra utrymmen; så var det en våning med bostadsrum och bredvid dessa en stor samlingssal, ljus och vacker. Här voro enklare möbler än i rummen men de passade så bra. Det var meningen

att flickorna skulle få ha lekaftnar och samkväm här, men också den nybildade föreläsningsföreningen skulle ha sina sammanträden och föreläsningar i salen. Och jag kan redan här nämna att den blev mycket använd och omtyckt, inte minst som teatersalong och för konserter. Många framstående förmågor uppträdde i den salen. För att ta några namn ur högen kan jag nämna: professor Knut Kjellberg som jag redan talat om brukade besöka oss, sedermera ärkebiskop Nathan Söderblom, E. O. Lindberg, P. P. Waldenström, Ellen Key, Gerda Meyerson och en hel rad andra.

Men för att fortsätta med husesynen: i källarvåningen fanns det ett stort och väl inrett kök, skafferi, källare, inbjudande matsalar, tvättstugor, stryk- och mangelrum och så småningom blev det också badrum. All denna härlighet stod det den som bodde på hemmet fritt att använda. På stående fot anmälde jag mig som inträdessökande och fick efter tre dagar svar att min ansökan var beviljad.

Från början skulle man inte ta emot det fulla antalet pensionärer utan bara några få utvalda, tills man blivit lite varm i kläderna. Naturligtvis sträckte jag på mig, då det befanns att jag räknades till de utvalda. Men jag var visst ändå för kantig till att få någon som passade ihop med mig. Alla mina kamrater bodde nämligen två och två, men de snälla fruarna i styrelsen erbjöd mig att bo ensam. Och om det nu var för att jag riktigt väl skulle vaktas eller varför, det vet jag inte, men jag fick i alla fall rummet närmast föreståndarinnan. Hon hade ingen lyxvåning utan två rum efter precis samma mått som dem vi arbeterskor hade.

Redan från första dagen trivdes jag så väl på hem-

met, att jag kände mig fullkomligt salig där. Vår kära mamma var mycket sträng om det var något som mankerade, men som väl var råkade jag sköta mig så, att det inte var något hon behövde ta itu med beträffande mig. Inte för att jag var någon särskilt ordentlig flicka, men jag var visst lite för stillsam för att ta mig för något otillåtet. Vad mamman särskilt höll på var att vi skulle vara inne den bestämda tiden på kvällen. För all del, inte i otid — elva på sommaren och tio på vintern — och så dags behövde man nog vara inne då man skulle stiga upp klockan fem. För övrigt behövde jag inte råka ut för den paragrafen, eftersom jag för det mesta satt inne i mitt rum om kvällarna — där trivdes jag allra bäst — eller också hjälpte jag till ute i trädgården.

Utom blommorna fanns där ett rätt stort potatisland och grönsakssängar. En av mina kamrater och jag hade åtagit oss att sköta allt utomhusarbete, och det blev inte så lite, men vi hade furstligt betalt. Femtio öre i timmen, det var ju så mycket, att vi skämdes för att ta emot det, men föreståndarinnan hade själv bestämt att vi skulle ha så, om vi skötte arbetet ordentligt. Och det vill jag lova att vi gjorde; den som skulle finna ett ogrässtrå bland våra grönsaker måste ha skarpa ögon. Det var också denna sommar särdeles torrt så att vi måste vattna mycket, men det var vi bara glada åt. Tack vare det förtjänade vi lika mycket — eller åtminstone nära på lika mycket — extra i veckan som det vi hade i fabriken. Vi måste bära vatten från ån, och det var drygt tio minuters väg till den. I sammanhang med vattningen gjorde jag mitt livs stoltaste skapelse. Kanske det enda av mina verk som jag varit

riktigt stolt över och nöjd med. Jag snickrade ihop en vagn som man kunde föra sex hinkar vatten på, och det fina var just att hinkarna hängde så att ingenting skvalpades ut. Hjulen hade jag köpt hos en vagnmakare i Göteborg, men allt det andra hade jag gjort själv.

I hemmets välförsedda källarvåning fanns nämligen också en snickarverkstad med hyvelbänk och allt vad man kunde önska sig i verktygsväg. Näst mitt eget rum skattade jag verkstaden högst av alla rummen i hemmet, och jag höll ofta till där. Den första bokhylla jag ägde gjorde jag där — bara av margarinlådor, men stilig var den. Då jag hade tillfälle att göra mig en så god extra förtjänst var det klart att jag ofta hälsade på i mina kära antikvariat, ja till och med köpte en ny bok då och då. Så jag hade rätt mycket att sätta upp i min hylla redan från början. Och den omständigheten hade jag att tacka för ett par av de gladaste minnena från den här tiden.

Det hände rätt ofta att främlingar kom till hemmet bara för att se det, eftersom det ju skulle vara ett mönster i sitt slag. För att få en fullständig bild måste de också se något av rummen som arbeterskorna bodde i, och man hade gjort det förbehållet att få visa mitt. Eftersom jag bodde ensam och borde ha lättast för att hålla i ordning. Annars höll hemmets styrelse styvt på att flickornas rum voro privata och ej till för att visas.

Det första av de glada minnen jag nämnt var, att jag för min bokhylla fick en bok direkt av författarinnan med hennes namnteckning och tillägnan. Det var Runa. Hon vistades hos vänner i Göteborg, och i sällskap med dessa hade hon gjort ett besök hos oss.

Jag var i fabriken och träffade henne inte, men hon hade fäst sig vid att jag hade så mycket böcker, och när då föreståndarinnan talat om hur gärna jag läste, hade hon skrivit upp mitt namn därför att hon fått lust att skicka mig en bok. Det säger sig självt att jag skrev till henne och tackade, och därmed började vår brevväxling som sedan fortsatte så länge Runa levde.

Det andra glada minnet var av samma art. En bror till överingenjörens fru hade besökt hemmet, och även han hade lagt märke till min bokhylla, sett att där ännu fanns plats för lite mera och skickat mig en hel låda böcker. I synnerhet var jag glad åt en Sverges Historia i nio delar. Jag hade just sett på den i ett antikvariat, men priset hade varit för högt för mina tillgångar, även om jag då och då förtjänade femtio öre i timman. Och utom det historiska verket följde det med en hel del andra böcker. Just sådana som jag önskat mig, men inte haft råd att skaffa.

Det var nästan så att jag trodde mig drömma när jag bland skatterna fann en gammal bekant, som jag sökt både i antikvariat och andra boklådor men inte lyckats finna. Saken var den, att jag inte visste bokens titel men kände till en del av innehållet. En tid då jag haft plats i ett bageri i Stockholm hade jag nästan dagligen haft min väg förbi en lumphandel, där det bland allt slags bråte såsom gamla fotogenlampor, fotografiramar av snäckor, högklackade balskor och antika tennstakar i skyltfönstret också legat en uppslagen bok. Första gången jag såg den kunde jag inte motstå lusten att stanna och läsa en av de uppslagna sidorna i trots av att jag visste att jag skulle få snubblor när jag kom

hem för att jag gått och sölat på gatorna. Nästa gång jag gick förbi såg jag till min glädje att boken låg orörd, så att jag kunde fortsätta min läsning där jag avbrutit den. Sidan slutade tyvärr vid själva upprinnelsen till ett spännande moment, men när jag gått och gruvat mig ett par dagar, tog jag mod till mig och steg in i affären och frågade, vad det kostade att få vända om ett blad i boken som låg i fönstret.

Den lilla runda och svartmuskiga judinnan innanför disken trodde förstås att det var något fel med mig, men när hon fått klart för sig att min galenskap huvudsakligen yttrade sig i lusten att läsa böcker, som jag inte hade råd att köpa, gjorde hon mig till viljes och vände om bladet. Sedan var jag inne hos henne i samma ärende flera gånger, och hon var alltid tillmötesgående. Men just när jag kom i närheten av intrigens upplösning, då jag skulle få veta om boven fick sitt straff och hjälten sin belöning, var boken borta. Den var såld, sade judinnan. Hon erbjöd sig visserligen att skaffa mig en »billighetsupplaga» av den, men vi hade för olika mening om vad som var billigt, hon och jag.

Nu fick jag boken, och till min glädje konstaterade jag att upplösningen var alldeles så som jag själv skulle ha gjort den ifall det varit jag som skrivit boken.

Skrivit boken... ja...! Just det året, det första på arbeterskehemmet, dök den tanken ned i mig att jag kanske skulle kunna bli författarinna. Anledningen till att den tanken kom är mig obekant, möjligen var det därför att jag i mitt rum hade ett stadigt skrivbord med fyra lådor. Men den gången besatt jag ännu så mycken självkritik, att jag satte mig på en sten och

skrattade hjärtligt åt den absurda tanken. Och jag skulle inte för mitt liv velat nämna om mina fantasier ens till min närmaste väninna. Omkring tjugo år senare hade min självkritik trubbats av så mycket, att jag gav ut första delen av »En Ovälkommen»!

Klappjakt på friare.

Mina glada minnen från arbeterskehemmet äro legio. Vi flickor med mamman kände oss som en enda familj. Nog kunde gumman ibland vara sträng; det hände till och med när hon gått husesyn att hon kom ned i matsalen på middagen och svepte någon syndare om öronen med en handduk eller ett örngott otillbörligt och oförnuftigt använt. Vår idyll räckte tills det kom en jätteinvasion finska flickor, då blev den en smula störd. För all del, finskorna voro trevliga och präktiga flickor men inte mer än en av dem kunde svenska, och det var därför inte alltid så lätt att komma till rätta med dem. Inte ens hon som skulle vara tolk kunde så synnerligen mycket. Och det värsta var att de tycktes ha den uppfattningen, att hemmet var iordningställt bara för dem, och att vi svenskor hade deras nåd att tacka för att vi fingo stanna. Som väl var lärde vi oss snart lite av varandras språk, och därmed blev det lättare att klara av konflikter som uppstodo.

Men största obehaget till följd av finskornas ankomst hade vi dock av att bygdens unga män drogos till hemmet. I sammanhang härmed tillkom ett förbud för fästmän, bröder och andra kavaljerer att göra besök hos flickorna, men ett sådant förbud verkade givetvis

raka motsatsen till vad det var ämnat att göra. Innan finskorna kommo hade det varit vanligt att gossarna kommo ned till grinden och mötte sina flickor när de skulle ut tillsammans och lämnade dem där när de kommo hem. Något förbud för gossarna att komma in fanns inte, men det tycktes ändå vara en oskriven lag som alla respekterade. Men så fort lagen var skriven blev det en riktig sport för gossarna — och flickorna med för den delen — att överträda den. Taggtrådsstängslet gjordes högre och grindarna låstes med dubbla lås, men det hjälpte inte. Under den breda altanen satt det alltid fullt med pojklymlar, och man kunde vara säker på att få rännsnaror, metkrokar eller annat otyg om benen, när man skulle uppför trappan. Och det lönade sig knappast att jaga bort ohyran; fem minuter och mindre efter det man jagat bort dem voro de där igen.

Men hade det varit så väl att de bara hållit till utomhus hade det väl gått an. Det var värre att man aldrig kunde vara säker på att inte ha någon inne i sitt eget rum, om man varit ute en kväll. De nöjde sig inte med att gå bara till dem som önskade deras besök. Mig hände det en kväll på hösten, när jag arbetat i tvättstugan till lite sent, att jag hade en karl under sängen och en i mitt klädskåp när jag kom upp. På odören i rummet kände jag genast att det varit någon inne, och då dörren till mitt klädskåp stod lite på glänt, blev jag misstänksam. Mycket riktigt. När jag öppnade skåpdörren stod det ett par ben bakom mina kläder.

Lyckligtvis kände jag genast igen benen och blev inte det ringaste rädd, inte ens när jag i samma ögonblick upptäckte ett par likadana ben under min säng.

Jag låtsade ingenting ha märkt, men låste kvickt igen skåpet och tog ur nyckeln. Sedan skyndade jag mig ut och låste också rumsdörren. Att jag skulle ha de här två som i en liten ask, det var jag säker på. Till mig kom inga friare som voro svåra att överlista. Dessa två voro bröder, och bägge lade sina krokar för mig — smickrande nog — men varken de eller jag hade klart för oss vilken av de två jag skulle ha. De hade nog bett mig avgöra, men jag hade svarat som sanningen var att med valet följde kvalet, och därför hade jag mest lust att avstå från båda. Men det ville de inte gå med på. De behövde en hushållerska och hade fått för sig att jag skulle vara lämplig härtill. Naturligtvis älskade de mig bägge två, det tvivlade varken de eller jag på. Ingen av dem hade så särdeles gott huvud, men de hade ändå räknat ut att det blev billigare att ta en hushållerska som var nöjd med »kärlek till lön i stället för pengar». Det hade de många gånger sagt mig. Med eller utan hustru räknade de två bröderna på att alltid ha hushåll ihop.

Mer än väl förstod jag att det inte var på eget initiativ de här två smugit sig in i mitt rum, och det var mest för att få tag i lymlarna som narrat dem till det här, som jag stängde in dem och hämtade folk. Föreståndarinnan, två handfasta karlar och en hel skock flickor hade jag med mig.

Det här påminte mig så livligt om när »Nya Zeeland» friade till min fröken ute i skärgården, att jag hade förfärligt svårt för att hålla mig allvarlig, trots det att föreståndarinnan hotade att kasta ut mig om jag så mycket som drog på munnen. Hon hade föresatt sig att verkligen klämma efter de här för att därmed möj-

ligen skrämma andra, som borde ha bättre vett än att springa här och störa friden för oss. Men när hon kom in och fick se de stackars tokarna blev hon mindre bister. Där stodo de på var sin sida om den stängda skåpdörren och gräto och grälade på varandra. Han som stod inne i skåpet bearbetade dörren på sin sida, och den som var utanför på sin. Antagligen trodde de att de hjälpte varandra, fast den ene sköt inåt och den andre utåt på dörren.

Den stackarn som var instängd höll nästan på att kvävas, han flämtade som en halvdränkt kattunge när vi släppte ut honom. Med strömmande tårar bekände bägge, att de smugit sig in för att skrämma mig till att gifta mig med den äldste av bröderna. (De hade nämligen nu kommit överens om att det var han som borde ha hustrun.) Men det var några unga pojkar som hade rått dem till att smyga sig in hos mig, och det hade varit deras mening att hålla sig gömda tills jag gått i säng. Då skulle de stiga fram och tala »förnuft» med mig. Ynglingarna, som narrat dem till galenskapen, hade också släppt in dem. Mitt rum hade varit låst, men en av pojkarna hade öppnat med en dyrk.

För natten lät föreståndarinnan låsa in de bägge missdådarna i ett tomt rum i källarvåningen, och på morgonen kom polisen och talade med dem. Dessa två, som voro mer än lovligt enfaldiga, sluppo undan med ett löfte att hädanefter inte låta locka sig till några sådana dumheter mer, framför allt att hålla sig borta från flickhemmet. Ett löfte som de höllo så bokstavligt, att de gingo en lång omväg för att slippa komma i närheten av porten.

Han som haft dyrken råkade värre ut: han fick en månads fängelse.

För en liten tid satte detta en smula skräck i de andra fridstörarna, men det räckte inte så länge. Vi försökte nog hålla efter och jaga bort inkräktarna, men det hjälpte inte. Åtminstone lördagsnätterna hade vi alltid »jakt på friare» som underhållning. Då brukade kokerskan, som var särdeles energisk i sin vakthållning, samla ett litet garde omkring sig och göra razzia både inom- och utomhus. Under altanen och trappan brukade hon bara söka på det sättet, att hon tog en brandspruta och satte slangen rätt in och släppte på för fullt. Innan hon började med brandsprutan hade hon stängt för, så att det bara fanns en sida som de stackars syndarna kunde komma ut igenom, och det var just där hon stod med sin spruta. Och ofta brukade hon ställa upp en halvcirkel flickor beväpnade med ficklampor. Vi hade själva utsett henne till vår general och lydde henne blint.

Ibland togo nog pojkarna till bönboken och bådo att få slippa ut, men jag tror nog att vår humoristiska kokerska njöt mest när de drypande våta med rockarna över huvudena, sprungo rätt in i vattenstrålen och trängde sig förbi henne. Då fick hon visserligen inte veta vilka det var, men det brydde hon sig mindre om. Hon tyckte det var roligt att plåga pojkarna för ögonblicket, men några efterräkningar ville hon inte att det skulle bli för dem.

Även inomhus hade vi ibland muntrande episoder på våra friarjakter. Särskilt minns jag en lördagsnatt då kokerskan mellan tolv och ett kom och väckte oss, som brukade vara med om jakterna. Hon hade hört karlröster och således fanns det karlar i huset, men hon

visste inte var. Naturligtvis voro vi genast med på galoppen och kommo ut, somliga ganska lätt klädda till och med.

Vi hade snart klart för oss att rösterna kommo från ett rum i övre våningen, där det bodde ett par nykomna finskor. De kunde knappast ett ord svenska, men gossarna hade visst ändå lyckats göra sig förstådda. De hade visst så roligt, att de till och med glömde att vara försiktiga; de språkade och skrattade ganska högljutt. Men när kokerskan med sina kraftiga knogar knackade på dörren blev det tyst som i graven. Först efter upprepade knackningar var det en gnällig röst som sade något på finska innanför dörren — efter vad vi kunde förstå någonting om att de ville sova i fred. Men kokerskan fortsatte att bulta och befallde dem i både lagens och bolagsledningens namn att öppna, om de ville väl fara. Och när det inte hjälpte tog hon helt resolut sin huvudnyckel och satte i dörrn och öppnade. För henne betydde det ingenting att det satt en nyckel *i* innanför. Hon hade övat upp sig till en otrolig skicklighet i att »rensa» nyckelhål.

När hon fått upp dörren var det mörkt i rummet och fullkomligt stilla, men sådant lät inte hon, den stränga, dupera sig av. Hon steg manhaftigt in och tände sin ficklampa men började ögonblicket efter uppge de hemskaste nödrop. Vi som stannat utanför skulle rusa till hennes undsättning, men de flesta av oss knuffades omkull av ett par unga män som störtade ut. Ingen hade kommit sig för att tända det elektriska ljuset i korridoren, och kokerskans ficklampa blev släckt i samma ögonblick hon tände den, så det var alldeles mörkt. De som knuffats omkull lågo i dörröppningen och gallskreko,

och kokerskans rop inne i rummet lät som om någon höll på att strypa henne. Lite var hade vi hört hemska historier från finnmarkerna, och vi kände det nog som om vi råkat in i en rövarkula därifrån. Äntligen var det någon som var nog rådig att tända ljuset, och då blev det ju strax lite bättre. Den arma kokerskan höll inte på att bli strypt, men kanske kvävd. Man hade krängt en säck över huvudet på henne och utanpå den surrat om ett klädstreck, så att hon ej kunde röra sig. Föreståndarinnan, som hört larmet och kom störtande, skaffade i blinken en kniv och befriade kokerskan innan hon hunnit ta någon allvarlig skada. Hon påstod bestämt att det varit två svarta varelser som krängt säcken över huvudet på henne. Det hade hon hunnit se innan de släckt hennes lampa, men om det varit negrer eller avgrundsandar det ville hon inte avgöra. Finskor, menade hon, kunde ha med vilken som helst av dessa kategorier att göra.

När vi lugnat oss blev det förstås frågan om vart de hemska varelserna tagit vägen. Alla dörrar voro väl låsta, så det hade inte gått för dem att ta sig ut, och något säkert gömställe kunde de väl knappast finna. Men nu kom det fram, att kokerskan var mest böjd för att tro att de inte alls voro negrer utan av den där andra sorten hon tänkt på. Det var inte bara det att de varit svarta, men de hade ju också försvunnit så ljudlöst. Pojkarna som man annars jagade brukade ju klampa så det hördes i hela huset när de skulle springa sin väg, men de här voro en annan sort. Och kokerskan, så morsk hon annars var, föreslog att vi skulle inställa alla spaningar, åtminstone ville inte hon för sin del stöta ihop med dem för andra gången.

Men dessa hemlighetsfulla antydningar om vad man kunde utsätta sig för eggade naturligtvis oss yngre »vettvillingar» att söka faran, och vi gåvo oss ut på spaning. Men först tände vi det elektriska ljuset i varenda vrå och satte vakter vid alla strömbrytare. Hela huset hade kommit på benen, så vi hade gott om folk.

I ett hörn längst upp i en vindstrappa träffade vi på ett par bylten av besynnerlig form, mest sågo de ut som ett par kupor av gamla filtar, men när vi kommo närmare fingo byltena liv och visade sig vara ganska snabbfotade. De hoppade nästan över oss i vindstrappan och hamnade nere i korridoren, men vi unga flickor kunde också röra på benen, och jakten togs upp på allvar och gick med liv och lust genom korridorer och trappor, mellan vinden och källaren. De svarta voro inte negrer men ej heller varelser av det andra slaget kokerskan fruktat. Det var helt enkelt två unga män som styrt ut sig i svarta masker och dito handskar och med gummiskor på fötterna. En utstyrsel som vi aldrig sett förr bland dem som brukade spöka hos oss, så vi förstodo att de här voro av en annan kategori än de vanliga. Snart hördes också rop bland flickorna att det var »snobbar», och dem ville man absolut se i ansiktet.

När det till sist såg fullkomligt hopplöst ut för ynglingarna att komma undan lyckades den ene få upp ett fönster i korridoren och kastade sig blixtsnabbt ut, fastän det var från andra våningen. Den andre tänkte förstås följa hans exempel, men vi fingo tag i honom just som han svingat sig upp i fönstret. Kokerskan hade nu övervunnit sin förskräckelse och repat sig så pass, att hon om igen var med om förföljandet, och det

var hon som grep gossen och kastade honom som en vante ned ifrån fönsterbrädet. Minst tjugo flickor rusade fram och fångade in honom, och i triumf blev han buren till föreståndarinnans rum. Med egna händer tog kokerskan av honom masken, och där satt han nu, igenkänd av oss alla. Det var inte utan att vi tyckte det var synd om honom eller åtminstone om hans far. Denne var en gammal pedantisk tjänsteman, som nog skulle känna det som en förfärlig skandal, att hans son nedlät sig till ett dylikt upptåg.

Kamraten till gynnaren hade verkligen oskadd hamnat på marken och kom således undan, men nu fingo vi ju i alla fall veta vem han var. Även han hörde till de bättre, och hans familj var ytterst känslig för blamage men — vad skulle min son på galejan att göra!

Ynglingens mask behöll en av flickorna som jaktbyte, och den hade hon när vi spelade teater en gång.

Till sist utverkade föreståndarinnan att förbudet för unga män att besöka hemmet upphävdes, och då försvunno gossarna som agnar för vinden.

Ett par år efter det hemmet kommit till hände något mycket roligt — något som åtminstone jag på det högsta gladde mig åt: det inrättades ett lånbibliotek.

Det hade visst funnits ett sådant förut, men det hade så råkat i glömska, att ingen människa tycktes ha reda på det. Jag hade frågat många om det inte var möjligt att få låna böcker någonstans, men alla hade tvivlande skakat på huvudet.

Vi hade redan från första dagen på hemmet hört att det skulle bli ett bibliotek där, men tiden gick, och det blev aldrig mer än en liten hylla med några gamla

tidskrifter i ett hörn av den stora salen. Tidskrifterna voro både solkiga och sönderlästa, men ändå kom det aldrig några nya i stället. Hemmets föreståndarinna intresserade sig så mycket för vår lekamliga spis, att hon glömde den andliga.

Men en vacker dag, när vi kommo hem till middag, voro snickare i färd med att sätta upp bokhyllor i ett rum. Och ett par dagar senare var hela korridoren belamrad med packlårar, som alla visade sig innehålla böcker. Ingen mindre än själva Ellen Key tillsammans med överingenjörens fru arbetade i sitt anletes svett med att bryta upp lårar och packa upp böcker. Vi nyfikna som samlades omkring damerna blevo genast satta i arbete med att bära in boktravar, och det var sannerligen ett roligt arbete. Nog glömde jag äta den middagen, men inte var jag hungrig för det.

Trots den iver och energi vår patronessa och Ellen Key utvecklade dröjde det länge innan det kom så långt med biblioteket, att man kunde få låna böcker. Sällan har jag väntat på något så som på den dagen biblioteket skulle öppnas. En tröst i bedrövelsen var det ju, att jag fick hjälpa till med förberedelserna, fastän det hände nog ofta att damerna inte hade så mycken hjälp av mig, därför att jag råkat öppna en bok och naturligtvis fastnat i den. Lyckligtvis hade de stort överseende med mig.

Å, vilken glädje det var att handskas med dessa böcker. Jag hade knappast förr haft några dylika i mina händer — starka, smidiga band med skinnryggar. Det var annat än mina flottiga antikvariatluntor.

När äntligen biblioteket stod färdigt, firades öppnandet med en vacker och stämningsfull fest. Ellen Key

höll högtidstalet, och efter henne talade en hel rad andra benådade människor, men festens glanspunkt var ändå när vi fingo gå ned i biblioteket och låna böcker. Ellen Key såg salig ut när hon fick dela ut till höger och vänster. Hon var inte så värst noga med om hon hann skriva upp namnen eller inte.

Något som spred mycken glädje bland oss på hemmet var att »mamman» höll reda på om det var någon som hade några »dagar». Vare sig det var namns- eller födelsedag firades den. Visserligen lite och enkelt men dock med ett skimmer av fest. Det kunde vara bara en liten blomma eller en grön kvist vid »barnets» kuvert eller någon liten älsklingsrätt; huvudsaken var ju att man såg sig ihågkommen. Och när det varit någon »dag» under veckan, blev det alltid festligt på söndagen. Antingen fingo då alla kaffe på sängen med extra gott dopp, eller också blev det någon festlighet på samlingssalen. Mamman var mycket påhittig och tog vad hon hade. Så hände det mig, när jag en gång råkade ha min födelsedag just på en söndag, att jag blev uppvaktad med ett rikligt dekorerat kaffebord, men dekoreringen bestod av nyplockad persilja som skulle torkas men först fick tjänstgöra på detta trevliga sätt. Doften av så mycket färsk persilja blev emellertid lite för stark; både kaffet och tårtan hade smak av den, och det värsta var att den smaken satt i, så att när jag dagen till ära fick kalvstek, trodde jag att det var persiljesås till den.

Jularna på hemmet stå för mig som något av det vackraste jag har att minnas — åtminstone så länge vi hade vår gamla föreståndarinna. Roligast var det kanske att vi flickor fingo hjälpa till med alla förberedelser.

Minst fjorton dagar före jul fingo vi börja baka pepparkakor, göra korv och brygga julöl när vi kommo från fabriken om kvällarna. Och alla voro så ivriga i det, att vi knappast hunno äta. Men så hade vi också festligt när julen kom. För min del tyckte jag nästan att höjdpunkten var frukosten på julaftonen. Redan klockan sex på morgonen brukade vi då i köket duka ett bord som dignade av läckerheter och på vilket också brann lika många ljus som vi voro flickor hemma. (En del av dem som bodde här hade sina föräldrahem så nära, att de kunde fara dit.) Och utom alla flickornas ljus hade vi en gran tänd, och grenljus för mamman och kokerskan. Från samlingssalen brukade vi bära ned orgeln och sjunga julsånger på morgonen. Sedan vi fått finskorna till oss var det lite språkförbistring, men det gjorde ingenting. Finskorna voro mycket styvare sångerskor än vi, och de kunde nog flera sånger också; de kunde hålla på i det oändliga och sjunga så man tyckte taket lyftes, utan att de blevo hesa eller det tröt dem sånger.

Men nu måste jag kanske sluta att tala om vårt kära hem, fastän det är så lockande att fortsätta. Även om vi hoppats att det skulle bli bättre än sitt rykte innan det var färdigt, hade vi dock inte kunnat drömma om att det skulle bli så förtjusande.

Naturligtvis hade vi under årens lopp en hel del roliga original där. På den tiden funnos ännu sådana. Vi hade, för att nämna något, en äldre arbeterska som varenda månad köpte lottsedel och efter varje dragning skrev ett ovettigt brev till kungen för att hon inte vunnit. Det gick inte att få i hennes huvud att den stackars kungen inte rådde för hennes brist på tur. Om hennes

brev kommo fram eller vart de togo vägen, vet jag inte. Vi brukade fråga henne ibland om hon fick svar från kungen, men det svarade hon alltid nej på och tillade, att han aktade sig nog för att komma i delo med henne, som kunde skriva sådana »knivskarpa» brev.

En gårdskarl hade vi också, som var långt ifrån »allmogen lik», som han själv brukade säga. Han hade kommit till platsen för att arbeta i fabriken, men han var för mycket av ett »geni» för att helt enkelt stå vid en maskin och sköta den. Maskinerna voro inte »up to date», förklarade han, och plockade sönder dem han kunde komma åt för att bättra på dem. Därför fick han inte stanna i fabriken, men som han ingenstans hade att ta vägen och dessutom hade hustru och barn, var det av medlidande som herrarna läto honom stanna och överta sysslan som gårdskarl hos oss och på ålderdomshemmet. Men detta var givetvis ett för enkelt jobb för en karl som han. Hans största — för att inte säga enda — tillgång var en talande tunga, och tack vare den lyckades han få herrarna att tro att han skulle slå igenom som affärsman, om han bara bleve hjälpt i gång. Bolagsledningen såg antagligen häri en möjlighet att bli av med karlen och hans familj, eftersom de annars så försiktiga herrarna gåvo honom medel till inköp av en häst och en kärra. Detta var nämligen vad han sagt sig behöva för att börja sin rörelse. Han tänkte fara omkring på landsbygden och till en början driva affärer i tre olika branscher för att pröva sig fram till vilken som passade honom bäst.

Han ville emellertid värdigt skiljas från platsen här och köpte därför, när han fått pengarna till häst och kärra, i första hand ett parti fyrverkeripjäser och in-

bjöd hela samhället till en »enkel eldfest» för att ta avsked. Vid den festen höll han ett stort tal och utvecklade sina framtidsplaner. Ända sedan han var barn, sade han, hade hans längtan stått till affärsbanan, men det hade alltid varit något hinder i vägen, men nu tycktes det vara fritt.

— Min lycka ligger i antikviteter, strömming eller galanterivaror, förklarade han med pondus och gjorde en gest som om han stått i begrepp att överta ett kungarike.

Men eldfesten och en elegant hatt och ett par handskar åt hans fru slök så stor del av rörelsekapitalet, att det inte räckte till någon kärra och väl inte till någon riktig häst heller, utan det fick bli en liten mager och ruggig ölandsponny. Och nu hände ingenting mindre, än att den lilla kraken väckte till liv mannens konstnärliga anlag — det började äckla honom att han nånsin tänkt på affärsbanan. Konstnär — målare — det var hans livs kallelse. Han hade sett en tavla som hette: »Flykten till Egypten», och den hade så slagit an på honom, att han ville åstadkomma något liknande. Ponnyn blev ju en utmärkt åsna, isynnerhet sedan den fått en mask med åsneöron på sig. Mannens lydiga hustru, som väl heller inte hade alla skruvar i behåll, klädde ut sig i dok och blå mantel och skulle föreställa den heliga jungfrun. Manteln bestod visst av ett sängtäcke som de lånat av en granne. Men det betydde ingenting, det var ju på fantasien det kom an förklarade konstnären med tillförsikt. Hustrun skulle sitta på djurets rygg med minsta barnet i famnen, fastän det gick visst inte, utan hon fick placera sig på en sten i skogsdungen som skulle bli skådeplatsen för detta underbara konstverks till-

komst. För att få en riktigt naturtrogen österländsk idyll hade herrskapet klippt palmblad av grönt silkespapper, som de bundit fast på martallarna, och på marken hade de brett brokiga tygstycken.

Det säger sig självt att herrarna voro rosenrasande över att deras pengar förstördes på det sättet, men vad ville de göra, när de varit enfaldiga nog att anförtro dem åt den stackars token. Så vitt jag vet blev inte mannen vare sig grosshandlare eller konstnär. Efter några dagars arbete med palett och pensel skickades han och hans familj till fattighuset i den socken varifrån de kommit.

Köpenhamnsresan.

Redan första året jag var här på platsen voro vi femton flickor som kommo överens om att gemensamt spara till en köpenhamnsresa. Vi hade fått sådant intresse för Danmark. Och vi tappade inte intresset fast det såg omöjligt ut att fullfölja vår plan. Varje vinter hade vi sagt: »Till sommaren far vi.» Men när så sommaren kom räckte inte reskassan, eller också var det något annat som gjorde att det måste bli ytterligare uppskov. Hela gruppen var inte med genom åren; två hade gift sig, den tredje dött, den fjärde rest till Amerika och den femte hade fått ärva pengar och därmed kommit in i »bättre» kretsar. Men det var ju ändå inte så dåligt med sammanhållningen, vi voro två tredjedelar kvar.

Alltså voro vi tio stycken, och nu skulle det bli resa av. Vi hade under vintern spelat teater, haft aftonunderhållningar med inträdesavgift och nu senast, vid pingsten, hade vi haft en friluftsfest med kaffeservering, som givit rätt god behållning. För övrigt hade en donator som ville vara okänd också givit oss en slant, så det var nästan utan bekymmer vi gjorde våra förberedelser. För min del var jag nästan borta från världen, så lycklig var jag, och det hade sin särskilda historia.

Någon månad tidigare hade jag från min bror Olle fått ett brev, avsänt från en hamn i Portugal, och i det brevet stod att hans båt skulle gå till Köpenhamn och antagligen ligga där några dagar. Men det var omöjligt för honom att få så lång permission, att han kunde resa hem till Sverige. Naturligtvis hade jag under sådana förhållanden rest till Köpenhamn, även om inte mina kamrater följt med, men det var så mycket roligare att få dem med.

För många år sedan hade jag haft glädjen att i Stockholm få sköta hushållet åt min käre bror en månad, men sedan vi skildes den gången hade vi inte sett varandra. Olle hade nu hunnit fylla tjugoåtta år, och jag visste av foto, som han skickat mig, att han utvecklat sig till en stor och kraftig karl — och om han inte varit min bror hade jag nog också sagt vacker — eller åtminstone stilig.

Vi reste med båt från Göteborg direkt till Köpenhamn, men vi hade planerat återresan så att vi fingo en liten rundtur. Vi skulle resa med ångfärjan från Köpenhamn till Malmö, se litet av Skåne och sedan fara med tåg hem. Mina kamrater tyckte att båten till Köpenhamn gick alldeles för fort. De flesta av dem hade aldrig farit på båt förr. De hade varit lite förskräckta när de skulle stiga ombord, men det gick snart över. Efter knappt två timmars resa hade de blivit bekanta både med besättningen och en hel del passagerare och voro mitt uppe i en bal.

Jag, som inte kunde dansa, satt och resonerade med en gammal svenskamerikansk dam om allt mellan himmel och jord — från suffragetternas framfart i England till hönsavel på en farm i Kanada. Inte för att

jag visste så särdeles mycket om någotdera, men även utan att vara sakkunnig gick det ju för sig att uttrycka sin fasa över suffragetter som slogo sönder skyltfönster, okvädade parlamentsledamöter och hungerstrejkade. Och genom att vara lite påpasslig fattade jag snart vilken art av hönsavel jag skulle ge mitt gillande. Men jag tyckte inte som mina kamrater att resan gick för fort. Tvärtom. Om allt gick efter beräkning skulle Olles båt komma till Köpenhamn ett par timmar tidigare än vår, och då skulle kanske min bror stå och ta emot oss då vi kommo fram. Det tycktes mig knappast kunna vara sant att jag så snart skulle få se honom.

En lång tid före resan hade vi skämtat om vilka spännande äventyr vi skulle uppleva under färden, och naturligtvis skulle det spännande börja redan på båten. Vi hade så levt oss in i den tanken, att jag tror de flesta kände sig besvikna över att det inte hände något annat än att de fingo dansa med käcka »sjögastar», njuta av sol och glittrande vågor och känna sig fria som flyttfåglar.

Min bror, som jag talat så mycket om, voro mina kamrater förstås nyfikna på. Eftersom han var sjöman föreställde de sig honom brun och barkad, klädd i slafsiga byxor och med en brokig silkessnibb om halsen. Så trodde jag knappast att han skulle se ut. Han hade alltid varit en smula mån om sin yttre människa, fastän han aldrig strävat efter att bli sprätt.

När vi kommo fram var det mycket folk på kajen, men ingen som precis stämde med den beskrivning flickorna givit av min bror. Men där fanns heller ingen som såg ut som jag tänkt mig honom, och jag förstod snart att han inte var med bland skaran. För resten

fick jag snart annat än min egen missräkning att tänka på: den yngsta och vackraste i vårt sällskap var spårlöst försvunnen.

Detta var ju något för den som väntat sig en nervkittlande händelse! Men det var inte en upplevelse av denna art vi önskat oss. För min del var det synnerligen hemskt, därför att jag på heder och ära lovat att ansvara för den här flickan. Hennes mor hade absolut inte velat låta henne följa med. Köpenhamn var en stad med dåligt rykte — åtminstone i vårt samhälle — och flickan var ung och oerfaren och, som sagt, farligt vacker. Det var först när jag, vars förståndighet en smula överskattades, lovade att inte släppa flickan ur sikte, som mamman gav med sig.

Vad flickans mamma och även andra förståndiga människor särskilt fruktade i Köpenhamn var vita slavhandlare. Enligt en dam, som hållit en del föredrag hos oss vintern före vår resa, skulle Danmarks huvudstad vara ett av högkvarteren för denna ruskiga trafik. Den föreläsande damen hade särskilt varnat oss för flotta herrar som talade med utländsk brytning. Precis på pricken en sådan gynnare hade jag sett uppvakta vår kamrat under resan. Och jag hade varit för enfaldig till att ta reda på vad herrn förde i skölden.

Flickan hörde till en familj som invandrat från Tyskland, hon talade således detta språk och var den enda av oss som kunde komma i samtal med utlänningar ombord. Hon hade också dansat med flera tysktalande herrar. Men allesammans dessa hade haft damer med sig, därför satte jag flickans försvinnande inte i samband med någon av dem. De flesta voro för övrigt kvar ombord, då vi upptäckte att hon var försvunnen,

men den flotte med brytningen, han var borta. Han var annars den jag först ville ha tag i. Knappt en timma innan vi kommo fram hade jag sett honom sitta i en vrå med flickan och dela en glass med henne, men inte ens då hade jag ingripit. Det var inte utan att jag kände mig som de vita slavhandlarnas medbrottsling.

Som man förstår blev det en faslig uppståndelse ombord, när det upptäcktes att flickan var borta. Tyvärr var landgången redan utlagd, och en del passagerare hade hunnit gå i land. Jag hade blivit fördröjd inne hos kaptenen där jag hade lite affärer att göra upp. (Jag hade nämligen själv utnämnt mig till färdledare, och kamraterna funno sig i detta, någon skulle ju vara den sammanhållande.) Befäl, besättning och passagerare sprungo om varandra och sökte och frågade, men ingen hade något besked att ge.

Somliga påstodo bestämt att de sett den försvunna lämna båten just tillsammans med honom jag misstänkte, medan andra sade att en elegant dam stått på kajen och väntat på honom, och det var i sällskap med henne han åkt bort. Andra trodde sig ha sett vår kamrat gå i land med två obskyra damer, som hela resan hållit sig för sig själva. Till och med det påståendet kom fram, att hon lämnat båten förklädd till karl. En svensk som var på väg till Amerika skulle ha försett henne med vad hon behövde och sedan tagit henne med sig.

Hur som helst kände jag mig säker på att det var frågan om vit slavhandel, isynnerhet som det var den vackraste som hade försvunnit, och jag bad kaptenen att genast underrätta polisen. Till flickans hem tänkte jag skicka ett telegram, men kaptenen rådde mig att vänta.

Just när vi resonerade om att gå till polisen, kom en besättningsman och talade om att han kort innan båten skulle lägga till, sett flickan stå i samtal med en städerska ombord som var tyska. Han trodde sig till och med ha sett, att de gjort sällskap in i städerskans hytt. Nu slog det mig, att tyskan var den som visat sig mest likgiltig för olyckan. Både jag och andra hade frågat henne om hon sett flickan, men hon hade bara ryckt på axlarna och gått sin väg. När besättningsmannen nu nämnde henne visslade kaptenen till och utropade: »Där ha vi ägget!» Och han tillade att tyskan hade mani på att skaffa unga flickor plats.

Hade jag inte kommit i kontakt med Vaksamhets arbete, hade jag kanske inte varit så misstänksam rörande vad slags platser hon brukade skaffa, men nu trodde jag mig förstå det. Jag såg genast min stackars kamrat inspärrad i ett turkiskt harem eller något liknande.

Med kaptenen i spetsen rusade vi, en hel trupp, ned till tyskans hytt, och där funno vi verkligen vår kamrat. Hon låg och sov klädd i matroskläder och hade fått en duktig dosis sömnmedel — lite för mycket till och med, påstod läkaren, som fick hand om henne. Hon hade dock inte fått så mycket, att det var någon fara för livet.

Kaptenen hade sin fru hos sig, och de erbjödo sig att ha flickan kvar tills hon hämtat sig. Och jag tvivlade visst inte på att de voro ärliga människor, men ändå skulle ingen makt i världen kunnat förmå mig att vika från min kamrats sida. Doktorn fick henne snart vaken — jag tror visst hon blev magpumpad — och sedan dröjde det inte länge innan hon kunde följa med till

det logi som var beställt för oss. För sin del hyste hon ingen misstanke om något fuffens från tyskans sida. Det hela var bara ett dumt skämt, menade hon. Sjömanskostymen tillhörde tyskan, och själv hade hon bara av nyfikenhet bett att få prova den. Att hon fått sömnmedel ville hon inte tro; visserligen hade hon blivit bjuden på kaffe, men det hade smakat alldeles som vanligt.

Ansatt på allvar erkände hon dock, att hon kommit överens med tyskan om att stanna ombord och låta oss gå i land. De två skulle ha gått ut på kvällen och roat sig på egen hand, och sedan hade det varit hennes mening att söka upp oss dagen efter. Hon visste ju var vi skulle bo. Inte ett ögonblick tycktes människan tänka på att hon med det nöjet förstört färden för oss andra. Lyckligtvis var denna skönhet den enda opålitliga, och vi andra kommo överens om att ha ögon och öron öppna och passa på henne, så att hon ej fick tillfälle att hoppa över skacklarna.

På ett ångbåtskontor fick jag veta att Olles båt blivit försenad, men man väntade den när som helst. Visst var jag tagen av allt det nya — man var ju i utlandet — och jag var stormförtjust i Köpenhamn, men att gå här en hel dag utan att träffa Olle, det var inte roligt. För den första dagen hade vi intet program uppgjort utan strövade omkring litet som vi tyckte. Zoologiska trädgården och rådhustornet hör till det jag minns att vi ägnade oss åt; ett par rundturer på taket av en omnibus var också något som vi högt uppskattade. Pensionatet där vi bodde hörde till Vaksamhet, och där var basar — eller åtminstone försäljning — med kaffeservering och förlustelser, och vi svenskor blevo ombedda

att vara med. Enligt vår mening hade de redan allt för många nummer på sitt program, men så tyckte de inte själva utan satte gladeligt upp ytterligare: svensk folkdans, sång och uppläsning på svenska. Och vi svenskor måtte visst ha varit duktiga, eftersom vi fingo sådana stormande applåder.

Morgonen efter, när vi höllo på att räkna ut hur vi skulle använda vår dag, kom det bud att jag skulle komma ned; det var en herre som sökte mig. En herre — det måste ju vara Olle. Sällan har jag så hastigt kommit utför en trappa, men när jag kom ned blev jag lite förskräckt. Det var ju en riktig herre i panamahatt och välpressad ljusgrå kostym; så fin hade jag inte väntat att se Olle. Men det var han. Den strålande blicken och det goda leendet var sig likt. Och den kära pojken hade utverkat sig tre dagars permission för att få vara tillsammans med oss.

Nu behövde vi inte vara rädda att vår vackra kamrat skulle rymma ifrån oss. Hon vek inte från Olles sida. De två voro för resten ett ståtligt par, som vi andra voro stolta över att ha i täten. Vi överlämnade nämligen åt Olle att vara ledare; han kände ganska väl till staden och dess sevärdheter. Glyptoteket var jag mycket imponerad av, men bäst minns jag ändå Thorwaldsens museum. Stillheten och renheten i Kristussalen grep mig djupare än alla predikningar jag hört. Hit gick jag tillbaka ensam ett par gånger innan jag lämnade Köpenhamn. Till Vivel och ett par andra ställen hade man sagt att ensamma flickor ej borde gå, men när vi nu fått en manlig beskyddare gingo vi dit och hade obeskrivligt roligt, inte minst hos en spågumma som förutsade oss de mest lysande framtidsutsikter. För

min del skulle jag bli gift med en sjökapten, bosatt i utlandet och få åtta barn. Medan min närmaste väninna blev spådd att hon i en avlägsen framtid skulle skaffa sig ett magert levebröd med att skriva böcker. Den gumman var sannerligen inte dum, fastän hon råkade göra några förväxlingar och sminkade sanningen en smula. Min väninna kom till Amerika och blev där gift med en prämskeppare, fick de åtta barnen och några andra förmåner som gumman lovat mig, och jag har fått överta den lott som tilldelades henne. Men förbarmade sig inte Gud och goda människor över mig, bleve nog mitt levebröd ännu magrare än spågumman ställde i utsikt.

Vårt första biografbesök gjorde vi också i Köpenhamn, och vi gåvo reklammakaren rätt i att detta var världens åttonde underverk. Något som vi även hade stor glädje av var att höra Olle berätta om sina resor härs och tvärs i Europa, och han hade även fått göra en titt i Asien och Afrika. Ännu var han lika hjärtegod och ofördärvad som han alltid varit. Och jag var glad att mina kamrater voro nästan lika förtjusta i honom som jag själv. En av dem — inte den vackraste men den bästa — blev hans trolovade ett par månader senare.

Vår sista eftermiddag i Köpenhamn hade Olle och jag några timmar för oss själva. Mina kamrater deltogo i en utflykt som Vaksamhets föreståndarinna ledde. Jag fick dispens från att vara med först sedan den samvetsgranna damen av min brors kapten tagit reda på, att ynglingen verkligen var så hederlig som han såg ut. Visst var det roligt att vara tillsammans med kamra-

terna, men den ensamma eftermiddagen med Olle var dock det dyrbaraste minnet från resan.

På hemvägen voro vi bjudna att tillbringa två dagar på ett slott i Skåne — ett riktigt tvättäkta slott — och ingen undrar väl på att vi voro stolta — för första gången i vårt liv åkte vi efter fyrspann. Man hämtade oss nämligen så förnämligt vid stationen. Givetvis hade inte vi själva några försänkningar vid ett slott, utan det var överingenjörens fru och Ellen Key vi hade att tacka för detta vackra inslag i vår resa.

Visst hade resan efter våra förhållanden kostat mycket pengar, det kunde inte nekas, men inte ångrade vi en minut att vi använt våra sparade slantar på detta sätt. Våra upplevelser hade givit oss en rikedom som inte ens sorg och bedrövelse kunde ta ifrån oss.

Så fort vi kommo hem började vi spara på nytt, men då blev det sådan rusning till gruppen, att det hela sprack. En ny arbeterska, som sade sig vara »representant för den folkvänliga tidningen Fäderneslandet», skulle ha hand om kassan och organisera upp nästa resa, men när det blev så mycket i kassan, att det lönade sig, rymde hon sin väg med den. Det enda vi hörde av människan, sedan hon givit sig iväg, var en oförskämd artikel i den snygga tidningen om vårt hem och de grövsta osanningar om förhållandena i fabrikerna.

Min vän Emanuel.

Redan på hösten samma år som vi gjort vår resa till Köpenhamn kom det första förebudet till att den danska spågummans förutsägelse skulle slå in: min väninna fick ett brev från en släkting i Amerika med förfrågan om hon ville komma dit över och gifta sig. Den tillämnade mannen var amerikan, hade ordnad ekonomi, var stadgad och åtnjöt anseende som en gentleman av renaste vatten. Tom Sharper hette han och var änkling. Det stod inte i brevet vad han var, men vi gissade på sjökapten. Senare fingo vi veta att han var pråmskeppare.

Och det kan redan här sägas att hon blev lycklig och nöjd med sin lott.

Hur underligt det än låter förekom det ännu i denna benådade tid att flickor, som hade släktingar i Amerika, kunde få brev i vilka det stod att amerikanaren den och den önskade sig en svensk hustru och bett dem skaffa honom en. Hon fick gärna vara vem som helst, bara hon kunde komma snart, hette det ofta. Jag minns en som redan fyllt 45, när hon reste över för att gifta sig. Hon hade av vår Herre utbett sig någon belöning för att hon varit snäll mot sin gamla styvmor, och knappt var gumman död och stoppad i jorden förrän det utbedda

kom. Belöningen bestod i ett brev med erbjudande om ett mycket gott parti i Amerika. Med brevet följde också biljett och pengar till brudklänningen, som den blivande maken omtänksamt nog tyckt att hon borde skaffa sig i Sverige, så att hon var färdig för bröllop så fort hon kom fram.

Tyvärr fick inte jag något sådant erbjudande, men min lyckliga kamrat ville ändå skicka mig biljett dit över — var jag bara väl där, kunde ju det otroligaste hända mig. Jag kunde åtminstone komma in i en fabrik och få fyra gånger så mycket betalt som jag hade i Sverige. Men besynnerligt nog hade jag ingen lust härtill. Det hade varit en tid när jag rysligt gärna velat iväg, men det hade gått över. Nu ville jag helst för all framtid stanna där jag var, fastän naturligtvis ville jag gärna ut och resa då och då. Mer och mer lärde jag mig uppskatta vårt präktiga hem för arbeterskor, och jag väntade mig aldrig att någon annanstans trivas så bra som här.

Många vänner hade jag också, som jag tyckte det skulle vara omöjligt att skiljas ifrån. Ju mer jag lärde känna människorna — de av många föraktade fabriksarbetarna, manliga och kvinnliga — dess mer respekt fick jag för dem. Här fanns, det är sant, mycket av fattigdom, trångboddhet och andra svårigheter, och många voro onekligen de som läto sig så nedtryckas, att de tycktes finna ett liv under pariasgränsen helt naturligt. Men dessa voro ett försvinnande fåtal, de flesta voro besjälade av energi och strävade tappert för att hålla sig uppe på en människovärdig nivå. Och inte bara det; många spände också sina krafter i osjälviskhetens tjänst.

Jag kan som exempel nämna en grupp på tjugo personer, som slagit sig samman och bekostade studierna för en yngling som skulle bli läkare, några andra hjälpte en som ville bli präst. Så fanns där en arbeterska som alldeles ensam underhöll två infödda evangelister i Kina, en annan betalade till skolor i Kongo, och en tredje gav alla sina besparingar till lappbarnen i Sverige. Alla dessa hörde till den frikyrkliga rörelsen och voro inspirerade av den, men deras uppoffring och gärning var ju inte mindre för det. Waldenströmare och baptister hade här ett starkt fäste och bedrevo en livlig verksamhet, isynnerhet bland ungdomen. Här fanns en stor och väl organiserad ungdomsförening som stiftats av en fabriksarbeterska och i tjugofem år leddes av denna.

Bland baptisterna minns jag särskilt en man, som jag utan tvekan sätter bland de märkligaste jag mött i mitt liv. Han var en enkel kroppsarbetare, också han, fast han inte stod i en fabrik. Under alla år här på platsen var jag mycket tillsammans med mannen — han hörde till mina intimaste vänner — och jag observerade noga hans ord och handlingar men fann ändå aldrig något som kunde anses ovärdigt en kristen. Och ändå försökte jag — åtminstone om det var i någon kritisk situation — att glömma min vänskap för honom och se objektivt på hans vandel.

Man märkte genast, i umgänget med honom, att han var varmt religiös, fast han ej hörde till de mörka botpredikanterna. Han var i sanning en »Guds spelman» som helst lät höra de glada melodierna. Då jag lärde känna honom var han redan en gammal man, men glad och sprudlande av liv som den friskaste ungdom. Redan vid mitt första sammanträffande med honom fäste jag

mig mest vid hans strålande humor. Det var tacksamt att berätta en rolig historia för honom, och han var själv späckad med sådana som han gärna strödde omkring sig. Det fanns givetvis många av hans trosfränder som inte riktigt förstod honom i det fallet, men jag hörde ändå aldrig att någon tvivlade på hans gudsfruktan.

De mest nitiska i tron, och de som ingen tro hade, erkände villigt att de gärna ville vara som han. Han dömde aldrig och såg ej heller ned på någon såsom varande större syndare än han var själv. Men så hade han också en otrolig makt över människor. Jag kände många, som för hans skull lade bort både den ena och den andra av sina oseder och synder, fastän han aldrig talat ett ord med dem om dessa saker. Över huvud taget predikade eller förmanade han aldrig. De, som självmant kommo till honom med sina bekymmer vare sig andliga eller lekamliga, hjälpte han efter bästa förmåga, men han trängde sig aldrig på folk.

Inte minst intressant var hans absoluta gudsförtröstan även i yttre rent materiella saker, smått som stort.

För min del har jag ett oförgätligt minne från ett tillfälle då han, så där liksom ovanifrån, fick hjälp i rätta ögonblicket. Han hade bett mig följa med och hjälpa honom hålla reda på en skara söndagsskolbarn, som han lovat en lustresa till Göteborg. Barnen, ett trettiotal, voro alla från fattiga hem, och han hade förstås lovat att bekosta alltsammans. Och det var minsann inte lite han lovat dem. Utom själva resan var det besök i trädgårdsföreningen med växthus och allt, och det kostade pengar. Så skulle vi till Slottsskogen, och där skulle det vankas choklad och smörgåsar. Utom det ingick i programmet spårvagnsfärd till Länge-

drag där det skulle bli bad och kaffe med bakelser. Ett nog så lockande program, men pengar skulle det kosta. Jag undrade verkligen om karlen beräknat hur mycket det skulle gå till för så många. Han som jag ägde ingenting utom sin ringa avlöning.

När jag kom till stationen på morgonen stod han där glad och leende mitt i sin skara, och barnungarna överröstade varandra med frågor om allt som var att se i stan, och allt gott de skulle få. Smutsiga och trasiga voro många av dem, men det tänkte man knappast på, så som de lyste av lycka och förväntan. Men döm om min förskräckelse när vi sutto på tåget och min vän anförtrodde mig att hela hans kassa var fem öre. Han hade inte ens haft till biljetter för sig och barnen, om inte hans gamla syster lånat honom sin hushållskassa. Han var nämligen inte gift utan hade en syster som skötte hushållet åt honom.

På min förebrående fråga om han först i dag tänkt på att den här resan skulle kosta pengar, svarade han saktmodigt, att han naturligtvis tänkt på det och haft undanlagt vad han beräknat att det skulle gå till. Men vad kunde han göra annat än hjälpa, när en människa råkat i nöd och inte hade någon annan utväg än att vända sig till honom. Först en halvtimma innan min vän skulle iväg till stationen hade den nödställde kommit, och hans fall hade varit mer än vanligt ömmande. Han var skräddare, och en symaskinsagent hade kommit på själva söndagsmorgonen och hotat att ta symaskinen ifrån honom, om han inte genast kunde betala en viss summa.

Detta var verkligen ljusblått! Och nu sutto vi på tåget, och det var i full gång. För min del hade jag

knappast så mycket, att det skulle räcka till inträde i Trädgårdsföreningen för oss alla. Utom de barn vi från början räknat med, hade det kommit fem stycken extra. I sista ögonblicket hade de kommit och tiggt om att få följa med, fastän de inte hörde till söndagsskolan, och den snälle färdledaren hade inte haft hjärta att neka dem. Jag försökte inte dölja att jag tyckte det var kusligt med ett sådant lättsinne — något annat kunde jag inte kalla det att ge sig iväg på en sådan här resa med bara fem öre i fickan. Men min vän var högst förvånad över min oro. Han såg strängt på mig och sade:

— Inte tvivlar du väl på att vår Fader ger oss vad vi behöver för våra barn och deras resa, du förstår väl att den är företagen i samråd med honom. Barnen ha så glatt sig åt den här dagen. Du må tro de ha räknat dagar och timmar, och nu låter du bli att förstöra deras glädje genom att se dyster ut för pengarnas skull.

Nog visste jag att Emanuel — jag kan ju kalla min vän så, fastän han hette något annat — hade vänner i staden som kunde hjälpa honom, men det var ju inte så säkert att hans vänner voro hemma en vacker sommarsöndag. De vänner jag hade i staden voro bortresta, det visste jag absolut.

I samma kupé som vi satt också en gammal herre som tycktes ha hjärtligt roligt åt barnens glädje. Några minuter efter det de kommit in i vagnen hade han hela skaran samlad omkring sig, och det var svårt att säga vem som njöt mest, han eller småttingarna. Han slog takten när de sjöngo sina sånger, och han visade den lyckliga ägaren av ett munspel hur man skulle hantera

det, och han lärde dem också ett par små roliga strofer, som de av hjärtans lust sjöngo tillsammans med honom. Till sist öppnade han sin svällande resväska, och den tycktes vara en outtömlig skattkammare för sådant som barn älska att proppa i sig. För min del kom nu till den övriga oron också allvarliga bekymmer för deras magar.

Innan vi stego av tåget talade den barnkäre herrn några ord med Emanuel, förhörde sig lite om barnen och även hur vårt program för dagen såg ut. Vid avskedet stack han något i Emanuels hand, som han sade skulle vara ett litet tack för det nöje han haft av sällskapet, och han tillade även att Emanuel hade fria händer att använda gåvan hur han ville.

— Precis vad jag hade lagt undan för resan, sade Emanuel utan minsta tecken till förvåning, när han visade mig tre hopvikta tiokronosedlar. Främlingen hade försvunnit i folkvimlet innan vi ens hunnit tacka. Den storartade gåvan räckte fullkomligt till allt vad barnen blivit lovade.

Vid ett annat tillfälle fick jag bevittna Emanuels rent otroliga makt över människorna.

På hans tillskyndan hade jag kommit att ägna en stor del av mina söndagar åt ett ålderdomshem, som låg några kilometer från platsen där jag bodde. När jag skulle dit tog jag för det mesta vägen över en oöverskådlig ljunghed som i sin brungråa dysterhet var ytterligt trist. Den gjorde mig alltid melankolisk utom då ljungen blommade — då var den ett under av skönhet. Blotta tanken på den då den stod i blom hörde till det mest upplyftande. Då brukade jag alltid laga

att jag hade god tid på mig för att riktigt kunna försjunka och njuta med alla sinnen.

En sådan obeskrivligt vacker söndagsmorgon gick jag i sällskap med min vän Emanuel över heden. Även han älskade den och njöt i fulla drag. Han var född och uppväxt bara några stenkast härifrån och hade varje år sett ljungen blomma, men ändå njöt han varje gång som om han sett det för första gången. Isynnerhet var det de tusentals insekterna, som surrade i luften och sögo honung ur blommorna, som fängslade honom. Han var en äkta franciskussjäl som kände sig släkt med allt levande. Oändligt mycket hade han läst, och jag tror att han hörde till dem som smälta och göra till sin verkliga egendom det de hämta ur böckerna. Var det fråga om naturbeskrivningar ville han gärna själv göra sina observationer och »kontrollera» vad de lärda hade sagt.

Denna söndagsmorgon var det särskilt de små röda myrorna, som sysselsatte honom. Han trodde sig så väl känna dem och alla deras vanor, men nu hade han just läst en bok i vilken det stått om en egenskap hos dem som han aldrig lagt märke till, och därför ville han nu på nytt studera dem. Naturligtvis fick han också mig intresserad, och snart glömde vi hela världen för rödmyrorna. Det var först klockklangen från en kyrka nere i dalen som väckte oss. Emanuel tog av sig hatten och försjönk i några minuters stilla andakt. Han hade visserligen lämnat statskyrkan, men han var uppvuxen i ett högkyrkligt hem och hade ännu kvar vördnaden för det gamla, även om de funnos som klandrade honom för detta.

Söndagsmorgonen är väl alltid skön och har en annan

stämning än andra morgnar; även om vi inte komma i kyrkan når oss väl en fläkt av sabbatens luft. Åtminstone kände jag det så ute på den vida ljungheden. Sällan har jag känt en så förtätad sabbatsstämning som denna morgon. Allt — den ljusa doftande heden, klockklangen, mannen i stilla andakt och solen som strålade från en klarblå himmel — andades frid och var som en hälsning från en bättre och renare värld.

Men plötsligt bröts stämningen och stillheten av vilda tjut och hemska svordomar. Häpen vände jag mig om och fick se en människa komma rusande stigen fram med en grov gärdsgårdsstör i högsta hugg. Ja — en människa var han, men mycket mänskligt tycktes det inte finnas hos honom. För det första var han nästan naken. Hans smutsiga och trasiga skjorta skylde knappast överkroppen, och något mer hade han inte på sig. Hår och skägg voro långa och toviga och flögo som en man kring det onaturligt stora huvudet. När han kom närmare hörde jag att han skriade att vår sista stund var kommen, och det föreföll mig nästan troligt, att han hade rätt. Visserligen kände jag inte igen mannen, men jag förstod ändå vem han var. Det kunde inte vara någon annan än en sinnessjuk, som en tid suttit inspärrad i ett rum just på det ålderdomshem dit vi voro på väg. Jag hade ofta hört hans tjut och skrik när jag varit på hemmet, men jag hade aldrig sett honom. Han hade varit sjuk flera månader, men det fanns ingen plats för honom på något hospital, och därför hade han hela den långa tiden måst sitta i en mörk och eländig liten cell på ålderdomshemmet. Nu hade han tydligen lyckats ta sig ut.

Att försöka rädda sig genom flykt skulle varit lön-

löst, säkert sprang dåren tre gånger så fort som jag, och tid eller möjlighet att gömma sig fanns heller inte. För övrigt kändes mina ben som blyklumpar, och jag blev torr i halsen när jag drog den suck, som jag trodde var min sista. Emanuel hade jag totalt glömt. Jag bara stirrade på den förfärliga skepnaden, som inom några sekunder skulle nå mig med sitt dråpslag.

Paralyserad av skräcken hörde jag som i en dimma Emanuel fråga om jag var rädd, och jag hörde honom också säga något om att vi voro ju i Guds hand och således ingenting hade att frukta. Jag kände hans kraftiga grepp om min arm när han förde mig åt sidan, medan han själv gick emot dåren, lugn som om han mött sin bäste vän. Och något så förunderligt som vad då hände har jag aldrig varken förr eller sedan upplevt. Den vansinnige stod ett ögonblick stilla som en bildstod och såg på Emanuel; den hemska glöden i hans ögon slocknade, och hans ansikte började se ut som en vanlig människas. Efter ytterligare ett par sekunder kastade han stören ifrån sig och sade stilla:

— Det är söndag, jag ser det nu, och vår Herre har inte glömt mig, eftersom han lät mig möta en god människa. Jag höll på att kvävas i den där buren de låtit mig sitta i så länge, och därför tog jag mig ut i dag. Vartenda liv jag mötte tänkte jag slå ihjäl för att få vara fri, men när jag nu träffade dig ångrar jag mig. För din skull ska också de få leva som satte in mig. För resten är de på jakt efter mig, och jag är nog snart i buren igen, men det gör detsamma. För din skull kan jag förlåta vad som helst, men du får inte överge mig nu när jag kommer i klorna på dom igen.

Mannen talade så lugnt och sansat, att den som ej sett honom när han kom springande omöjligen skulle kunnat tro att han för några minuter sedan var en vild dåre på språng efter någon att släcka sin harm på. Han förklarade sig villig att gå tillbaka till huset han rymt ifrån, men antagligen var Emanuel rädd att detta skulle vara för stor påfrestning för den stackaren. Emanuels hem låg inte långt borta, och han övertalade honom att i stället gå med dit. Han fick sätta Emanuels regnrock på sig, och därmed var ju klädfrågan nödtorftigt löst.

Jag fick ensam fortsätta över heden till ålderdomshemmet, och jag måste erkänna att varken ljungblommor eller rödmyror kunde förmå mig att göra några uppehåll under vägen. Så fort jag kom någorlunda utom synhåll för männen, satte jag till alla klutar för att komma undan så snart som möjligt. Det kunde inte hjälpas, det kändes kusligt innan man kom fram till folk. Mer än en gång tyckte jag mig höra den sinnessjukes rop bakom mig. Först i närheten av gården dit jag skulle mötte jag männen som voro ute och sökte efter honom. Han hade listigt nog gjort en omväg och vilselett dem och därför fått ett så stort försprång. När de hörde att Emanuel tagit hand om honom, beslöto de att tillsvidare låta honom vara. Alla kände sig säkra på att han skulle lyckas hålla mannen i styr.

Vid ett annat tillfälle såg jag Emanuel gå rakt in i hopen bland några vilda slagskämpar. Det var vid en dansbana. Ynglingarna voro druckna, och begagnade både kniv och blydaggar i det vildaste slagsmål, men efter knappt två minuter fick Emanuel dem att räcka varandra handen och skiljas åt som vänner.

Mannen var, som jag redan nämnt, en enkel kroppsarbetare men ändå en högst märklig man. Om honom och om det man fick uppleva i hans sällskap skulle man kunna skriva tjocka böcker.

Och kanske är det någon som gör det en vacker dag.

Från sitt tjugonionde år hade han varit religiös. Innan dess hade han älskat att kalla sig ateist, men han talade ofta och gärna om hur han kommit på andra tankar. Just i hans ungdom gick en våg av tvivel och förnekelse över landet och han, som vuxit upp i ett strängt schartauanskt hem, där den andliga friheten var starkt beskuren, anammade med entusiasm förkunnelsen att religionen var ett påhitt av maktlystna prelater. Med hela sin eldiga själ kastade han sig över alla skrifter i detta ämne, och endast nitton år gammal uppträdde han i en stor diskussion mot både präster och andra lärda. När han blivit gammal — på den tiden jag kände honom — berättade han ofta om denna diskussion; den var en av hans roligaste historier. Men lite smått förlägen tillade han alltid:

— Jag var bara nitton år då, och besjälad av ungdomens vanliga tro på sin allvishet.

Alltså. Tio år senare, då han lärt sig nästan hela bibeln utantill bara för att kunna disputera, kom hans omvändelse som en blixt från en klar himmel. Jämsides med förnekelsen gingo de andliga väckelserna, och en syster till honom hade ryckts med av dessa. Hon var inte lika beläst som han och inte lika slagfärdig och kunde således inte disputera med honom, men hon kunde bedja för honom, och det gjorde hon. Det måste nog

sägas om honom att han var en ärlig själ. Han medgav att det kommit något nytt in i systerns liv; något som han inte förstod, men han såg att hon verkade lyckligare än han. Och en morgon, då han henne ovetande åhört hennes »samtal» med Gud, hade han sagt för sig själv:

— Kanske ändå, att det finns något som man inte kan läsa sig till och inte finna på vanliga vägar! Men hur skall jag få veta det? Finns Gud, så ber jag att han uppenbarar sig för mig!

Detta skedde, enligt hans egen berättelse, klockan sex en morgon, just då han stod och klädde sig för att gå till sitt arbete. Knappt hade hans tankar i bönens form snuddat vid det outsägliga, innan hela hans livssyn var förändrad. Gud som hans himmelske fader var i ett nu den mest påtagliga verklighet för honom. En översvallande glädje fyllde hans själ, och han kände sig lyft högt ovan allt det gamla. Och denna stora lyftande glädje fick han hela sitt liv behålla.

Det är en av livets stora vinster att ha fått lära känna denne man, som nu för länge sedan gått till en bättre värld. Och utom honom lärde jag på vårt värderade hem så väl som på arbetsplatsen känna många som jag alltid skall minnas. Hur rikt och givande kamratlivet kan vara hade jag aldrig vare sig som springflicka eller »hemslavinna» fått erfara, men här fick jag det. Fastän vår sparkassa fick ett snöpligt slut och några av dem som voro med om den roliga köpenhamnsresan blevo skingrade, voro vi dock ganska många som genom åren höllo samman. Någon gemensam långresa

kommo vi ej vidare i tillfälle att göra, men kortare lustresor och utflykter i de vackra omgivningarna var det ingenting som hindrade oss att företa. Vi hade till och med en plats inne i skogen som vi kallade »Studiehemmet»; där tillbragte vi många sköna timmar med att efter fattig förmåga studera både böckernas värld och naturens.

I Kungälv — hos "Gocke Danje".

Över vår ljusa tillvaro — ja, jag kallar fabrikslivet en ljus tillvaro — stod som ett hotande spöke tuberkulosen. Både i den fabrik jag arbetade och i de andra skördades årligen flera offer — mest unga människor. Det är ju möjligt att lite mera kunde ha gjorts både i fabrikerna och i hemmen för att hindra smittans spridande, men sådant kostar pengar, och bolaget ansåg sig väl inte ha råd. Människomaterialet var ju billigare, även om barnrika familjer erhöllo en liten premie då och då. I vår fabrik ansåg man sig ha fyllt all rättfärdighet med det, att man satt upp detta åbäkiga dammsugningssystem. Att apparaten sedan inte fungerade var det inte så kinkigt med. Vår gamle snälle läkare var för övrigt en fridens man och ville inte alls vara med om att »kämpa mot ödet». Alla skyddsanordningar voro enligt hans mening dumma och onödiga, då det ändå är så att var och en stryker med »när hans stund är inne».

För min del stod jag mig bra flera år, men till sist tycktes också min stund vara kommen. Jag började hosta, gick med feber och magrade. Till doktorn brydde jag mig inte om att gå, eftersom jag på förhand visste vad han skulle säga. Och jag visste också att jag inte skulle tro på hans diagnos. Saken var den att jag hade

förkylt mig, vakat lite för mycket om nätterna och sparat in middagarna för att få en vinterkappa ungefär i den stilen jag önskade mig. Men när det nu gick därhän, att jag en morgon blev liggande utanför fabriksporten, måste jag finna mig i att bli undersökt.

Naturligtvis lät doktorns utlåtande precis som jag hade väntat, och han tillade också — sin vana trogen — att det var onödigt med sanatorievård, då det ändå var så nära ute med mig. Annars förekom det nog ibland att vår energiska sjuksköterska lyckades övervinna doktorns betänkligheter och få iväg en och annan till ett sanatorium. Tyvärr fick doktorn nästan alltid rätt i det att dessa dogo lika snart som de vilka stannade hemma eller skickades till sjukhuset i Kungälv. Kungälv var på den tiden länssjukhus, och därför skickades de sjuka från vårt samhälle alltid dit. Det blev billigare än på ett sjukhus i staden. Doktorn kunde aldrig få i sitt huvud att sanatorievistelsen möjligen kunnat ge ett bättre resultat, om den sjuke kommit i åtnjutande av den på ett tidigare stadium.

Han var en gubbe av gamla stammen som aldrig pjoskade med sitt folk. Kom han till en stackare som det var på upphällningen med, frågade han utan omsvep om han — eller hon — nyligen läst sitt »Fader vår», i annat fall rekommenderade han att göra det snart.

Alldeles de orden sade han visserligen inte till mig, men han lät mig ändå tämligen tydligt förstå att jag, enligt hans mening, sjöng på sista versen. Utan att flytta sig ett steg från sängen resonerade han med sköterskan om hur det borde förfaras med mig. Eftersom jag inga anhöriga hade hos vilka jag kunde få somna av, tyckte han det var bäst att skicka mig till Kungälv

ju förr dess hellre. Sköterskan gjorde invändningar — med största försiktighet, eftersom doktorn var hennes chef — hon trodde inte att jag hade gjort ifrån mig i livet, och det var jag henne tacksam för.

Det kändes skönt att inte vara ensam om att tvivla på min lungsot. Men hennes förslag att jag skulle skickas till ett litet vilohem vid kusten, var jag ändå inte glad åt. Mycket hellre ville jag då till Kungälv. Där hade jag varit så många gånger och besökt kamrater som legat där, och jag hade träffat både patienter och sköterskor som varit ytterst sympatiska människor. Och jag var övertygad om att jag skulle trivas där. Hemmet vid kusten däremot var jag lite förskräckt för. Jag hade varit där som gäst ett par veckor en sommar, och självmant skulle jag aldrig sökt mig dit igen. För all del — där var väl sörjt för en; i mitt tycke lite för väl; skulle man trivas där var det bäst att glömma att man passerat minderårighetsstrecket.

Hemmet var avsett för unga fabriksarbeterskor, och av omtanke för dessas andliga och lekamliga väl hade den snälla stiftarinnan satt upp tusen och en regler. Men sådana — åtminstone om de äro alltför absurda — äro ju ofta till för att överträdas, och så hade det nog gått också här, om inte en sträng sofiasyster med argusögon följt vår minsta rörelse. Redan på morgonen fingo vi stå i giv akt, medan hon undersökte huruvida vi fuskat med vår utvärtes människa. Det var farligt att sväva på målet när hon frågade om man tvättat sig bakom öronen, kammat håret och petat naglarna. Hon såg också noga till att vi under måltiderna höllo fötterna ordentligt på en föreskriven fläck under bordet, och likaså att vi läto maten tysta munnen. Vid badet

där det var långgrund strand, satte hon ut käppar i vattnet som skulle markera hur långt ut vi fingo gå. Och den som överskred den gränsen, fick inte på flera dar sticka så mycket som en tå i vattnet. De flesta av oss kunde simma, men den färdigheten hade vi föga glädje av här, då vi aldrig fingo gå ens så långt ut, att vattnet täckte magen, om vi också lade oss platta på bottnen.

Värst var det dock med kläderna. Det fanns nämligen en paragraf som sade, att gästerna helst borde ha hemmets kläder och skor. »Helst» strök naturligtvis den stränga systern och satte dit »absolut» i stället, och detta var inte lönt att opponera sig emot. För min del var jag näppeligen fåfäng, men nog tyckte jag det var benigt att sätta på sig en klänning som var så stor, att man såg ut som en dvärginna i den. Både skor, klänningar och hela uppsättningen för övrigt var gjord efter samma mått och form, precis som om man tänkt på bara ett enda fruntimmer — och i så fall det resligaste och fylligaste i hela Sverige. Kjolarna voro rynkade runt omkring, men blusarna sågo ut som om man satt ärmar i en säck. Den enda trösten var att de voro glatt blårutiga. På fötterna hade vi — även under heta juli-dagar — hemstickade ullstrumpor och smorläderskängor nummer fyrtiotvå, oavsett vilket nummer man annars hade på skor. Och man var absolut förbjuden att ta av sig och gå barfota.

Det hörde också till reglerna att vi på söndagarna skulle gå i kyrkan, men det var sannerligen inte lätt att med vår fotbeklädnad gå en halvmil på en hård och het landsväg. Isynnerhet som vi också voro tvungna att hålla jämna steg med föreståndarinnan och hennes

biträden, som gingo i nätta och lätta skor. Att man sedan vid kyrkan begapade oss och frågade om vi voro från en idiotanstalt eller ett hittebarnshus var ju ej så underligt. De besynnerliga snibbarna, vi hade på huvudet, tycktes ju absolut höra till någon dylik anstalt.

Visst kände vi oss tacksamma till henne som stiftat detta hem och därmed gjort det möjligt för oss, fattiga stackare, att komma ut och få sol och luft, men nog hade gåvan haft större värde, om den inte varit åtföljd av så många fjantiga föreskrifter.

Nu när det var så illa med mig, att jag blivit liggande på vägen, kunde det ju ha gjort detsamma vart man skickade mig. Vart jag än kom måste jag nog hålla mig i sängen — tillsvidare åtminstone — och slippa både bad och kyrkparader. Men jag hoppades att snart komma på benen igen, och då ville jag hellre vara i Kungälv än på det stränga hemmet. Och jag fick min vilja fram. Redan dagen efter doktorns besök kom sköterskan och hjälpte mig iväg.

Doktorn skickade några papper med mig, och i dessa stod det säkert att jag hade lungsot och var i döende tillstånd. Översköterskan på sjukhuset blev ond och grälade över att man till dem skickade folk, som egentligen borde grävas ned på kyrkogården. Hon påstod att det, den ena gången efter den andra, från vårt samhälle kom människor, som de på sjukhuset bara fingo besvär att begrava. Hårt, nästan omänskligt lät hennes resonemang, men det gjorde inte så djupt intryck på mig; genom kamrater som varit hennes patienter visste jag, att den kantiga människan var god som guld när det gällde.

Mig lät hon emellertid lägga i en ruskig korridor, där

det före mig låg två lungsotspatienter som tycktes mera döda än levande. Som väl var hade färden till sjukhuset så tagit mina krafter att jag domnade av och de närmaste timmarna intet visste vare sig om mig själv eller min omgivning. Det var först morgonen efter jag vaknade upp och såg att de två andra blevo utburna — om de voro levande eller döda visste jag ingenting om. Beträffande mig suckade sköterskan över att jag ännu andades; hon hade tydligen unnat mig att få slippa det.

Frampå förmiddagen kom sjukhusets läkare. Jag låg alltjämt i korridoren, men man hade snyggat upp lite kring min säng och vädrat. Antagligen trodde de att detta var den sista tjänst jag behövde i livet. Hade de inte trott att det var slut med mig, hade de säkert givit mig något till livs. Nästan ett dygn låg jag här utan att få något i mig, vare sig vått eller torrt.

Hur lite liv det än var i mig, samlade jag dock mina krafter så pass, att jag riktigt noga kunde se på doktorn när han kom — i egenskap av bror till Selma Lagerlöf var han ju en sevärdhet.

Med lugna kloka ögon fixerade han mig ett par sekunder och gjorde sedan en knapphändig undersökning. Utan att ändra en min ögnade han i mina papper, som sköterskan hade till hands och lämnade honom. Ännu en gång lyssnade han på mitt bröst, frågade efter min ålder och några andra omständigheter, men sedan gick han utan att säga någonting om mig. Det var inte utan att det kändes lite tjockt i halsen — trodde också han, som såg så klok ut, att jag hade lungsot! Var det verkligen meningen att jag skulle få ligga och dö här. Några minuter låg jag och försökte svälja klumpen jag fått i

halsen, men sedan blev jag en smula rasande, knöt näven och sade för mig själv:

— Nej tack, gott folk, så lätt petar ni inte Nanna från Backskog ur världen! Bara därför att jag är dum ligger jag här, men dumheter kan ställas till rätta — jag ska upp och bli människa igen.

Jag klev också ur bädden och kände mig stark nog att stå på benen. Jag var fast besluten att lämna det här huset och ta mitt öde i egen hand. Den fina kappan, som jag svultit mig för att få, hade jag hemma, men nu var jag på det klara med att den måste offras. Ännu var den så pass bra, att jag säkert kunde få några kronor för den, antingen på pantbanken eller av någon som ville köpa den. Fick jag bara äta mig ordentligt mätt ett par gånger, skulle nog den här härvan reda ut sig. Men, tyvärr, när jag kom upp såg jag inte skymten av mina kläder.

Dunkelt erinrade jag mig att jag hört sköterskorna sins emellan tala om och beklaga, att man måste bränna upp kläder och andra tillhörigheter som de lämnat efter sig, vilka dött i tuberkulos. Fattas bara — jag kände kallsvett i pannan — att de bränt upp mina kläder. Inte ens ett par tofflor fanns det vid sängen, utan jag måste traska barfota på stengolvet. Där jag låg var en sidokorridor där det inte tycktes komma en människa, och dörrarna som funnos hörde bara till skrubbar och garderober. Till sist gläntade jag på dörren till stora korridoren; där fanns det nog folk, men ingen så nära att jag kunde tala till någon, och jag hade inte mod att stiga ut så här lätt klädd. I den här avkroken fanns det heller ingen ringledning, men lyckligtvis upptäckte jag en koskälla, som det säkert var meningen att patien-

ter, som placerades här, fingo ringa med. För övrigt fick jag syn på en lapp, på vilken det just stod att man fick ringa, men absolut inte under doktorns mottagning eller medan han var i huset. Just nu var han i huset, det visste jag, men det fick inte hindra. Jag tog koskällan och skramlade så vilt som om elden varit lös. Blek av förskräckelse kom en ung flicka, ett biträde på sjukhuset, och gjorde tecken åt mig att för Guds skull sluta, doktorn var ju ännu i huset.

Men jag var desperat och upplyste henne om att jag ämnade begagna koskällan tills man gav mig mina kläder, om så själva kungen vore i huset. Och ville man inte ge mig kläderna, fordrade jag åtminstone att omigen få tala med doktorn. Flickstackaren stirrade på mig, som om hon inte vetat vad hon skulle tro, om jag var ett spöke eller en människa. Jag fortsatte att skramla, trots att det gjorde mig ont att jag skrämde flickan.

Äntligen kom en av undersköterskorna, och hon tog koskällan ifrån mig och fick mig att gå tillbaka i sängen. Naturligtvis hade man inte bränt upp mina kläder, men undersköterskan trodde inte att jag skulle få dem så snart. Hon visste intet om vad doktorn sagt, men hon menade sig ändå förstå så mycket av sjukvård att hon kunde säga, att det var bäst för mig att tillsvidare stanna i sängen. Att jag här på sjukhuset inte fått något att äta och dricka trodde hon var bara mina feberfantasier. Hon hade själv gjort i ordning äggmjölk åt mig, soppa hade jag fått och kolsyrat vatten att dricka. Hon såg lite förbryllad ut. Det tycktes henne knappast som om jag yrade, men å andra sidan var hon säker på sin sak. Till sist tycktes det gå upp ett ljus

för henne. Hon gick ut men kom genast tillbaka med den unga flickan, som svarat på min ringning. Det var hon som skulle ha givit mig maten. Till en början svarade hon också utan att blinka att jag fått allt vad jag skulle ha, och hon påstod att jag hade ätit och druckit med god aptit. Hon pratade på så att ingen kunde få en syl i vädret, och sköterskan lät henne hållas.

Först när hennes svada tycktes utsinad gick sköterskan henne inpå livet och tillhöll henne allvarligt att säga sanningen, och då erkände hon att jag ingenting fått. Hon var så rädd för att gå nära en lungsotspatient, och hon hade tyckt att jag såg ut att vara så nära döden, att det bestämt var onödigt att ge mig något. I stället hade hon gått till en hungrig vän på den manliga avdelningen med det jag skulle ha. Stackars barn, det var mera synd om henne än om mig; det var inte första gången liknande hände, men sköterskan menade att detta skulle bli den sista. Utan pardon skulle flickan bli bortkörd. Som väl var gick det inte så illa, sköterskan lät tala med sig, och flickan lovade bot och bättring. Ett löfte, som jag tror att hon höll.

Mest för flickstackarns skull höll jag mig nu lugn. Sköterskan kom själv till mig med en kopp härlig buljong, och när jag fått i mig den kände jag mig rätt försonad med mitt öde, även om jag skulle ligga i en korridor. Sköterskan lovade mig också, att så fort hon fått höra något om vad doktorn sagt om min sjukdom, skulle hon låta mig veta det. Och det dröjde inte länge innan hon och översköterskan tillsammans kommo in till mig. Översköterskan var en smula purken, inte precis på mig men på doktorn. Han hade nämligen förordnat att jag skulle

flyttas in i en sal, där sköterskan brukade lägga bara konvalescenter eller åtminstone bara lindrigt sjuka.

Någon »med lungor» hade då aldrig fått sätta sin fot inom den salen. Dessutom var den också — som jag snart kom underfund med — stängd för kreti och pleti, den var nämligen lite finare än de andra salarna och låg lite skild från dessa. Men doktorn hade sagt att jag skulle dit, och vad han hade sagt måste gälla, om det än var aldrig så befängt.

Alltså kom jag in i en sal där det före mig fanns bara tre personer: två rika bondmoror och en pensionerad lärarinna. Damerna sågo knappast trakterade ut, när de fingo in mig utböling, men de voro vänliga mot mig och låtsades inte om att de voro rädda. Det var först när vi blivit bekanta med varandra och vänner, som jag fick veta att de varit hemskt rädda för att jag skulle komma till dem med lungsot.

Doktorn hade sagt att jag skulle ha min säng vid ett fönster med utsikt över den vackra parken och en del av staden. Även det muttrade översköterskan lite emot. Hon kunde inte begripa varför jag skulle ha den bästa platsen i rummet. (Uppriktigt sagt begrep jag det inte själv heller, men doktorn hade sagt det, och vad ville man då göra). Dessutom hade han också sagt att jag skulle ha riklig och närande kost — en hel del som inte alls hörde till den vanliga utspisningen. Och en annan ordination, som jag var honom innerligt tacksam för, var den att jag fick låta bli medicinen som fabrikens läkare därhemma skrivit ut åt mig. Visserligen hade jag på eget bevåg avhållit mig ifrån den, men det var inte riktigt detsamma som att ha läkarens ord på att jag inte behövde den.

Första och andra dagen jag låg i den fina salen, såg inte doktorn på mig då han var inne. Han bara frågade sköterskan ett par saker om mig. Först tredje gången han kom stannade han vid min säng, och den gången gjorde han en grundlig undersökning. Efter undersökningen frågade han lite närmare om hur jag känt mig dagarna innan jag blivit liggande, hur jag ätit och hur lång tid jag sovit om nätterna. Vidare ville han veta om mina föräldrar och andra nära anförvanter, huruvida någon av dessa haft fel på lungorna eller någon smittosam sjukdom för övrigt. På de frågorna kunde jag svara obetingat nej, och jag tog också tillfället i akt och utbredde mig om släktens utmärkta hälsa. Antagligen förstod doktorn vad jag siktade till, han smålog och sade:

— Det är bra, och det gläder mig att kunna konstatera att ni uppehåller släktens traditioner. Så vitt jag kan se finns det intet fel vare sig på edra lungor eller andra inre organ. Ni är undernärd och utvakad, och det får vi väl se till hur vi kan reparera — vila och näring ska nog göra en del, hoppas vi!

Han sade mig också några allvarsord om att jag handlat illa mot min kropp, men han var i alla fall mycket vänlig och uppmanade mig att se ljust på framtiden.

Ungefär tjugo år tidigare hade jag varit på sjukhus i min hemstad och att nu komma hit till sjukhuset i Kungälv var riktigt att uppliva gamla minnen. Jag var förvånad över hur lika det var på det här sjukhuset och på det därhemma. Samma gemytlighet och hemtrevnad, samma nästan familjära ton mellan patienter och sköterskor och — samma förskräckelse för läkarne, fastän dessa i bägge fallen voro de snällaste människor man kan tänka sig. Läkaren därhemma var en stor barnavän,

och jag kom snart underfund med att doktor Lagerlöf inte stod honom efter i det avseendet. Det var helt enkelt rörande att se honom tillsammans med barnen på sjukhuset. Här fanns en grupp på sex eller sju stycken som var nära på som bofast.

Ingen av småttingarna hade varit kortare tid än ett år när jag kom, och det var aldrig tal om att de skulle skrivas ut. Den äldste, som var nio år, var från ett barnhem, och han grät så fort man nämnde att han skulle dit igen. För övrigt hade ingen av de små stackarna någon som brydde sig om dem. Men doktorn var deras allt i allo. Också de, som voro för små att förstå sig på klockan, tycktes känna på sig, när det närmade sig hans mottagningstid. Då var det omöjligt att hålla dem från parkgrindarna som han måste passera. Och hur brått han hade gick han aldrig förbi barnen utan att stanna och språka med dem. Ofta fingo de undersöka hans fickor och funno då alltid gotter eller leksaker.

En av gossarna som efter ett par års vistelse på sjukhuset blivit en riktig rustibus hade när han kom dit varit så efter till följd av nöd och vanskötsel att han varken kunnat gå eller tala, trots att han var två år fyllda. Han hade också varit så folkskygg, att ingen fått närma sig honom, men doktor Lagerlöf hade helt och hållet skapat om honom. Nu var det inte bara till doktorn utan till alla han tillitsfullt närmade sig. När han till sist måste lämna sjukhuset, skaffade doktorn honom ett gott hem, där han blev upptagen som eget barn. En annan av doktor Lagerlöfs speciella skyddslingar var en pojkstackare från Tjörn. Han var sex år men till kropp och själ så lite utvecklad, att man knappast kunde tro honom vara hälften så gammal. Av skrofler och annat elände var

han halvblind och nästan lam. Men hur lite han annars hade reda på sig, doktorns steg kände han alltid igen och såg salig ut när han hörde dem.

»Gocke Danje tomme», satt han i sin säng och jollrade. Gocke Danje skulle betyda doktor Daniel, påstod man. Sköterskan menade, att gossen hade det uttrycket efter doktorns stora syster. Hon hade en gång vid besök i sjukhuset lite skämtsamt kallat sin bror doktor Daniel, och sedan dess hade gossen från Tjörn alltid nämnt doktorn vid hans förnamn.

Men inte bara barnen utan också vi andra patienter, både unga och gamla, satte doktor Lagerlöf synnerligen högt, och någon skräck för honom kunde sköterskorna aldrig sätta i oss. Han hörde kanske inte till de mest tillgängliga, han var lugn, fåordig och korrekt, men man misstog sig aldrig på den goda blicken bakom hans glasögon.

För min del började jag efter ett par veckor på Kungälvs sjukhus känna mig fullkomligt hemma där. Den ynklighet, som så plötsligt fallit över mig, och som var anledningen till att jag blivit intagen på sjukhuset, försvann lika hastigt som den kommit. Att ligga i sängen fann jag då för trist och bad doktorn, att jag skulle få kläder och få vara uppe. Sköterskan höll på att dåna, när hon hörde mig göra denna framställning. Sådant väntade man absolut med, tills doktorn själv fann för gott att låta en komma upp.

Lyckligtvis höll inte doktorn själv lika hårt på formerna. Han såg åtminstone inte chockerad ut utan log överseende åt min otålighet. Men han tyckte inte heller att det var någon brådska med att låta mig komma upp. Åtminstone en vecka till, menade han att jag måste hålla mig stilla, och då särskilt lägga an på att lära mig tåla-

mod. Så värst mycket med den lärdomen blev det dock inte, mina livsandar voro nu en gång sådana, att de ej ville låta sig hejdas. Biträdet, som det första dygnet underlåtit att ge mig mat bara för att hon trott att jag skulle dö, hade blivit min synnerligen goda vän, och när jag upptäckt att hon hade många fler plikter än hennes unga skuldror orkade bära, kunde ingen makt i världen hindra mig från att dela bördan med henne. Men då var det också oundvikligt att jag mötte doktorn här och där, och då ansåg han det nog bäst att låta mig få kläder för att slippa se mig trava omkring i den dräkt som bara var avsedd för sängen.

Visserligen var det sant att bolaget, som jag arbetade åt, fick betala en liten slant för mig här på sjukhuset — men det var verkligen inte mycket, och jag tyckte därför inte det var så farligt om jag också underlät att göra någon ansträngning för att komma hem. Jag såg att jag kunde vara till mera nytta här än hemma i fabriken, och därför beslöt jag att lugnt stanna, tills doktorn sade att jag skulle fara. Detta fick jag vänta länge på, men det var jag bara glad åt.

Mest sysselsatte jag mig med barnen. Doktorn hade till och med givit mig en som jag alldeles särskilt hade ansvaret för. En söt liten pojke, som inte hörde till de bofasta utan stannade bara några veckor hos oss. (Min tid på sjukhuset kom att räcka närmare ett år.) Pojken var den oregerligaste de haft, det påstod både doktorn och sköterskan, men för min del hade jag ingen svårighet med honom, vilket naturligtvis kom mig att sätta upp näsan.

Också de gamla hade jag stor glädje av att få hjälpa. Personalen var för liten till antalet patienter, och där-

för måste både sköterskor och biträden ha så bråttom, då de kommo för att hjälpa gummorna. Men för dessa, som veckor och månader lågo i sina sängar och väntade på att tiden skulle gå, verkade brådskan så skrämmande, att det var en riktig plåga för dem, då de skulle begära hjälp. Där kommo mina små tjänster väl till pass; jag hade inga plikter som väntade och behövde således inte skynda mig. Högst skattades kanske det, att man hade tid att höra på vad gummorna hade att berätta. För det mesta var det nog ungdomsminnen som kommo fram, men dessa voro sannerligen värda att höra på. Inte minst spännande voro deras kärlekshistorier.

En gumma, som vi alla kallade farmor, hade inte fått sin hjärtans kär förrän hon var sextiofem år och han var sjuttio. Och ändå hade de älskat varandra sedan hon var sjutton och han tjugotvå. På den tiden var hon en fattig backstugetös, som fick tjänst i en stor bondgård där ende sonen förälskade sig i henne. Så fort hennes stränga husbondefolk märkte detta jagades hon på porten, och ynglingen giftes bort med en annan.

— På den tiden fanns det föräldrar som visste vad de ville, sade alltid gumman på tal härom.

Hon på sitt håll blev också gift — lyckligt till och med — blev änka och omgift, men glömde ändå inte sin ungdomskärlek. När hon för andra gången blev änka och visste att också mannen hon älskade var ledig, lät hon pastorn i sin församling skriva till honom att, om han ännu var av samma sinnelag som hon, så kunde han komma. Nu voro rollerna ombytta, han var fattig och hon var rik, men det betydde ingenting.

På fyrtiofem år hade de inte träffats. Han, liksom hon, hade varit gift två gånger, men ändå varit sin för-

sta kärlek trogen. Så fort han fått hennes brev kom han, och två månader därefter firade de sitt bröllop. Ett stort ståtligt bröllop som räckte tre dagar drygt. Gud hade också varit nådig mot dem och låtit dem leva tillsammans i över tjugo år. Mannen hade dött året innan hon kom till sjukhuset, och nu låg hon här och väntade på att få förenas med honom i en bättre värld. Gumman var snäll och foglig som ett lamm, men var man nog oförståndig att påminna henne om att hon hade två andra män före sig bakom tidens förlåt, fick man sannerligen veta vilken andas barn man var.

Utom de tjänster jag kunde göra i sjukvården, fick jag också förtroendet att ordna upp en smula i sjukhusets bibliotek. Så värst stort var det inte, men det var ändå skönt att ha reda i det lilla som fanns. Sällan har jag känt mig så viktig, som då jag satt och skrev katalog över den fattiga boksamlingen, som dittills varit inhyst i en liten skräpkammare. »Fattiga» gäller förstås bara kvantitativt sett, kvalitativt var den rik. Men många av pärlorna voro synnerligen illa medfarna, så illa till och med att en stor del bestod bara av lösa blad, vilka funnos kringspridda lite överallt, så att det ville både tid och tålamod till för att plocka ihop dem.

Den gamla kokerskan brukade med förkärlek använda blad ur litteraturens mästerverk som underlag i sina kryddlådor, när där skulle läggas rent. Trots att hon annars var min synnerligen goda vän var jag ibland ursinnig på henne för detta barbari, men då förstod hon inte alls vad jag bråkade om. Bokbladen, förklarade hon, voro precis som avpassade för hennes avlånga lådor, och eftersom de annars bara lågo och skräpade var det ju i sin ordning att hon lät dem komma till nytta.

Det var så mycket tacksammare att plocka samman de förströdda skatterna, då sköterskan fann en patient som var bokbindare och villig att gratis binda de böcker, som man lyckades finna bladen till.

Med mitt skryt om allt vad jag uträttade låter det nog, som om jag bara gnodde i det kära Kungälv. Så var det visst inte. Långa härliga timmar tillbragte jag ute i den ljuvliga parken, och framförallt höll jag till i den intressanta Bohus ruin. Den hade helt och hållet förhäxat mig. Utan tanke på liv och lem kröp jag i underjordiska gångar, klättrade på fallfärdiga murar och begick till och med den dumdristigheten att låta hissa mig ned i den hemskt djupa brunnen. Sköterskan hotade den ena gången efter den andra med ett absolut förbud för mig att gå till ruinen, men det hjälpte knappast. Än i dag tänker jag på att det nära nog var ett under, att mina upptäcktsfärder slutade väl.

Än en gång lyckans gröna ängar.

Vänner och kamrater från fabriken glömde inte bort mig, trots det att jag blev på sjukhuset så länge. Då och då fick jag besök, fast resan hit var rätt dyr i förhållande till vad mina kamrater förtjänade. Den som oftast kom, var hon som skulle bli min svägerska. Hon hade blivit som en syster för mig. Vi hade fått så mycket att tala om, nu då det skymtade en möjlighet till att hon och den kære Olle skulle kunna gifta sig snart. Det kunde visserligen inte bli förrän på hösten, men med tanke på åren de måst vänta, kunde man ju ändå kalla det snart. Olle trodde sig nämligen ha stora utsikter att i Danmark få en plats som han sökt. Till fästmöns och min stora glädje hade han beslutat sig för att överge sjön, fastän han trivdes bra där.

Han hade bara tjänstgjort som eldare, men genom trägna studier, teoretiskt och praktiskt, hade han skaffat sig kvalifikationer för en bättre anställning. Platsen han sökt var som maskinist vid en fabrik, och vi planerade att om han fick den, skulle också jag flytta över till Danmark. Det var nämligen en textilfabrik, och eftersom Olle kände chefen skulle det nog inte möta något hinder för mig att komma in.... Ack, hur roligt det var att spinna på de planerna! Den haken fanns

ju, för all del, att Olle kunde gå miste om platsen, och då skulle vi kanske inte komma till Danmark, men den tanken oroade oss knappast. Vi voro ju alla tre unga och hoppfulla. Blev det inte Danmark, så blev det väl något annat. Vi övade oss i alla fall i att tala danska, och hoppades att vi skulle komma dit. Vilken av oss som fick brev ifrån Olle, så var det med största spänning vi öppnade det, eftersom ingen visste när svaret om platsen skulle komma.

Nästan hela tiden jag varit på sjukhuset hade Olle varit nere i södra Europa, men han hade haft lindrig tjänstgöring och kunde därför ta sig tid att skriva ovanligt långa och glada brev. Jag förstod den snälle Olle så väl; han ville på detta sätt lätta upp livet för mig som var på sjukhus. Själv hade han gått hos läkare och till och med legat några dygn på ett sjukhus i Spanien, och han gav mig en mycket målande beskrivning på hur han haft det där. Så vitt jag inte missförstod honom alltför mycket, hade nunnorna därnere åtskilligt att lära av våra sköterskor i Kungälv ifråga om renlighet.

Olle hade inte varit sjuk, men han hade råkat ut för en olycka i arbetet och skadat sitt ena öga rätt betänkligt. Men han skrev aldrig om det förrän det redan var över och han kunde skicka oss foto som visade att han intet men hade av olyckan. Det märktes inte ens vilket öga som varit skadat.

Naturligtvis var det bara i sin ordning att det var Olles fästmö som först fick del av den glada nyheten, att han fått platsen i Danmark. Den slösaren, han hade till och med kostat på ett telegram om saken. Och fästmön tog det nästan lika hett. Trots att det var en

arbetsdag, när telegrammet kom, tog hon sig genast ledigt och for till mig.

Jag kände mig skyldig att gruffa över tanklösa ungdomar som intet begrepp ha om vad pengar äro värda. Men när jag gjort ifrån mig den skyldigheten, bar jag mig lika oförståndigt åt som »ungdomarna» — jag gick till doktor Lagerlöf och bad att få sätta på mig mina egna kläder och gå på kondis. Översköterskan stod bredvid doktorn då jag kom med min begäran, och hon såg så förskräckt ut, att jag trodde hon skulle dåna, men doktorn bara drog på munnen och beviljade mig permission. Han sade sig förstå att en sådan glädje givetvis måste firas med ett kondiskalas.

Några dagar efter telegrammet kom det brev från Olle med utförligare underrättelser. Det lät sagolikt bra från Danmark. För det första skulle Olle redan från början få större lön än han väntat och därtill en i mitt tycke furstlig bostad: tre rum och kök, om han kom som gift karl till platsen.

Nu blev det att bygga luftslott med ny fart. För resten ansågo vi det inte som luftslott. Våra framtidsplaner vilade ju på en verklig och solid grund.

Först var det bröllopet vi resonerade om. Olle hade skrivit att han hoppades de skulle kunna fira det hemma i vår stuga, eftersom flickan intet hem hade. För min del var jag i sjunde himlen vid tanken på detta... Olle ha bröllop hemma hos mor!

Min svägerska — som jag numera kallade henne — och jag kommo överens om att jag ännu någon månad skulle hålla mig lugn på sjukhuset, men sedan skulle jag be att bli utskriven och då resa hem till mor och

hjälpa henne. Hon ville givetvis göra ordentliga förberedelser, när hennes älskade gosse skulle gifta sig.

Ja... så räknade vi ut och planerade... men...

För min del kände jag mig nu så frisk och stark, att det skulle bli en lust att komma ut i livet igen. Min ynklighetsperiod tycktes mig ligga så långt tillbaka i tiden, att jag knappast kunde erinra mig den. Jag ville inte tänka på att det var jag som burit mig så illa åt — svultit mig sjuk för att få en vinterkappa. Man måste väl rodna för mindre. Med ett sådant tilltag sjönk man ju i nivå med dem som gå ut på gatan och sälja sig för att kunna kläda sig över sina tillgångar. Att spara är en dygd, men att svälta sig när man förtjänar till maten är ett brott. Något sådant skulle åtminstone inte jag göra mig skyldig till vidare, det lovade jag mig själv. För resten, vid min sunde starke brors sida skulle det nog gå lätt att vara förståndig! Om några månader bara skulle vi ju få komma tillsammans, bo under samma tak — kanske för all framtid!

Av breven från Olle märktes det, att han lika mycket som fästmön och jag drömde om framtiden. Han skrev den här tiden mycket oftare än någonsin förr och levde så med i våra planer. Ibland förmanade han oss dock att inte, vid tanken på framtiden, ge fantasien alltför fria tyglar. Gjorde vi det och ett bakslag kom, blev detta alltid kännbarare.

En smula malört i glädjebägaren var det att mor skrev, att hon aldrig kom att lämna sin stuga och flytta över till Danmark som Olle föreslagit. Utan henne blevo inte framtidsbilderna fullt lika ljusa. Men vi hoppades alla att hon skulle låta övertala sig, när det kom så långt att allting var färdigt.

För varje gång Olles fästmö kom till mig med brev ifrån honom, kände jag en liten tagg av oro. Min annars så fullkomlige bror hade också en smula av en periodmänniska i sig — i synnerhet i fråga om brevskrivning. Tidvis regnade det brev från honom, men dess emellan var det fullkomlig torka. Den här gången hade hans skrivande period varit både längre och intensivare än vanligt, så att både fästmön och jag hade blivit bortskämda. Av omtanke för vad som kunde komma påminde jag ofta flickan om hur vi förr ibland fått vänta på brev så länge, att vi hunnit bli ordentligt oroliga, fastän det bara varit det felet att det »inte blivit av» för Olle att skriva. Man fick nog räkna med att liknande kunde hända även nu, fastän det stundade till bröllop. Men Olles fästmö skrattade bara och menade att hon nog kände Olle bättre än jag, och hon skulle inte förlora sin tro på honom om han också aldrig skreve. Att detta var överord, framkastade i ett ljust ögonblick när deras halt inte behövde prövas, det förstod jag nog. Men jag hoppades i alla fall att tösen skulle vara klokare nu än den gången, då hon hållit på att gå i sjön därför att hon fått vänta fjorton dagar på ett brev.

Både mor och Olle hade skrivit att jag inte skulle ha någon brådska med att bli utskriven från sjukhuset, då det tydligen gjorde mig gott att stanna där. Och man fick väl räkna med att doktorn bäst förstod när det var lämpligt för mig att komma ut. Förberedelserna till bröllopet skulle vi nog ändå hinna med.

Alltså blev jag kvar och kände mig lugn. Inte ens det oroade mig, att Olles brev efter några veckor upphörde att komma. Jag skrev ett par kort till honom un-

der den adress han senast haft och bad honom att för all del inte låta fästmön vara utan brev lika länge som jag. På de korten fick jag intet svar. Och när fästmön kom, hade inte heller hon haft något meddelande. För min del var jag övertygad om att det bara var det att Olle fått mera att göra och därför var trött och lätt gled in i en sådan där »inte-bli-av-period». Men fästmön tog det inte lika lätt, det förstod jag, även om hon försökte hålla sig tapper. Innan vi skildes sade hon mig att om hon inte fått något livstecken från sin fästman innan nästa söndag trodde hon sig inte orka leva. Jag hade inte hjärta att påminna henne de stolta orden om hennes tillit.

Men »nästa söndag» både kom och gick utan att vare sig den oroliga fästmön eller jag hört något. Och då var det inte utan att också jag greps av onda aningar. När den gråtande flickstackaren gått ifrån mig på kvällen plockade jag fram papper och penna och föresatte mig att ge min försumlige bror en uppsträckning, men det var som om någon osynlig makt hindrat mig att göra det.

För min del hade jag ju på sätt och vis haft ett meddelande från Olle, fastän det kommit i sådan form, att jag inte tyckt mig kunna överbringa det till hans fästmö.

En natt, någon tid efter det jag fått sista brevet från honom, hade jag haft en sådan underlig och ljus dröm. Ja, jag ville knappast kalla det en dröm, det var en upplevelse — så levande och verkligt hade min bror varit hos mig. Det kom för mig att det kunde vara hans intensiva tankar som tagit gestalt och kommit för att framföra det budskap hans brev skulle ha innehållit, om de blivit skrivna.

Två dagar efter besöket av Olles trolovade blev jag inkallad i översköterskans rum. Det hörde inte alldeles till det alldagliga att patienter kallades in till henne, därför förstod jag att det var fråga om något särskilt. Närmast till hands låg det ju att tänka, att hon tagit in mig för att förbereda mig på att jag skulle få resa hem snart. Men varför det meddelandet skulle lämnas så ceremoniöst kunde jag inte begripa. Och jag fick snart klart för mig att det inte var detta det gällde.

Sköterskan putsade sina glasögon onödigt länge, harsklade sig och såg besvärad ut, innan hon äntligen började fråga mig om en del saker. Först var det helt likgiltiga ting, men sedan kom hon över till mina syskon och anförvanter. När hon nämnde att hon fått brev från mor, kom — varifrån vet jag inte — förvissningen om vad hon hade att meddela mig. Hon visste hur jag höll av min bror, och när jag sade mig förstå att det var honom det handlade om, började hon gråta och kunde inte fortsätta att tala utan räckte mig brevet.

Det var skrivet av henne som vanligen hjälpte mor med brevskrivning, och var kort och knappt. Innehållet var detta: till mor hade ingått meddelande om att hennes son fallit över bord och drunknat.

»Hennes son» ... det var min bror Olle det.

Bokstäverna dansade för mina ögon, så att det var svårt att få ihop resten av brevet. Så mycket fattade jag dock att underrättelsen kommit från Spanien till landsfiskalen i vår bygd. Mor hade låtit skriva till sköterskan för att jag skulle få slaget en smula mildrat.

Hur jag kom från sköterskans rum och in i min säng i salen, vet jag inte, och lika lite vad som sedan närmast

hände. Men jag minns att jag på kvällen, samma dag som sköterskan talat med mig, fick två tjocka brev avsända från Barcelona. Det ena av dem var skrivet av Olles danske kapten och det andra av en kamrat. Båda gåvo uttryck åt sorg och saknad, och vad de skrevo om den bortgångne var verkligen sådant, att sorgens moln fick en guldkant ... men ändå ... Olle var borta.

I brevet från mor stod inte ett ord om hur det gått till, men det fick jag veta nu.

Några av männen från båten, bland dem min bror, hade varit i land, och då de skulle tillbaka ombord voro ett par av dem druckna och lite oregerliga. Till sist hade en av dem fallit över bord, och Olle hade kastat sig i för att rädda honom, men bägge hade gått till bottnen.

Samtidigt med mig fick också Olles fästmö brev från samma personer. Den av brevskrivarna, som varit min brors kamrat, hade också varit hans nära vän, och han kände till både mig och Olles trolovade. Just som jag stod färdig att ge mig iväg till henne, som på sätt och vis blivit hårdare drabbad än jag, kom hon till mig.

Vårt möte den gången hör till det man ej kan skriva om.

Hur oändligt tacksam var jag inte nu för den vackra drömmen — den strålande upplevelsen jag haft. Den fick nu en symbolisk betydelse, och den har många gånger hjälpt mig när livet varit tungt. Drömmen är nog omöjlig att återge sådan den var men kanske kan jag i grova drag ge något av den.

Den började med att jag tyckte mig vara på vandring över ett stort öde, nästan oöverskådligt fält. Jag hade förlorat vägen och irrade hit och dit, därför att en

punkt som jag ville nå fram till ideligen flyttade sig, och inte bara flyttade sig utan dessutom skiftade form och färg. Ibland tedde den sig som en stor fast stad med tinnar och torn, men dessemellan såg jag den bara som en liten grå prick, medan den i nästa ögonblick förvandlades till ett himmelshögt berg med grönskande ängar på sluttningarna och glänsande snö på toppen. Luften var tung och obehaglig och ett mystiskt dån gjorde mig kuslig till mods.

Snart urskilde jag i dånet människoröster och tramp av tusentals fötter. Ljudet av rösterna och trampet tilltog i styrka, och efter en stund hade jag människorna alldeles inpå mig. Hela fältet var som en enda röra. Varenda människa tycktes bara tänka på sig själv, hur hon skulle komma fram och helst komma före alla de andra. De svaga trampades ned eller stöttes undan, ingen visade något förbarmande eller någon hänsyn mot sin medmänniska.

För min del stod jag stilla där jag var, utan att våga röra mig. Efter en stund kände jag att någon rörde vid min arm och en röst nämnde mitt namn. Det var Olle, som jag inte alls märkt förrän han stod vid min sida. Han kom som vanligt god och glad, men jag stod här full av sjudande harm över människornas självviskhet och hårdhet. Min bror hörde stilla och tigande på mig, medan jag utslungade mitt anatema över allt vad människa heter, men när jag lugnat mig såg han på mig och log.

— Var inte så snar i dina domar, sade han, om du ser lite närmare på de kämpande, skall du kanske märka något, som måste tas som en förmildrande omständighet.

Och knappt hade han talat ut innan jag fick se att alla hade bindlar för ögonen.

— Du förstår, fortsatte min bror, alla kämpar i blindo och kan knappast hjälpa att de gör varandra illa.

På hans fråga hur jag hamnat här och vart jag ämnade mig, hade jag knappast något svar — jag hade helt enkelt funnit mig stående här, det var allt vad jag kunde säga.

Under tiden vi talade hade vi flyttat oss ett stycke framåt, och det hade med ens blivit så lugnt och stilla runt omkring. Olle uppmanade mig att än en gång se på målet, som för mig tett sig så skiftande. Och där vi nu stodo tog det sig helt annorlunda ut. Berget med den strålande snöhättan och de grönskande ängarna fanns där och likaså staden jag sett. Men de båda hade smultit samman till ett, och det hela var så hänförande vackert, att jag bara stod stum och såg.

— Ja, sade min bror, detta är ditt och mitt och alla människors mål. Jag har redan fått mitt hem där, men du måste själv söka din väg dit. Tyvärr kan jag inte hjälpa dig, jag måste lämna dig här, och du som de andra måste leta dig fram med bindel för ögonen. Trångmål och svårigheter får du vara beredd på, men håll modet uppe och följ ditt samvetes bud. I mina tankar är jag med dig, och vi möts igen, tvivla inte på det.

Knappt hade han talat ut innan han var försvunnen, och när jag såg mig om efter honom stod han redan uppe vid den strålande borgen. Och jag tyckte mig höra honom ropa:

— Mod, lilla syster, de hårda dusterna räcker inte i evighet — innan du anar är du igenom och står här!

Just av hans rop vaknade jag eller åtminstone kom till mig så pass, att jag förstod att jag drömt. Men det mest underliga var att jag somnade om, och samma dröm upprepade sig. Det hela tycktes mig så märkligt, att jag skrev upp natten för denna upplevelse, och när jag då jämförde tiden med den som stod angiven i breven jag fick, hade det varit samma natt och nära nog samma klockslag som min bror gått bort.

Från sjukhuset reste jag hem till mor, och där fann jag också — precis som jag anat — Olles trolovade, som försvunnit från sin plats, utan att någon visste vart hon tagit vägen. Mor var som alltid den modiga, kloka och starka, och hon hjälpte oss unga över den första svåra tiden. Vi kände bägge livet så meningslöst, men hon fick oss att inse att minnet av en bror och vän sådan som Olle förpliktade.

Från mor reste jag tillbaka till fabriken och stannade där ännu en tid innan ödet ledde mina vägar åt annat håll. Hon, som skulle ha blivit min svägerska, orkade inte gå tillbaka till det gamla, utan reste till en annan världsdel, där hon hoppades det skulle gå lättare att glömma. Hur det gått henne vet jag intet bestämt om, men hon var värd välgång. Vi skildes i Danmark, dit jag gjorde henne sällskap; vi ville så gärna tillsammans se den plats som vi drömt så mycket ljust om. I huset där vi skulle ha bott hyrde vi in oss för några dagar, och där kändes det precis som om vi haft Olle med oss. Min vackra dröm hade jag talat om för min kamrat, och hon bad mig ofta berätta den

om igen. Särskilt älskade hon just den sista glimten av Olle, då han, ljus och leende, stod i porten till den skimrande borgen och vinkade åt mig med sin hatt.

Ledningen vid den danska fabriken var så tillmötesgående, att vi fingo gå in i maskinrummet och se precis var Olle skulle haft sin plats. Där var hett och oljigt, och när vi stodo där sade min kamrat:

— Här skulle inte Olle ha passat, han var skapad för lyckans gröna ängar i en bättre värld.

Av Jeanna Oterdahl:

»UTE BLÅSER SOMMARVIND...» 3:e uppl. (8:e tusendet). Häft. 5:75, inb. 7:25, halvfr. band 10 kr.

Ett rikt galleri av sällsynt levande människor... Enkelt och friskt, på ett övertygande och vederkvickande sätt åskådliggöres det gamla ordet om kärleken som det största.

D:r Nils Algård i Stockh.-Tidn.

INGER SKRAM. Roman. 6:e uppl. (13:e—15:e tusendet). Häft. 7 kr., inb. 8 kr., halvfr. band 10 kr.

Skildringen av Inger Skrams karaktär är mästerligt genomförd. Hennes starka, gedigna, i motgången växande gestalt, blir en verklig upplevelse för läsaren. Den griper som livet självt.

Svenska Dagbladet.

BRITTSOMMAR. Noveller. 5:e uppl. (11:e—13:e tusendet). Häft. 5 kr., inb. 6:50, halvfr. band 10 kr.

Jeanna Oterdahl har med dessa sina noveller ytterligare bevisat sin förmåga att analysera själar och giva form åt de tankar, som ligga på djupet i ett människobröst.

L. L. i Göteborgs Dagblad.

LAVENDEL OCH SALIVIA. 4:e uppl. (9:e—11:e tusendet). Häft. 4:75, inb. 6:25, halvfr. band. 10 kr.

Jag har sällan läst en novellsamling, som varit så rik på världslig klokhet, genomskådande psykologi och mänsklig värme som just »Lavendel och salivia»... Hon är också konstnär. Något mera välkomponerat än novellen »Äppelträdet» hittar man inte ofta.

D:r Elis Andersson i Göteborgs-Posten.

SKOLFLICKOR. 7:e uppl. (16:e—18:e tusendet). Häft. 5:50, inb. 7 kr., halvfr. band 10 kr.

En av de bästa ungdomsböcker, som sett dagen... Ypperliga människoskildringar, på sina ställen verkliga små konstverk.

Margot Waldén i Nya Dagligt Allehanda.

J. A. LINDBLADS FÖRLAG, UPPSALA

Av Vira Eklund:

BIRGIT RAMM. Häft. 4:75, inb. 5:75.

Jag lyckönskar svensk ungdom att få läsa en bok, så alltigenom fylld av den goda berättarkonstens högspänning, och så präglad av sann idealitet och livsglädje som »Birgit Ramm».

Einar Rimmerfors i Jönköpings Läns Tidning.

GOTT FOLK. Häft. 3 kr., inb. 4:25.

Livsskildringarna äro äkta och sanna... Då man läser om dessa enkla människor, som dock ha djupa och varma känslor, kännes det som om man andades renare luft.

Aftonbladet.

VÅR NÄSTA. Roman. Häft. 4:50, inb. 5:75.

Vira Eklund skildrar en svensk kvinnotyp av de nya... en alldeles förtjusande typ egentligen av modern kvinna... En äkta vardagsmiljö, men ändå ganska dramatisk och hela tiden medlevd.

Vera v. Kraemer i Soc.-Dem.

SYSTER GERDA. 4:e uppl. Häft. 3:75, inb. 4:75.

En sjukhusskildring som är byggd på verkliga förhållanden och ger en riktig inblick i hur livet bland sjuka i verkligheten gestaltar sig... En alldeles utmärkt skildring av den järnhårda och många gånger meningslösa disciplin som råder å ett sjukhus... Den som någon gång kommit i kontakt med sjukhusförhållanden förstår att den är så verklighetstrogen en bok kan vara.

Ny Tid.

SJÖBODA SKOLA. 2:a uppl. Häft. 3:75, inb. 4:75.

Den är levande. Blott den, som själv arbetat under sådana förhållanden som författarinnan av Sjöboda skola, kan skriva om dem.

Ingeborg Sjögren i »Lärarinneförbundet».

J. A. LINDBLADS FÖRLAG, UPPSALA

Svensk skönlitteratur.

STORMOR I DALOM. En kvinnlig livsbild från sextonhundratalet. Berättelse av *Aivva Uppström*. Med efterskrift av prof. H. Lundborg, jämte 15 porträtt och en släkttavla. 3:e uppl. Häft. 3:50, inb. 4:75.

Boken utmärker sig för en frisk och originell stil, som troget vidhålles berättelsen igenom, samt för en påtaglig förmåga att levandegöra de människor som skildras ... den präglas av en ljus och stark ideell livsåskådning, som framlägges utan sentimentalitet eller många ord och därför också lyckas göra sig så mycket kraftigare gällande.

Svenska Dagbladet.

FATTIGA FLICKOR MED OTUR. Av *Greta Stubbe*. Häft. 3:50, inb. 4:75.

En ovanligt välskriven flickbok ... Karaktärsteckningarna äro välgjorda och äga på sina håll verkligt litterärt värde ... även bokens handling med en mängd insprängda lustiga intermezzon är underhållande.

Nya Dagligt Allehanda.

BIRGITTA BONNEMAN. Av *Elsa Blomqvist*. Häft. 3:75, inb. 5 kr.

Elsa Blomqvist har en vacker, välvårdad stil, som gör, att man läser vad hon skriver med verklig njutning. Vissa partier stå i språkligt avseende synnerligen högt och tyda på, att här finnas lovande anlag. En kristlig författarinna på vars framtida produktion man har rätt att ställa stora förhoppningar.

Svenska Morgonbladet.

FRU BIRGITTA. Av *Elsa Blomqvist*. Häft. 3:50, inb. 4:75.

Elsa Blomqvist är en god skildrare. Hennes språk är ledigt och klart, men på samma gång fyllt av en poetisk åder, som icke sällan kläder tanken i den skönaste dräkt.

Lunds Dagblad.

PRÄSTEN I FINNMARK. Av *Ester Hagberg-Erling*. Häft. 2:75, inb. 3:75.

Ester Hagberg-Erling besitter betydligt större sakkunskap än flertalet författare, som hämtat sina motiv från prästgårds- och kyrkoliv ... Som verklighetsskildring kan denna berättelse taga priset framför många av litteraturens mest kända och berömda prästhistorier.

Göteborgs Morgonpost.

J. A. LINDBLADS FÖRLAG, UPPSALA

Svensk skönlitteratur.

LANDETS BARN. Valda berättelser för ungdom. Av *Carl Larsson* i By. Häft. 2:50, inb. 3:75.

Varför skulle jag icke erkänna, att jag inte på länge med sådan ogrumlad behållning läst en nyutkommen bok... jag vet knappt, hur årbrutet och livsförtvinat ett sinne skall vara för att ej fängslas, röras och glädjas av dessa dalmålningar på prosa.

Gustaf Ullman i Göteborgs Posten.

KRÖNT OCH OKRÖNT. Historiska och andra berättelser. Av *Ivan Oljelund.* Häft. 3:75, inb. 5 kr.

Helt enkelt förtjusande, full av fin och kärleksfull iakttagelse, av klarögd och livlig skildrarkonst... Det okrönta och det krönta stå förträffligt samman, och boken har alldeles avgjort sin egen enhetliga karaktär... Oljelund har ett sinne för svenska landskap, som är sällsynt rent och äkta.

Prof. Fredrik Böök i Svenska Dagbladet.

FJÄLLMARKENS FOLK. Av *Torsten Boberg.* 2:a uppl. Häft. 3:50, inb. 4:75.

Hör till de bästa vi över huvud ha och som därtill icke blott är noggrann och pålitlig utan också välskriven och intresseväckande... därför hälsas han hjärtligt välkommen i deras led, som skildra vårt fjällfolks liv. Där behövas förvisso både hans kunskaper och hans intresse, hans skarpa och konstnärliga blick och hans lediga penna.

Prof. K. B. Wiklund i Stockholms-Tidningen.

TUNGOR AV ELD. Av *Astrid Forsberg.* 2:a uppl. Häft. 4:50, inb. 5:75.

Boken har mycket stora förtjänster: ett klart, konkret språk utan överord men ändå buret av personlig värme, en skarp iakttagelseförmåga, ett lugnt, objektivt omdöme och en uppriktig religiositet. Det ömtåliga ämnet behandlas av både kärleksfulla och finkänsliga händer.

Svenska Dagbladet.

DEN GYLLENE GLORIAN. Av *Märta Lindström.* Häft. 4:75, inb. 6:25.

Vad man inte kan ta miste på är själva den äkthet med vilken författarinnan har skildrat ruelsen, tvivlet och troskampen — en ideell bältespänning, vittnande om ett sinnelag, som måste fängsla och gripa litet var som inte sätter likhetstecken mellan andligt liv och andlig flegma.

Nya Dagligt Allehanda.

J. A. LINDBLADS FÖRLAG, UPPSALA

Av Nanny Johansson:

En ovälkommen. Från kristningskalaset till Stockholmsresan. 3:e uppl. Häft. 4:50, inb. 5:75.

Boken är rent självbiografisk. Den är skriven av en f. d. fabriksarbeterska i Stockholm, en av dem, som äro födda med den förmåga av iakttagelse, gestaltning, objektivering, som skapar berättaren. Det ges ut så mycket böcker, men denna representerar på sitt sätt en seger, en bragd, ett värde.

Elin Wägner i Tidevarvet.

En ovälkommen. Som springflicka och fabriksarbeterska. 2:a uppl. Häft. 3:50, inb. 4:75.

Det är fart och friskhet över framställningen, som rycker läsaren med... briljant berättarkonst, sprudlande humor och ett starkt socialt patos för alla som bo på livets skuggsida göra att boken förtjänar allmänhetens uppmärksamhet och intresse.

Göteborgs Morgonpost.

En ovälkommen — i tonåren.
Häft. 4:75, inb. 5:75.

Man beundrar den tapperhet hon visar, den vilja till renhet och den förmåga att skapa ljus omkring sig, som denna fattiga flicka besitter. Att leva så är ett kraftprov, att skildra det så enkelt och utan bitterhet är också ett, och inte mindre.

Carl Larsson i By i Vestmanl. Läns Tidn.

Kärnfolk och stackare. Häft. 3 kr., inb. 4:25.

Nanny Johansson skriver ej blott för att roa. Hon har något att säga, och hon säger det på ett sätt, som griper. Hon har förmågan att kunna se med humorns och den glada, goda medkänslans blick på de människor, hon rör sig bland... »Kärnfolk och stackare» är en intressant bok, som ger vidgad förståelse för mänskliga livsöden.

Svenska Morgonbladet.

J. A. LINDBLADS FÖRLAG, UPPSALA

Häft. 3:50, inb. 4:75

Gustaf Lindströms bokförlag, Stockholm 1933

6000298991
Göteborgs Universitet

X

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG